

Академія наук вищої освіти України

Науково-інформаційний вісник

*№ 2(95)
квітень-червень*

В номері:

- * 3 подій сьогодення*
- * Хроніка*
- * Постаті*
- * Нові публікації*
- * Наші ювіляри*
- * Некролог*

Київ – 2015

Редакційна колегія: Головний редактор – академік Дубина М. І., д.ф.н., Зогуля І.С., д.м.н., проф (заст. голови); Александров Є.Є. д.т.н., проф.; Андрейцев В.І., д.ю.н., проф.; Андрущенко В.П., д.філос.н., д.філол.н., проф.; Говоров П.П., д.т.н., проф.; Горбачук І.Т., д.ф.-м.н., проф.; Грицаєнко З.М., д.с.-г.н., проф.; Дейнега І.І., д.філософії; Зіменковський Б.С., д.фарм.н., проф.; проф.; Гльницький І.Г., д.м.н., проф.; Кузнєцов Ю.М., д.т.н., проф.; Курило В.І., д.ю.н., проф.; Литвин В.П., д.в.н., проф.; Працьовитий М.В., д.ф.-м.н., проф.; Михайленко В.Є., д.т.н., проф.; Мірошніченко С.І., д.т.н., проф.; Ніколайчук В.І., д.б.н., проф.; Падалка О.С., д.пед.н., проф.; Поляков М.В., д.ф.-м.н., проф.; Попов М.В., д.філос.н., проф.; Процюк Р.Г., д.м.н., проф.; Рудик С.К., д.в.н., проф.; Сминтина В.А., д.ф.н., проф.; Стецюк В.В., д.г.н., проф.; Табачников С.І., д.м.н., проф.; Товажнянський Л.Л., д.т.н., проф.; Тугай А.М., д.т.н., проф.; Хомич В.Т., д.б.н., проф.; Шакун В.І., д.ю.н., проф.; Шпак В.І., д.ф.н., проф.; Шевчук С.В., проф. (відповідальний секретар).

Друкується за ухвалою Президії АН ВО України від 18 червня 2015 р.

Свідоцтво про державну реєстрацію – серія КВ №6664

від 31.10.2002 р.

© АН ВО України, 2015

№ 2 (95) 2015

Засновник і видавець:
Академія наук вищої освіти України
Голова редколегії – акад. Зозуля І.С.
Редактор – акад. Шевчук С.В.

Видання зареєстроване в Державному
комітеті інформаційної політики,
телебачення та радіомовлення України
свідцтво серія КВ № 6664
від 31.10.2002 р.

Видається українською мовою
Загальний наклад – 450 прим.

Адреса редакції: 01054, м. Київ-54
вул. Тургенівська, 11
офіс 1.1
т/факс: 486-89-16
E-mail: anvuz@ukr.net
сайт: www.anvou.org.ua

Редакція може не поділяти
точки зору авторів

*Друкується за ухвалою
Президії АН ВО України
від 18 червня 2015 р.*

© АН ВО України, 2015 р.

ЗМІСТ

3 подій сьогодні	5	Тимошенко В., Кримінологічна характеристика особистості злочинця.....	54
Ще не вмерла Україна.....	5	Баранівський В., Феномен героїзму як проблема вітчизняної освітньої та наукової практики.....	62
Федоренко І., Рух України до НАТО.....	7	Золоте чересло.....	65
Декларація.....	9	Ільницький І., Ільницький Я., Комп'ютерно-математична оцінка вибірових епідеміологічних параметрів з туберкульозу в різних вікових категоріях населення.....	67
Бондаренко С., Миряни проти вбивць в рсях.....	11	Хроніка	73
Як Путін воює проти України.....	14	Освіта закордоном	83
Шахін і мат.....	19	Лазуренко О., Система освіти Франції.....	83
Вшануємо Шевченка	21	Постаті	88
Дорошенко К., Дні Кобзаря у Шевченківському університеті.....	21	Оніськів М., Михайло Максимович.....	88
Шевченко і Західноукраїнська школа.....	22	Дубина М., Олена Теліга.....	89
Місце Шевченка в українській і світовій культурах.....	29	Наші ювіляри	92
Касьянова О., Шевченко – поет усього світу.....	37	Некролог	95
Шевченківські читання у школах Київщини.....	38	Микола Попов.....	95
Нові публікації	39		
Світличний О. П., До питання юридичної відповідальності юридичних осіб за порушення об'єктів права інтелектуальної власності.....	39		
Активізація громадської думки у вищій школі України.....	45		

Тарас Шевченко
(1814—1861)

201-ша річниця від дня народження Тараса Григоровича Шевченка

«ЩЕ НЕ ВМЕРЛА УКРАЇНА»

10 березня – 150 років тому (1865) у Перемишлі – відбулося перше публічне виконання майбутнього гімну незалежної України «Ще не вмерла Україна» («Ще не вмерла України і слава, і воля...»)

Вперше пісня була публічно виконана під час Шевченкового свята у Перемишлі 150 років тому. А перший в історії тиражований на грамплатівці запис гімну «Ще не вмерла Україна» випустила студія Columbia (США) 1916 року у виконанні Михайла Зазуляка.

Цікава доля цього українського баритона початку ХХ сторіччя. Він закінчив львівську гімназію, працював учителем української мови і літератури, з юнацьких років захопився співом. У Варшаві брав приватні уроки вокалу в одного з оперних співаків. 1909 року з матір'ю та сестрою емігрував до США, оселився в Нью-Йорку, навчався співу у професорів музичної студії «Метрополітен опера». Виступав у складі трупи, заснованій товариством «Українська бесіда» у Нью-Йорку. Співав у хорі театру «Метрополітен опера», брав участь майже у всіх українських імпрезах.

Помер український талант 19 серпня 1936 року уві сні. По його смерті не залишилося коштів, тому похований був на кладовищі для бідних «Кальваторія» у Нью-Йорку. Згодом з'ясувалося, що всі свої заощадження – 250 доларів США – маестро вислав на підтримку Товариства імені М. Лисенка у Львові...

Назагал величною й трагічною склалася історія пісні-гімну «Ще не вмерла Україна». Волелюбний дух українського народу, його прагнення до незалежності ніколи не зникали. Вони жили в історичних піснях і думках, у творчості Тараса Шевченка, Івана Франка, Михайла Старицького, Лесі Українки, Миколи Вороного, Олександра Олеся та багатьох інших. Високими ідеалами соціального і національного визволення народу, його духовного відродження пройнята діяльність учасників «Руської трійці», зокрема Маркіяна Шашкевича, членів Кирило-Мефодіївського братства, «Старої громади», молодшого покоління борців за волю України – Миколи Міхновського, Івана Липи, Ольги Басараб, Олени Теліги та інших

Яскравим виявом патріотично-національних почуттів українців єдиної нашої землі стала поява вірша поета і етнографа Павла Чубинського «Ще не вмерла

Україна». Велична, бо в ньому втілена споконвічна мрія народу стати суверенним, здобути волю, виражена незламна віра у відродження України. Трагічна, бо понад століття пісню-гімн переслідували, забороняли, вбивали, але – не вбили.

Вірш «Ще не вмерла Україна» постав на хвилі патріотичної поезії Шевченка з його могутньою вірою в те, що «не вмирає душа наша, не вмирає воля» – з одного боку, а з іншого – на хвилі піднесення визвольних прагнень слов'янських народів: болгар, чехів, словаків, сербів, поляків. В Україні був поширений, насамперед серед патріотично налаштованого польського населення, створений ще 1797 року польський гімн *Jeszcze Polska nie zginęła* («Ще не вмерла Польща»); популярними були і сербські патріотичні пісні, серед них «Гей, слов'яни», що власне, була національним гімном. Саме цю пісню, за свідченням сучасників, співала київська молодь, зокрема члени «Київської громади», які симпатизували ідеї визволення слов'янських народів, їх духовному єднанню.

Як свідчать сучасники, восени 1862 року на одній із вечірок у Павла Чубинського сербські студенти, що навчалися в Київському університеті, співали патріотичну пісню, в якій згадувався цар Душан, і в приспіві були слова «серце бие и крв лие за свою слободу» (або «срб се бие и крв лие за свою слободу»). Чубинському пісня дуже сподобалася, і він раптом подався в іншу кімнату, а через півгодини вийшов звідти з готовим текстом пісні «Ще не вмерла Україна», яку тут же проспівали на сербський мотив.

Поширення цього вірша серед українофільських гуртків, щойно об'єднаних у Громаду, сталося дуже швидко. 20 жовтня того ж року шеф жандармів князь Долгоруков дав розпорядження вислати Чубинського «за вредное влияние на умы простолюдинов» на проживання в Архангельську губернію під нагляд поліції.

Перша публікація вірша Павла Чубинського – у львівському журналі «Мета», 1863, №4. Отримавши поширення за Західній Україні, вірш не пройшов повз увагу релігійних діячів того часу. Один із них, отець Михайло (Вербицький), знаний композитор свого часу, захоплений віршем Павла Чубинського, написав музику до нього. Уперше надрукований у 1863, з нотами – у 1865, почав використовуватись як державний гімн у 1917 році. У царській Росії пісня «Ще не вмерла Україна» вперше була надрукована 1908 року в антології «Українська Муза». У 1917-1920 рр. «Ще не вмерла Україна» як єдиний державний гімн законодавче не був затверджений, використовувалися й інші гімни.

Цікаво, що 1939 року «Ще не вмерла Україна» було затверджено гімном Карпатської України.

Перший тиражований на грамплатівці запис гімну «Ще не вмерла Україна» був здійснений на студії Columbia (США) в 1916 році у виконанні Михайла Зазуляка.

Кубанський поет і краєзнавець Іван Варавва включив текст пісні «Ще не вмерла Україна» до виданої в 1966 році в СРСР збірки «Пісні козаків Кубані», а Кубанський козацький хор виконував її як давню козацьку пісню. Як бачите, нащадки справжніх козаків завжди відчували духовний зв'язок із Україною, не те що нинішні ряджені псевдо «православні козачки» з Луганщини.

До державного гімну в сучасній Україні від 1991 року ставлення було шанобливе, як до символу Незалежності, втім, саме на Майдані пісня «Ще не вмерла...» стала сприйматися як клятва вірності матері-Вітчизні, а рядки «душу й тіло ми положим за нашу свободу» – не відсторонено й абстрактно, а цілком реально. Зараз наш гімн – це ще й спомин та шана полеглим героям Небесної сотні, і величальна ода бійцям АТО, віра у перемогу нашого народу.

*«Станем, браття, в бій кривавий
від Сяну до Дону,
В ріднім краю панувати не дамо нікому.
Згинуть наші вороженьки,
Як роса на сонці,
Запануєм і ми, браття, у своїй сторонці»*

РУХ УКРАЇНИ ДО НАТО

14 березня ц. р. у Києві в приміщенні Національної спілки письменників України відбулось перше установче засідання організаційного комітету зі створення громадського руху «За Україну в НАТО». Метою діяльності комітету є забезпечення якнайшвидшого входження України до НАТО. А основним завданням – забезпечення найширшої народної підтримки членства України в НАТО шляхом проведення всеукраїнського референдуму за народною ініціативою.

Започаткували цю громадську ініціативу семеро державних та політичних діячів заявою «Про вступ України в НАТО», яка була оприлюднена на початку року. А саме – Л. Кравчук, Є. Марчук, В. Василенко, Д. Павличко, Ю. Щербак, І. Заєць та В. Огризко. На підтримку цієї ініціативи в областях почали з'являтися відповідні структури, що й привело до створення на національному рівні організаційного комітету.

До складу оргкомітету увійшли державні, політичні та громадські діячі з усіх регіонів України.

Засідання оргкомітету відкрив перший президент України Л. Кравчук. Він обґрунтував потребу у створенні громадянського руху «За Україну в НАТО». Зокрема наголосив, що «в теперішньому глобалізованому світі Україна не може забезпечити свою безпеку самотужки, як і будь-яка інша країна світу. А іншої структури, яка б могла захистити нашу країну, окрім НАТО, я не бачу. Звісно, це не означає, що ми повинні сидіти і чекати, доки нас хтось захистить... З іншого боку, у багатьох в світі є «сумніви» – чи справді українці хочуть бути натівською державою? Тому ми маємо пройти шлях всеукраїнського референдуму. Іншого шляху, як голосування, – не має. А коли своє вагоме слово скаже український народ, то і наші європейські партнери, і члени Альянсу будуть інакше, більш серйозно, сприймати наше прагнення. Бо в іншому разі у них завжди є можливість сказати, що вступ до НАТО – це лише окрема думка деяких українських політиків».

На переконання Л. Кравчука, ця громадська ініціатива реалізовуватиме своє завдання у три етапи. На першому етапі відбуватиметься організаційне оформлення руху на національному та регіональному рівнях, а також широка роз'яснювальна робота. На другому – збір підписів із дотриманням усіх юридичних вимог для ініціювання референдуму щодо вступу України в НАТО, а на третьому – сласне проведення голосування.

Ініціатори при цьому наголосили, що юридична складова дуже важлива, оскільки попередні починання різних політичних сил і зібрані ними підписи нівелювалися через недотримання строгих формальних процедур. Часових обмежень організатори перед собою не ставили, однак вирішили поспішати, щоб бути готовими до проведення референдуму разом із місцевими виборами восени цього року.

Оргкомітет ухвалив низку рішень, зокрема затвердив календарний план із підготовки та проведення Установчих зборів руху і створив робочі групи, які забезпечуватимуть реалізацію визначених заходів. Проведення Установчих зборів та юридичне оформлення організації заплановано здійснити у квітні. Оргкомітет прийняв установчу програмову Декларацію, базовану на попередній заяві, де зокрема, зазначено:

«Написана кров'ю Небесної Сотні і кров'ю полеглих захисників Вітчизни у збройній боротьбі проти агресії Росії, заява про вступ України в НАТО не може бути відкладена на потім. Ми переконані, що НАТО стане найнадійнішою і найефективнішою опорою національної безпеки України як невід'ємної

частини Європи... Ми відкидаємо застереження окремих західних політиків про небажаність вступу України до НАТО як необґрунтовані і такі, що заохочують Росію до подальших агресивних дій. Нас також непокоїть відсутність чіткої і послідовної позиції української влади щодо членства нашої держави в Альянсі. Скасування позаблокового статусу України вимагає від української влади негайно відновити євроатлантичний зовнішньополітичний курс, подати заяву про вступ до НАТО та сприяти проведенню всеукраїнського референдуму на підтримку членства України в НАТО. Право України на членство в НАТО підтверджене рішенням Бухарестського саміту 2008 року... Закликаємо всіх громадян України стати активними учасниками руху «За Україну в НАТО» та сказати на референдумі «Україна має бути в НАТО».

Головою організаційного комітету обрано екс-міністра екології та природних ресурсів, народного депутата I-IV та VI скликань Верховної Ради України Івана Зайця

Іван ФЕДОРЕНКО

14 березня 2015 року

м. Київ

ДЕКЛАРАЦІЯ УСТАНОВЧОГО ЗАСІДАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНОГО КОМІТЕТУ ГРОМАДЯНСЬКОГО РУХУ «ЗА УКРАЇНУ В НАТО»

МИ, члени організаційного комітету Громадянського руху «ЗА УКРАЇНУ В НАТО»,

УСВІДОМЛЮЮЧИ виклики та загрози для існування Української держави і необхідність їх відвернення;

ПРАГНУЧИ захистити нашу Вітчизну та гарантувати європейське майбутнє нашої нації;

ВИХОДЯЧИ з права кожної держави вільно і самостійно вибирати шляхи забезпечення своєї безпеки та брати участь у міжнародних безпекових структурах;

ВИХОДЯЧИ з факту збройної агресії Російської Федерації проти України, результатом якої вже є анексія Росією Криму і окупація частини Донецької

та Луганської областей, великі втрати через військових та цивільних громадян нашої Вітчизни, мільйони біженців, руйнування багатьох міст та сіл на сході країни, знищення тисяч підприємств та об'єктів інфраструктури, заподіяння багатомільярдних збитків економіці;

КОНСТАТУЮЧИ недовіру політичних гарантів суверенітету, недоторканості кордонів та збереження територіальної цілісності, що передбачені Будапештським меморандумом;

ВВАЖАЮЧИ НАТО найпотужнішою та найефективнішою організацією колективної безпеки на євроатлантичному просторі, яка вже майже 70 років забезпечує мир та безпеку для своїх країн-членів;

СПИРАЮЧИСЬ на проголошену в офіційних документах НАТО політику відкритих дверей, на рішення Бухарестського саміту НАТО 2008 року, в якому на найвищому рівні підтверджено право України на членство в Альянсі;

ВВАЖАЮЧИ членство України в НАТО зміцнить сам Альянс, сприятиме одужанню Росії від імперського синдрому і приведе до нормалізації її відносин з Україною та цивілізованим світом;

ГРУНТУЮЧИСЬ на чинному національному законодавстві, зокрема на Законах України «Про основи національної безпеки» і «Про засади внутрішньої та зовнішньої політики», а також парламентській коаліційній угоді і програмі діяльності Кабінету Міністрів України, де визначено курс України на євроатлантичну інтеграцію, зокрема передбачається членство України в НАТО;

ПРАГНУТИ сприяти реалізації євроатлантичного інтеграційного курсу держави, покликаною забезпечити ефективний захист України від зовнішніх загроз та гарантувати безпеку її громадян;

ЗАЯВЛЯЄМО про започаткування процесу створення Громадянського руху «ЗА УКРАЇНУ В НАТО» як широкої громадянської ініціативи.

Основним завданням руху є забезпечення якнайширшої народної підтримки членства України в НАТО шляхом проведення всеукраїнського референдуму. Метою руху якнайшвидше здобуття Україною членства в НАТО.

Реалізація основного завдання відбуватиметься в три етапи. Перший етап передбачає організаційне становлення та юридичне оформлення Руху «За Україну в НАТО» на загальнонаціональному та регіональному рівнях. Другий етап полягатиме у формуванні ініціативних груп та організації збору підписів громадян, необхідних для проведення референдуму за народною ініціативою, а третій – у сприянні проведення референдуму відповідно до міжнародних стандартів.

Рух прагнучиме до забезпечення справжньої свободи народного волевиявлення під час референдуму. Ми будемо проводити широку роз'яснювальну роботу шляхом надання громадянам всебічної та об'єктивної інформації про природу Альянсу як демократичної міжнародної безпекової організації, його діяльність та роль у забезпеченні безпеки держав-членів, щодо прав та обов'язків, що випливають із членства України в НАТО для держави, суспільства та кожного громадянина.

У своїй діяльності Рух «За Україну в НАТО» базуватиметься на Конституції України, чинному національному законодавстві.

Закликаємо громадян до активної участі в Русі «За Україну в НАТО», зокрема до створення в регіонах структур Руху та підготовки до референдуму. Референдум на підтримку вступу в НАТО остаточно закріпить європейський цивілізаційний вибір українського народу, стане дороговказом до членства України в НАТО та буде надійною гарантією забезпечення незалежної державності України, ствердженої свого часу на всеукраїнському референдумі 1 грудня 1991 року.

МИРЯНИ ПРОТИ ВБИВЦЬ У РЯСАХ

Дедалі важче священикам УПЦ МП, які разом із паствою «опинилися між молотом і ковадлом, між горем свого народу і ворожою позицією Патріархії», пояснити, а тим більше виправдати поведінку московських політиків у рясах і мовчання лаврських ієрархів.

Зокрема Тернопільська громада УПЦ, прихожани церкви Іверської Божої Матері в с. Круголець Тернопільської єпархії УПЦ МП на чолі з настоятелем, священиком Олегом Шліхтою, звернулися з відкритим листом до Предстоятеля УПЦ митрополита Онуфрія, в якому діляться своїми переживаннями з приводу драматичної ситуації, що склалася між церковним народом, місцевим духовенством з одного боку, та московським керівництвом РПЦ і УПЦ з іншого.

Миряни просять ієрарха прояснити позицію, якщо така є:

«Ваше блаженство! Ми, клірики і прихожани УПЦ, звертаємося до Вас в нинішній тяжкий для нас всіх час не з гнівом і обуренням, а з глибоким болем і переживанням за святу Церкву Православну. Ми [...] поступово один за одним губимо приходи і [...] вимушені Вам сказати прямо: Ваше мовчання і негласна підтримка політичного курсу Патріархії є основною причиною роз-

колу, що відбувається в УПЦ. У нас забирають храми, а Ви непомітно втрачаєте паству і не відчуваєте цього. Патріарх це називає гонінням на Руську Церкву. Ні, це не правда, люди не вірять Патріарху, вони не знають, що їм думати, вони втрачають своїх дітей, синів і батьків, і наші вірячи, слухаючи Патріарха (бо Вашого слова не чути), знаходяться у відчаї. [...] Ми не обмануті ніякою антиросійською пропагандою, в нас є совість, якісь знання і глибока повага до Церкви. Церковний народ не вірить своїм пастирям – ось в чому біда, а цей вакуум заповнює різна брехня та ідеологеми російського політичного православ'я, засудженого в свій час Вашим попередником Митрополитом Володимиром. Прості російські пастирі богослови, затиснені в патріархійних шорах системи керівництва РПЦ, розуміють це і, співчуваючи, підтримують нас. Невже Ви цього не помічаєте, неville боротьба за свою посаду і страх втратити благовоління Патріарха перемагає страх Божий? Ми від Вас не ухиляємось, а Ви, ваше Блаженство, намагаєтесь від нас ухилитись. Прикро усвідомлювати, але настав час, коли не можна слухати Патріарха без болю в серці, без страху за майбутнє нашого народу і нашої Церкви. Його святість надто далеко зайшов у своїй політичній діяльності, рівно настільки, наскільки «православна армія Новоросії» заглибилась на територію України...»

Особливо непокоїть священників Тернопілля те, що вони вимушені вголос на екстенії поминати Патріарха, а «вчора він нагороджував вищими церковними нагородами за внесок у духовну просвіту» Д. Кісельова – людину, «яка сіє ненависть між нашими народами і сплітає чорну брехню на Україну, брехню нечувану за свою її історію. Головний імперський наклепник виконує державне замовлення, і Бог йому суддя, а Патріарх по церковних каналах беззастережно сприяє поширенню цієї брехні, і Церква йому не авторитет».

Простим священикам людська совість уже давно не дозволяє поминати Патріарха й «виголошувати йому многолітня на приходах, де оплакують сотні загиблих на війні з російськими найманцями людей». На думку авторів звернення, це просто безглуздо, як безглуздо переслідувати адміністративними методами священників, які цього не роблять. «Неville митрополія буде поширювати космогонічні побрехеньки Патріархії про боротьбу секулярного західного світу із воїнами святої Русі? Ця спекуляція святиною, поляризація світу на «святий» – російський і «грішний» весь інший світ – неприпустима в Церкві. Головний злочин Патріарха проти нашого народу – це те, що збройний конфлікт між нашими державами він трактує як «священну війну».

Для всіх мислячих людей зрозуміло, що Патріарх цілком підтримує державну політику саме тієї Росії, яка веде сьогодні війну з нашим народом. «І

Київська Митрополія УПЦ вимушена бути складовою частиною ідеологічної системи російської пропаганди, – йдеться у зверненні. – На духовенство чиниться тиск з боку архієреїв, добре проінструктованих з імперського центру. Наша совість не дозволяє проголошувати з амвона московські циркуляри, в яких збройний конфлікт між Росією і Україною називається «внутрішнім протистоянням»».

Прості священники й вірячи вже не можуть мовчазно терпіти, бачачи, як Патріарх московський на колінах лицемірно «молиться» за народ і в той же час російському народу відкрито заявляє, що «вороги руського міра» допитують «славних воїнів» так званої Новоросії і віддають їх на страту, якщо вони стійко тримаються так званих «слов'янських цінностей». Патріарх не за церкву свою вболіває, а за «величезну імперію від океану до океану». Ще більш дико виглядає для вірян, коли клірики і священники РПЦ відверто благословляють російських солдатів і людей на «священну війну» з якимись «американцями», служать подячні молебні за перемогу російської зброї, але в кого конкретно ця зброя стріляє? Вона вбиває українців! «Невже Патріарх нічого цього не бачить?» – запитують вірячи.

Цікаво, чи може митрополит хоч щось із цих рядків заперечити чи пояснити? Хоча б отаке: «Наша армія і наша державна влада вважаються нашою Церквою «не православними», а російський президент, виходить, «православний»? Віряни вважають, що Патріарх зрадив свою церкву, продав за тридцять срібняків, на які російська держава будує величезні храми і монастирі, де проповідують не вчення Христа, а «великий релігійно-політичний синтез на кшталт комуністичної пропаганди...»

«Ні, це не «правий сектор» і не фанатики-націоналісти є причиною розколу в УПЦ, а поступова втрата духовенством підтримки у церковного народу. Ви мовчите, – пишуть священник Олег Шліхта разом з паствою митрополитові Онуфрію, – складається враження, що не відчуваєте цього болю. Ви швидше схожі на якогось функціонера МП, а не на такого пастиря, яким був Ваш попередник, блаженніший Володимир. Це ми констатуємо не зі зверхністю, а з болем. Сподіваємось на розуміння, очікуємо сердечного співчуття, просимо молитви».

Зверніть увагу, що віряни сподіваються бодай на децицію «канонічного» розуміння. Варто нагадати, що це не перший «дзвіночок» лаврським архієреям: минулого року Волинська громада УПЦ МП звернулася з відкритим листом про недовіру московському Патріарху Кірілу Гундяєву. Запитань усе більше, і вони – дедалі болючіші...

Станіслав БОНДАРЕНКО

ЯК ПУТІН ВОЮЄ ПРОТИ УКРАЇНИ ЧЕРЕЗ ДИВЕРСІЇ ПРОТИ УКРАЇНСЬКОЇ ЦЕРКВИ

Щодня ми бачимо реальні воєнні дії, які здійснює Росія проти України – обстріляли «Градами», артилерійську зачистку мирних населених пунктів. Ми знаємо про «гуманітарну допомогу» з Росії, неспростовні факти постачання Кремлем на Донбас військової техніки та боєприпасів. Як даність уже сприймається інформація про регулярні російські війська на окупованих територіях. Уже, здається, нікого в світі не дивує брутальний неприхований цинізм, з яким Путін намагається знищити Україну.

Але чи обмежується всім цим агресія Росії?

Аж ніяк. Під видимою частиною айсберга – бойовими діями – криється другий, таємний фронт. Фронт ефесбешний.

У розпорядження нашої редакції потрапила інформація про плани росіян щодо знищення твердини і віри в Україні – Української православної церкви Київського патріархату.

УПЦ КП – православна церква в Україні – не підпорядковується Москві. Окрім неї, православними є ще УПЦ Московського патріархату (офіційно підпорядкована ідеологу «Руського міра» патріарху Московському Кирилу) та УАПЦ – невеличка церква з історичним найменуванням, яка вже досить давно потрапила до сфери впливу російських спецслужб.

Київський Патріархат, хоч і має кількісно менше парафій, ніж Московський (в Україні) після минулорічної революції має незрівнянно вищий авторитет і суспільний вплив. Саме Михайлівський монастир КП прихистив студентів в ніч «кривавого четверга», коли беркутівці по-звірячому розганяли студентський Євромайдан. Тут таки під час розстрілів снайперами мирних протестувальників функціонував військовий госпіталь. Саме єпископ КП у Криму Климентій власним тілом обороняв українські військові частини, до яких хотіли продертись росіяни. Саме КП припинив поминати Януковича за богослужінням. Це вже не кажучи про десятки капеланів КП в АТО, сотні мільйонів церковних пожертв на потреби армії і багато чого іншого.

На чолі Київського Патріархату стоїть особистість безпрецедентного масштабу – Святійший Патріарх Київський і всієї України-Руси Філарет. Поза сумнівом, знищити УПЦ КП, допоки його очолює Патріарх Філарет – неможливо. І це не припущення, а доконаний факт. Так як воювала Росія проти цього визначного – у світовому масштабі – ієрарха, воювали певно лише проти Івана

Мазепи. Філарет, до проголошення Україною незалежності був чільним діячем Російської православної церкви, у 1990 році виконував обов'язки Патріарха Московського. Прикметний факт: нинішній очільник Московської патріархії Кирил був висвячений на єпископа саме Філаретом. Після того, як останній відмовився від високих посад в РПЦ і присвятив своє життя утвердженню незалежної Української церкви, він став ідейним і духовним ворогом Кремля №1. Ненависть росіян до Філарета є такою сильною, що 1997 року вони навіть піддали його незаконній анафемі. Філарет є не просто духовним і моральним авторитетом – він талановитий адміністратор, який зумів за вкрай непростих обставин розбудувати церкву, якій сьогодні довіряє більшість українців.

Тож зруйнувати Київський Патріархат, доки його очолює Патріарх Філарет, неможливо. Але Патріарху Київському вже 86 років, і об'єктивно щодалі йому все складніше управляти церковними процесами. Немає сумніву, що у разі відходу Філарета від керівництва церквою, росіяни (і спецслужби і російська церква – власне, чи не одне це й те саме?) робитимуть усе, щоб Київський Патріархат був знищений, або щонайменше – дискредитований та розколотий.

Як же цього досягти?

Звичайно, найпростішим шляхом до цього став би розкол УПЦ КП, в процесі виборів нового Патріарха.

Відхід на спокій (у мирському розумінні – на пенсію) або – якби це цинічно не звучало б – упокоєння Філарета є точкою відліку сценарію зі знищення Української церкви. За достовірною інформацією, якою володіє наша редакція, будь-яке погіршення стану здоров'я Філарета є сигналом для початку підклимних дій ФСБ. За повідомленнями Київської Патріархії, на початку березня Святійшому Філарету було зроблено складну операцію на серці зі стентування аорти. Згідно ж з неофіційною інформацією операція була настільки не простою, що українські лікарі відмовлялись від її виконання. Тому на лікування Святійший Філарет поїхав до Відня.

За інформацією нашого видання, в момент, коли Філарет вилетів зі столичного аеропорта «Бориспіль», в Москві було дано відмашку на реалізацію оновленого плану зі знищення Київського Патріархату.

Оновленого – бо старий план довелося переглянути. Раніше план передбачав «стандартну» схему. Планувалось, під час виборів нового Патріарха пересварити єпископів, зіграти на марнославстві й амбіціях, вбити клин протистояння – і, як наслідок, розколоти Українську церкву. Таким чином, хто б не став спадкоємцем Філарета на тисячолітній Київській кафедрі, незадоволені кандидати – за задумом – створили б власні альтернативні церковні

структури і відбувся б черговий розкол. Власне, подібні сценарії були задіяні у 1993 та 1995 роках – після упокоєння перших українських патріархів – Мстислава та Володимира відповідно.

Але цей план виявився абсолютно неприйнятним.

Річ в тім, що Святійший патріарх Філарет, передбачаючи такий розвиток подій, наперед потурбувався про те як уберегти церкву від розколу. За його пропозицією, Архиерейський Собор УПЦ КП прийняв рішення, що в період міжпатріаршества, обов'язки предстоятеля Церкви виконує наперед визначена Філаретом особа – Патріарший намісник, митрополит Переяслав-Хмельницький і Білоцерківський Епіфаній. Таким чином, зіштовхнути єпископів на етапі обрання Місцеблюстителя (у мирському розумінні – виконуючого обов'язки патріарха) стає неможливим. Окрім того, сам факт визначення Філаретом свого бажаного спадкоємця дає для владики Епіфанія безпрецедентні козири для перемоги на власне Помісному соборі – тобто майже напевні шанси стати повноправним Патріархом Київським і всієї України-Руси.

Владика Епіфаній годиться в онуки Патріархові Філарету (у лютому цього року йому виповнилось всього 36 років), але вибір Святійшого зупинився на ньому очевидно не випадково. За час свого служіння владику зміг досягти неабияких результатів в упорядкуванні справ Київської православної богословської семінарії (яку він й очолює), активізації Київського Патріархату в Київській області і відродженні Видубицького монастиря столиці. Парадоксально, але саме той факт, що владику Епіфаній перетворив занедбану і багато років нищену комуністами святиню в «Малий український Афон», за задумом, російських спецслужб має стати чи не ключовим елементом в оновленому сценарії нищення УПЦ КП. Втім, про все по порядку.

Незважаючи на зазначені вище управлінські досягнення владики і його непересічну богословську освіту (серед іншого, Епіфаній навчався на Філософському факультеті Афінського національного університету), можна припустити, що вибір Патріарха Філарета зупинився на молодому митрополитові не з цих причин. В середовищі Київського Патріархату поширеною думкою є та, що владику Епіфаній став людиною №2 в церкві через свою націоналістичну (читай — антимосковську) позицію.

Отже, коли стало зрозуміло, що традиційний план з розколу Церкви не спрацює, було розроблено нову диверсійну схему. Сутністю оновленого сценарію зі знищення Київського Патріархату є власне дискредитація особи Патріаршого намісника і майбутнього Місцеблюстителя. Позаяк реального компромату на нього немає, спецслужби вирішили вдатись до прямої брехні. Як можна скомп-

рометувати єпископа, якого сам патріарх Філарет визначив собі в наступники? Що найбільше може вдарити по людині, в час україно-російської війни?

За нашими достовірними даними, відповідь на це запитання було знайдено відносно легко. В «кращих традиціях» вирішено було назвати біле чорним і проголосити владику не багато й не мало як... агентом Федеральної служби безпеки Російської Федерації! Такий підхід дозволяє вполювати не одного, а цілу ватагу зайців. По-перше, агент ФСБ – це в умовах україно-російської війни чи не найбрудніше звинувачення вже саме по собі. По-друге, якщо Київський Патріархат очолює «агент ФСБ», то в УПЦ Московського Патріархату є блискача відмовка від будь-яких спроб об'єднання церков («ми хоч і підпорядковані Кирилу, а ви — взагалі агенти російських спецслужб»). По-третє, проукраїнсько налаштовані парафії УПЦ МП, які потенційно можуть перейти в УПЦ КП самостійно, за задумом, повинні бути наляканими перспективою опинитись в руках «кремлівських агентів». По-четверте, враховуючи зв'язки владики Епіфанія із грецькими ієрархами, можна гамузом створити історію про «міжнародну змову російських агентів», які таємно прагнуть знищити Українську церкву.

З часом можна змусити людей повірити у що завгодно – потрібна лиш належна підготовка, казав Ніколо Макіавелі. За цим принципом росіяни почали плести павутину «російської агентури» в Україні і не тільки.

Звичайно, в лоб заявити, що владики Епіфаній – агент Кремля буде малопереконливо. Для початку потрібно показати, що Епіфаній перебуває в середовищі російської агентури. З цим також непросто: де їх, цих агентів, набрати, та ще й розставити бодай у якомусь зв'язку з владикою – на це потрібні роки кропіткої роботи, вербування, інтеграція в церковні структури і ще не факт, що все пройде гладко. Тому було вирішено агентів не інтегрувати, а просто проголосити ними тих, хто так чи інакше пов'язаний з Епіфанієм. Правдоподібністю було вирішено пожертвувати в ім'я економії часу.

Звичайно, такі липові агенти повинні мати певну вагу та/або принаймні впізнаваність. До того ж бажано, щоб вони реально належали до числа противників московської імперської політики «Руського міра». В такий спосіб удар по таким особам, крім «компрометації» владики Епіфанія, буде сам по собі корисним – репутаційної шкоди мають зазнати якраз найпоследовніші прихильники автокефалії Української церкви.

Зрештою вибір ФСБ зробило на двох цікавих (кожна по-своєму, звісно) фігурах – українському бізнесмену Андрію Мацолі та митрополиту Бурси (Константинопольський Патріархат) Елпідифору.

Андрій Мацола – засновник та акціонер Першої приватної броварні, є чи не єдиним серйозним меценатом Київського Патріархату. Про масштаби його фінансової допомоги Українській церкві можна лише здогадуватись з повідомлень на офіційному сайті УПЦ КП. Саме Мацола є основним фундатором відродження в тому числі й Видубицького монастиря, намісником якого є митрополит Епіфаній. За інформацією видання лише реконструкція Георгіївського собору цього монастиря обійшлась у десятки мільйонів гривень. А.Мацолу вирізняє з поміж інших заможних людей, які підтримують релігійні організації дві важливі обставини. Перша – це його принципова підтримка саме Київського Патріархату (яка не припинялась і в часи Януковича – ризикована, м'яко кажучи, у ті часи річ). Друга і головна обставина – це те, що Андрій Мацола допомагає церкві не лише матеріально, а й на значно глибшому рівні. Власник Першої приватної броварні допомагає Київському Патріархатові інтегруватись в світове православ'я – чому за всіляку ціну протистоїть Московська Патріархія. Регулярні неофіційні контакти ієрархів Київського Патріархату з Патріархатом Константинопольським, направлення українських семінаристів на навчання у грецькі богословські школи, візити в Україну афонських ченців, передача храмам УПЦ КП списків (копій) чудотворних ікон з Афонських монастирів та інше – все це дуже дратує росіян.

Митрополит Елпідор належить до числа найбільш антиросійських ієрархів в світовому православ'ї, є послідовним прихильником автокефалії Української церкви. Щоб зрозуміти позицію Елпідора цілком достатньо прочитати його глузливу оцінку намаганням РПЦ опанувати першість в світовому православ'ї. За інформацією видання, митрополит Елпідор не раз спілкувався з митрополитом Епіфанієм, який, до слова вільно володіє грецькою мовою і є неофіційним посланником Київського Патріархату в неафішованому діалозі з подоланням Українською церквою штучної, інспірованої Москвою, ізоляції.

Звичайно викладені вище обставини зробили Мацолу та Елпідора першими претендентами на інформаційну атаку. Перший – пробний — постріл в ній було зроблено по Андрію Мацолі, якого влітку минулого року було анонімно звинувачено в... фінансуванні сепаратистів. У червні-липні 2014 року в Києві та Львові (малій Батьківщині Мацолі) було здійснено масову розклейку листівок без вихідних даних із відповідними звинуваченнями. Очікувалось, що Мацолу буде втягнуто в довгу беззмістовну кампанію звинувачень-виправдань, внаслідок якої в суспільстві залишиться осад, що «диму без вогню не буває». Але меценат самостійно

звернувся до СБУ (!) з проханням здійснити перевірку його кампанії на предмет зв'язків з ДНР та ЛНР.

Після негативного висновку української спецслужби дискредитаційна атака захлинулась. Втім, не на завжди.

Згадана раніше операція на серці патріарха Філарета змусила ФСБ активізуватись. За нашою інформацією в українських ЗМІ та соціальних мережах запланована нова хвиля інформаційної кампанії. Користуючись тим, що дуже-дуже небагато українців знають ім'я митрополита Елпідора, цьому ієрарху буде відведена роль головного російського резидента, який «завербував» митрополита Епіфанія.

Другий етап спецоперації полягатиме у прив'язці владики Епіфанія до «російського агента» митрополита Елпідора. Наприклад, «викривальне» відео, яке фіксує зустріч Елпідора та Епіфанія десь у Стамбулі або на Афоні. Оскільки «зв'язок» Елпідора з ФСБ вже буде як би «доведеним», буде наголошуватись, що Епіфаній зустрічався з ним таємно. Таким чином, висновок напрашуватиметься наче сам собою: Елпідор завербував Епіфанія, майбутнім київським Патріархом може стати агент Кремля! І нарешті, третій – останній штрих: зустрічі грецького і українського митрополитів відбуваються за сприяння... так-так, Андрія Мацоли, який як відомо, фінансує сепаратистів на Сході України.

...Історія підтверджує: втручання Москви в українські церковні справи виходять далеко за межі проблеми внутрішньоправославних взаємин. Православ'я як духовна ідеологія українства є тим стержнем, на який «кріпляться» інші – похідні – питання національної свідомості, а відтак – і самовизначення. Тому, без перебільшення, можна стверджувати: по-справжньому незалежна Українська держава існуватиме лише тоді, коли існуватиме автокефальна помісна Українська Церква.

ШАХІН І МАТ

Викладач Одеського державного університету дав ляпас студенту, який розмовляв українською, і назвав його «бандерівською гнидою»

Ще не встигли одесити забути звільнення одіозної вчительки історії школи №40 Євгенії Балакіревої, яка на уроках займалася антидержавною агітацією, як місто сколихнула не менш шокуюча новина. Викладач історич-

ного факультету Одеського національного університету ім. Мечникова Юрій Шахін вдарив студента 2-го курсу і назвав його «бандерівською гнидою». Інцидент стався на лекції, коли під час переклички хлопець відповів українською мовою, що страшенно розлютило педагога.

За словами очевидців, які побажали залишитися невідомими, викладач сам спровокував конфлікт: підійшов до студента, обізвав його і дав йому ляпаса. До того ж, не вціливши з першого разу, зачепив дівчину, яка отримала удар по руці. Студентка написала заяву до міліції, поскаржившись на тілесні ушкодження. Сам постраждалий подав скаргу до деканату. Решта студентів його підтримала. Після скандалу викладач подав заяву на звільнення за власним бажанням. У деканаті ситуацію коментувати відмовилися.

Історичний факультет Одеського університету завжди відзначався різко протилежними поглядами викладачів, але досі це не виходило за рамки наукових дискусій. Водночас колишні студенти згадують, що прізвище Шахіна завжди звучало в контексті марксистських ідей. Він був прибічником цієї ідеології, керував так званим «марксистським гуртком», навколо якого збиралися студенти з лівими політичними поглядами. Водночас він був противником сталінізму. Свою позицію, зокрема, виклав у праці «Ідейна спадщина сталінізму в лівому русі України». Раніше за ним помічали публічні нетерпимі висловлювання щодо воїнів УПА. Нинішні студенти розповідають, що у них виникали суперечки з Юрієм Шахіним на політичні теми.

Цікаво, що це не перший прояв такого собі латентного сепаратизму в українській вищій школі. Нещодавно доценту географічного факультету Львівського національного університету ім. Івана Франка Ользі Загультської студенти влаштували «коридор ганьби» за її проросійські погляди. Після цього викладачка виступила на російському телебаченні з драматичною історією про те, як вона постраждала за прихильність до Росії. В ефірі передачі «Спеціальний кореспондент» на телеканалі «Россия» вона заявила, що в Україні почалася кампанія пошуку ворогів народу і їх жорстокого позасудового покарання. Втім жінку навіть після цього не звільнили з посади. Колегки Ольги не бачать підстав для цього, оскільки в університеті вона своїх ідей відкрито не висловлювала і рук на студентів не піднімала. А те, що вона пише у соцмережах і говорить на телебаченні, мовляв, її особиста точка зору. Студенти ж теж залишають за собою право на свободу слова, відверто ігноруючи лекції одіозної викладачки. Наразі Ольга Загультська пішла на лікарняний.

ДНІ КОБЗАРЯ У ШЕВЧЕНКІВСЬКОМУ УНІВЕРСИТЕТІ

10 березня цього року у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка пройшов захід, присвячений 201-й річниці від дня народження Тараса Шевченка.

Ректор Шевченкового університету Леонід Губерський розпочав його словами Кобзаря з листа до М. Костомарова: «Дуже хочеться притулитися до Університету. Як було б це добре». Але не судилося мислителеві Шевченку, художнику і громадському діячеві стати викладачем Київського університету. Хоч у лютому 1847 року він і отримав дозвіл на зарахування у коло викладачів, але 5 квітня 1847 року Тараса Григоровича арештували. І лише 5 березня 1939 року Київському університету присвоїли ім'я Тараса Шевченка.

З президії лунали промови визначних діячів України. Михайло Сидоржевський, голова Національної спілки письменників України, привітав присутніх у залі зі святом: «9 березня 2015 року, відзначенням 201-ї річниці від дня народження, закінчився рік Шевченка, але у той же час почалося його століття. Це прецедент в українській культурі, коли одна особистість уособлює код нації. Під його впливом реалізувалася національна думка, свідомість».

У стінах Червоного корпусу прозвучали слова лауреатів почесної Шевченківської премії з літератури різних років: Івана Драча, Бориса Олійника, В'ячеслава Медвідя, Петра Перебийноса, Леоніда Горлача, Мирослава Доциня, Юрія Буряка, а також лауреата премії 2015 року за почесне втілення образу Тараса Шевченка на театральній сцені Петра Панчука, який продекламував вірш Тараса Шевченка «Чи то недоля та неволя».

Лауреати ділилися власними спостереженнями щодо творчості Шевченка, філософії митця, а також читали вірші. Петро Перебийніс акцентував на дружбі і стосунках двох світочів літератури – П. Куліша і Т. Шевченка; Іван Драч нагадав про причетність до Кирило-Мефодієвського братства, членів якого запропонував вшанувати пам'ятною дошкою. А от Мирослав Доцинець зазначив: «Тарас Шевченко – не поет, не пророк, для мене він – медіум, а «Кобзар» – поклик і розрада. Саме Шевченко вивів літературну базіканину на плідну християнську ниву, відкрив нам європейську якість».

Тож, з 1843 року, відколи Тарас Шевченко переступив поріг Універси-

тету св. Володимира, і до сьогодні витає у наукових стінах дух Тараса, підтвердженням чого є сам університет та Інститут філології, при якому діє кафедра історії української літератури та шевченкознавства і Всеукраїнський навчально-науковий центр шевченкознавства.

Каріна ДОРОШЕНКО

ШЕВЧЕНКО І ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКА ШКОЛА

Особливо не хотіли австро-угорські власті допустити святкування шевченківського ювілею в школах. Понад два місяці зволікала крайова шкільна рада з відповіддю на прохання українських науково-освітніх товариств (НТШ, Руського педагогічного товариства, «Просвіти» та ін.) дозволити провести «святочні обходи в усіх школах Східної Галичини, що вельми прикинуться до піднесення торжественної хвилі, а з поглядів педагогічних є бажаним». Лише 28 лютого 1911 року за десять днів до ювілею, дозвіл на святкування був виданий, але з такої кількості застережень, що по суті, як відзначає Л. Баїк, дорівнював забороні. Так заборонялось проведення «святочних поранків» у початкових школах. В гімназіях і семінаріях святкування повинні були відбутися тільки в «приміщеннях» і «тільки перед полуднем». Учні середніх навчальних закладів заборонялось брати участь у шевченківських конференціях концертах, організаціях трудівників і науково-освітніх організацій. На директорів гімназій і семінарій покладалась відповідальність за «збереження порядку і спокою» серед учнів на час свят. Їм надавалось право звільнити учнів у день святкування Шевченка від обов'язкового навчання, але з таким застереженням: «в дні, коли окремі товариства або приватні особи організують торжества в пам'ять поета для ширшої публіки», учнів від навчання не звільняти. Проте ці заходи не принесли бажаного для властей результату. Вони ще більше активізували молодь. Це призвело до появи ще одного офіційного документа – «Обіжника» за № 3093/111 про порядок проведення шевченківських днів у школі. Тепер учням дозволялось проводити тільки коротенькі ранки, заборонялось влаштовувати вечори «поза стінами навчальних закладів», відмінялось звільнення від навчання тощо, з куцих програм концертів були вилучені майже всі вірші Шевченка. «Шевченківські дні» проводились за вказівкою поліції, переважно в кінці березня або в середині лютого. Розпочиналися «вечори», звичайно, вступним словом директорів навчальних закладів. Серед присутніх були й представники дирекції, а в Тернопільській семінарії – навіть сам начальник поліції.

Не скрізь, щоправда, учнівська молодь підкорилась наказам властей. Так в урочистому вечорі трудящих Коломиї взяли участь, всупереч розпорядженню шкільної адміністрації, учениці приватної учительської семінарії, а учениця III класу Б. Молодій зробила там цікаву доповідь про Т. Шевченка.

Учні українських гімназій у Львові, Коломиї, Перемишлі на відмову дирекції оголосили 10 березня вільним від навчання днем і дозволили собі взяти участь у загальноміському вшануванні пам'яті Шевченка, влаштували в той день демонстрації і віче, надіслали вітальні телеграми до організаторів шевченківських свят у Києві.

Після шевченківських свят по Західній Україні прокотилась хвиля репресій над учнівською молоддю. Багато юнаків і дівчат було виключено з гімназій і семінарій. Почалось також переслідування учасників міських шевченківських концертів і демонстрацій.

Це спричинило ще більшу популярність Шевченкового слова. Ім'ям Т. Шевченка називають різні організації, установи, організації, установи, товариства, школи. До річниць народження і смерті поета видають рукописні альманахи, бюлетені, поетичні збірки, станівки, організуються приватні школи, позичальні книг, створюються студентські товариства, підпільні гуртки тощо.

Так, перемишльські гімназисти в 1879 р. видають на честь Шевченка бюлетень «Перші проби», а в 1910 р. – «Наші листки», коломийські гімназисти в 1908 р. – бюлетень «Світання», тернопільські – «Праця», члени історико-літературного гуртка приватної гімназії в Луці (на Буковині) – журнал «Віночок» (1922 р).

Значно організованіше проходило святкування 100-річчя від дня народження Шевченка у Західній Україні. Всупереч заходам властей, трудящі маси посилено готувались до свята. В міста, села, найвіддаленіші куточки західноукраїнських земель були розіслани відозви-звернення, посилки з творами Шевченка і матеріали про його творчість і значення. В села «для ювілейних консультацій» направлялись члени НТШ, культурно-історичні діячі тощо.

Відзначення 100-річчя від дня народження Т. Шевченка у Західній Україні стало виявом національної єдності галицьких українців зі своїми наддніпрянськими братами. Галичани, волиняни, буковинці, закарпатці розглядали Т. Шевченка як загальноукраїнську постать, говорили про його заслуги перед усім українським народом. «Для нас Т. Шевченко є тим, – писав у дні ювілею західноукраїнський письменник Д. Лук'янович, – чим сонце і животворна вода для всього живого: він дав засіб, ідеї і підстави для відродин і життя...». Про те, що широке відзначення ювілею Т. Шевченка в Західній

Україні мало загальноукраїнське значення, переконливо свідчать численні вітальні телеграми, листи з Наддніпрянської України, Петербурга, Москви, Варшави, Відня та ін. У своєму привітанні, наприклад, кияни писали: «Позбавлені права святкувати століття народження нашого незабутнього поета, ми, українці міста Києва, линемо в сю хвилину думкою до Вас і прилучаємось всім серцем до нашого спільного свята». «Не маючи змоги в своїй часі святкувати столітній ювілей незабутнього батька Тараса, прилучаємось думкою до нашого спільного свята. Українці Зінькова в Полтавській губернії».

Для проведення ювілею в Західній Україні було створено Крайовий, а йому підпорядковані повітові та в ряді місць сільські шевченківські комітети. До складу комітетів входили представники інтелігенції, селяни, робітники. Саме ці комітети, як справедливо відзначив М. Кравець, відіграли найпомітнішу роль в організації Шевченківських свят на місцях.

Святкування ювілею Т. Шевченка розпочалося в березні і закінчилось у липні 1914 р. В дні святкувань, незважаючи на заборону з боку поліції, трудящі носили нагрудні значки з зображенням Шевченка, вивішували його портрети на вікнах, дверях, на стінах будинків. Програми вечорів щоденно змінювались. Ніхто не брав дозволів властей. Стримати порив трудящих було годі – і власті відступили.

На вулиці, міські майдани, в гаї вийшли трудящі Заліщиків, Соколя, Яворова, Кіцманя, Перемишля, Бучача, Косова, Бережан, Глинян, Чернівців, Коломиї, Галича, Львова, Тернополя, Чорткова, Вижниці, Дубна, Луцька та інших міст і сіл Західної України.

Шевченківські маніфестації трудящих і учнівської молоді проходили цього року під знаком боротьби за соціальне і національне визволення.

На ювілейних зборах трудящих в різних місцях Західної України з промовами вступили В. Стефаник, М. Черемшина, Лесь Мартович, А. Крушельницький, О. Маковей. Пишно було (і то вперше в краї) відзначено соті роковини з дня народження Шевченка у Львові, куди з'їхались понад 4 тис. представників з різних міст і сіл Західної України, не враховуючи львів'ян. Святкування почалося в неділю 8 березня у культурно-освітніх установах, ремісничих бурсах, в сільських читальнях Львівського повіту, де було прочитано понад 100 доповідей.

Урочисті збори відбулися в українських школах, НТШ. З доповідями виступили: В.Щурат, Ф. Колеса, С. Людкевич, І. Свенцицький, М. Возняк, І. Труш, А. Манастирський та ін.

Їх назви: «Гайдамаки» Т. Шевченка, «Народна ритміка в шевченківських

поезіях», «Значення Шевченка для української вокальної музики», «Шевченко в історичному розвитку української літератури», «Поезія і малярство в житті Шевченка» та ін. На другий день в залі колишнього спортивного палацу по вулиці Зеленій відбувся великий концерт, в якому взяли участь славнозвісні співаки Модест Менцинський і Олександр Мишуга.

У своїх спогадах колишній ректор Львівської консерваторії, професор М.Ф. Колеса згадує про те, що «Модест Менцинський прибув до Львова своєчасно, а Олександра Мишуги чомусь не було до останньої хвилини. Упорядники концерту, ясна річ, дуже хвилювалися. Прибув він прямо з поїзду вже тоді, коли концерт почався. Обидва великі співаки зустрілися на святково прибраній естраді, сердечно привіталися і розцілувалися на очах рецензуїзованої публіки. Модеста Менцинського мені доводилось часто слухати (він був тіточним братом мого батька). Співав він тоді, як зрештою майже на кожному своєму концерті, незрівнянно – «Мені однаково», «Гетьмани» М. Лисенка і інші музичні твори до слів Т. Шевченка.

Олександра Мишугу чув я тоді перший і, на жаль, останній раз. З-поміж тих творів, які він співав на цьому концерті, я запам'ятав тільки романс «Цвітка дрібная» Віктора Матюка і, уже минуло з того часу 50 років, я й досі нахожуся під сильним враженням, яке зробив на мене спів нашого солов'я. Пам'ятаю, що багатом з-поміж численно зібраної публіки стояли сльози в очах: вони, глибоко зворушені високомистецьким, небуденним його співом, переживали неповторні хвилини правдивої естетичної насолоди. На урочистому вечорі були присутні: І. Франко і М. Павлик, Н. Кобринська і В. Щурат, Ф. Колеса, В. Стефаник, С. Людкевич, І. Труш і А. Монастирський та багато інших.

Зал не міг вмістити всіх, хто хотів побувати на вечорі, тому його програму було повторено наступного дня. А в програмі концерту значилось:

1. Є. Гріг. Святочний привіт. Оркестр
2. Промова. (її виголосив Є. Олесницький)
3. С. Кишакевич. Шевченкові. Святочна кантата (слова Лесі Українки). Збірний хор «Боянів» в супроводі оркестру.
4. Б. Лепкий. Благословенна хай буде година. Виголосить сам.
5. С. Людкевич. Останній бій, драматична кантата, «академічний хор», «бандурист».
6. Ф. Ліст. Фортепіанний концерт es-dur в супроводі оркестру С. Дністрянська.

С. Людкевич (слова Т. Шевченка). Кавказ, ч. III і IV «Львівський боян» в супроводі оркестру.

М. Лисенко (слова Т. Шевченка) «Мені однаково» А. Вахнянин, слова М. Шашкевича) «Наша доля». У виконанні О. Мишуги.

М. Вербицький. Заповіт. Збірний хор «боянів» у супроводі оркестру. Диригують М. Волошин і П. Артемович.

Військовий оркестр 30 піхотного полку під проводом Якубича.

Весь дохід на стипендію ім. Т. Шевченка.

Шевченківські свята в Тернополі тривали 4 дні – з 8 по 11 березня. Вони, як і у Львові, розпочалися читанням доповідей про ювіляра для населення міста й повіту, ранком відбулася маніфестація, а по полудні – урочисті збори й концерт. В с. Касперівці на шевченківських урочистостях виступив О. Маковей, в Вогородчанах, Солотвино – А. Чайковський, в Городенці – А. Крушельницький.

Гучним було свято в Жовклі: селяни повіту посадили в честь ювілею поета 100 дубів. Два дні були шевченківськими в Станіславі та навколишніх селах. З нагоди свята відкрито публічну бібліотеку. Містом «від монастирської Толоки сарафинецькою дорогою по при новий шпиталь, парк, бурсу аж до входу до вулиці Т. Шевченка» – пройшов «величавий кінний і піший похід з таблицями всіх організацій Городенщини. Перед Народним домом і Українською гімназією відбувся мітинг, на якому виступив Т. Окуневський. Масово відзначали ювілей трудящі Заліщицького повіту. В демонстрації, що відбулася в Заліщиках 25 березня, взяло участь понад 6 тисяч чоловік. В Бережанах на святкуванні виступив Марко Черемшина, а в с. Кобаках – С. Букатчук, в с. Купчинці на Тернопільщині – Павло Думка. Організатором свята у місті Снятині був В. Стефаник. На масовому сході він виступив з палкою промовою: «Кріпачка зродила Тараса і викормила кріпацьким кормом, – говорив письменник, – а він відвигнув мужицький народ на висоту, по якій ми теж ступаємо. І коли великі люди дають зміст життя народові, – то Тарас Шевченко дав його всьому українському народові. Читайте Шевченка, а там отворена вам ціла проява, історія і душа українського народу. Там є найкращі скарби українського народу і доки наш народ за своє визволення боротиметься, доти то син кріпацький стоятиме отвором (образом) перед очима вашими, ваших дітей, внуків і правнуків. Там для всіх мільйонів українського народу велика книга мудрості, книга любові до України. Читайте його слово, шукайте тої дороги і йдіть, щоб з вас були люди найтвердіші. Беріть на коліна дітей ваших та впоюйте в них слова Шевченка. З Шевченка набирайте карності, відшукуйте цвіту, що, як мак, цвіте, а будете кращі і зблизитесь до сходу нашого сонця, і всі опинимось у вільній ... Україні».

Концерти організовувало кожне село. А в Снятині всі українці в місті прибрали свої будинки, всюди виставляли портрети Т. Шевченка, квіти.

На підводах і пішки з усіх сіл повіту прибувають у барвистих народних костюмах Тарасові дочки й сини. Йшли старі, йшли поважні газди з газдинями, а дівчата, самі як квіти, несли вінки й квіти, йшла шкільна молодь із прапорцями й піснями. На закосичених конях їхали легіні з «Січі» – у високих чорних шапках з червоними денцями, червоні стрічки з написом «Січ» через плече. Коло насипаної могили Тараса, коло підвищення, де виступали промовці, хори і декламатори. Хлопці творили почесну варту.

Виступав Марко Черемшина – мов зачарований стояв многолюдний натовп у глибокій мовчанці, а в весняному повітрі дзвеніли пристрасні слова.

«І знову збирається весь український народ святкувати по всій землі, по всіх своїх містах і селах велике свято. І хвилями мчить поклін від усіх рік українських та лине до Дніпра-Славути, до могили гордоців народу, до могили найкращого сина України – кобзаря Тараса Шевченка.

Століття прогуло, відколи Ти, Батьку Тарасе, явився зорею на Україні. І серед темної ночі вивів Ти нас із блудного шляху на дорогу праці і народного таланту. Не шаблею, не мушкетом боровся Ти за волю і долю свою України, а світлом правди. І сіяв Ти своїми ідеями той непорочний, забутий, але широкий рідний край – Україну свою, той благородний рай, що тільки славних Братів у могилу поклав, що своїм святим хлібом, своєю пшеницею і своїх, і чужих годував, своєю водою всіх напував, своєю піснею, всіх вітав.

Ти показав нам те море, куди наші ріки спливатимуть. Не дай же нам заблудити на розпутті, не дай вийти із розважної розваги, навіть тоді коли вороги наші Тебе – апостола правди і науки – споминати не зволять. Коли поширяться твої ідеї ще більше, коли великі твори Твоїх товаришів-геніїв серед прочих народів здемократизують суспільну і політичну гадку і погляди, і обновляться усі народи, – тоді надійде заплата тим, що бояться Твого слова і Духа, і Вкраїна забере серед народів місце, яке їй по заслугі належиться.

...Найгеніальніший син України, апостол правди і науки, який до старого плуга викував новий леміш і чересло і в тяжких упругах зорав свій переліг, а на перелозі посіяв свої ширі сльози, з яких виросте народна свідомість, виросте віра в краще майбутнє і бажання боротьби за те майбутнє, за свої права, за знехтувані права народу, бо вірив наш геній Шевченко, що щастя прийде і встане правда! Встане воля!».

На шевченківському вечорі в Теребовлі, 5 квітня виступили Л. і Ф. Лопатинські, оркестр читальні, хор. А взагалі в березні 1914р. шевченківські урочистості відбулися в Львові, Сокалі, Бережанах, Бучачі, Галичі, Перемишлі, в квітні – Дрогобичі, Бережанах (учні «Руської бурси»), Яворові, Дрого-

бичі, Львові (тов-во «Зоря»), Глинянах, Микулинцях, Жадові і ще в понад 2138 населених пунктах.

27 червня 194 року у Львові відбулися заключні урочисті збори, на яких були присутні гості з Наддніпрянської України, Буковини, Чехії й Англії. Закарпатські українці-емігранти з США прислали вітальні телеграми. З Софії привітання надіслали І.Д. Шишманов і Л.М. Драгоманова – Шишманові.

Урочисті збори, присвячені 100-річчю з дня народження Т.Г. Шевченка, відбулися в Празі, Варшаві, Відні, Венніпегу, Нью-Йорку, Парижі. На українському вечорі в честь Шевченка, організованому українським товариством «Просвіта» і «Українська громада», в Кракові було присутньо багато публіки. Зал був переповнений українцями, поляками, євреями. Вечір відбувся 4 березня в залі Саського готелю по вул. Яна, 6.

Краківські газети «Напшуд», «Нова реформа», «Час» подали докладні звіти про цей вечір.

Зі звітів дізнаємося про те, що вечір складався з трьох частин – ювілейної промови, літературно-музичного концерту і «комерсу» – святкового банкету з виголошенням тостів і промов.

Зі вступним словом-доповіддю виступив тоді професор Краківського університету Б. Лепкий. Основні положення доповіді можна відновити за спогадами М. Чайковського, який неодноразово слухав промовця. Основні з них: місце Шевченка в слов'янській культурі; роль поета в українському національному відродженні; переслідування поета царизмом; «Зелена» вулиця для його творів і вшанування пам'яті в австрійській Україні; єдність усіх українців у боротьбі за свою будучність.

У концерті, що відбувся після виступу Б.Лепкого, взяв участь великий хор «Української громади», ставили уривок з «Невольника», декламували вірші «Якби ви знали паничі», «Мені тринадцятий минало», з солоспівами виступили А. Благонравова та М. Дністрянська.

Проте наукова обережність все ж не дозволяє однозначних тверджень. До речі у коментарії до відомого збірника «В.И. Ленин о литературе и искусстве» (вид 4-е, М., 1969) до вищезгаданого листа дуже обережно згадується присутність Леніна і Крупської на вечорі, ясно що немає жодного слова про його виступ чи промову.

Широко визначала сторіччя з дня народження великого Кобзаря Буковина.

Вістка про те, що в Україні заборонено святкувати цю знаменну дату, глибоко обурила буковинців. Багатотисячні збори, які відбулися в Чернівцях в залі Народного дому, 8 березня перейшли в бурхливу демонстрацію. Де-

монстранти направились до будинку царського консула. Громогласне «ганьба» в адресу царського уряду прогрімало містом, звучали революційні пісні: «Шалійте, шалійте скажені кати», «Сміло, друзі!...», «Не пора, не пора» та ін.

Внаслідок гарячих сутичок з поліцією було чимало пораних та арештованих. Так відзначили українці Західної України 100-річний ювілей Тараса Шевченка.

МІСЦЕ Т. Г. ШЕВЧЕНКА В УКРАЇНСЬКІЙ І СВІТОВІЙ КУЛЬТУРАХ

Місце Т.Шевченка (1814-1861) в українському суспільстві і в українській культурі особливе. За більшовицьких часів він був офіційним символом радянської України. Нині він є офіційним символом нової, незалежної України. Тоді він подавався в граніті як постать гнівного, похмурого старого нащадка гайдамаків, який кличе до сокири. Сьогодні виробляється новий канонічний образ страдника, пророка, святого. Академік М. Жулинський підкреслює, що «цей образ теж однобічний і має тенденцію до застигання». Останніми роками з'явилися циніки-вурдалаки, які з яничарською зловоротністю силкуються дискредитувати генія. Тому пізнання постаті Шевченка, його творчої спадщини, місця в українській і світовій культурі – процес постійний і необхідний.

У середині XIX ст. постать Т. Шевченка вийшла на перший план як історичного та політичного діяча. Про себе він сказав: «Історія мого життя є частиною історії мого народу». Вчені твердять, що на його місці можна було б сказати: «Історія мого життя є історією воскресіння мого народу». З такою думкою можна погодитися, якщо згадати, що в той час царський уряд, проводячи жорстоку асиміляторську політику щодо України, вважав, що з Україною як історичним явищем уже покінчено, що вона є складовою частиною Росії. Проте Т. Шевченко був безкомпромісним у своїх поглядах на історію і культуру українського народу. Він був і залишається еталоном політичної чистоти всепланетарного масштабу.

Маючи величезні задатки громадсько-політичного діяча, про що свідчить вплив Т. Шевченка на кирило-мефодіївців, він зумів реалізувати свій величезний духовний потенціал через свою мистецьку, передусім поетичну творчість. І в цьому вчені вбачають найбільшу загадку його феномену.

Т. Шевченко одночасно – митець і політик. Його «Катерину» добре знали і вивчали напам'ять сільські жінки. Він їх застерігав: «Кохайтесь, чорнобриві, та

не з москалями, бо москалі – чужі люде, роблять лихо з вами. Москаль любить жартуючи, жартуючи кине; піде в свою Московщину, а дівчина гине...»¹. У цих, здавалося б, суто житейських словах чітко проглядається політичний підтекст.

Т. Шевченко вивів українську культуру на вищий щабель розвитку, сміливо підкреслюючи її національну самобутність. Це було тим важливо, що в тодішніх несприятливих умовах українська культура і, зокрема, українська література могли стати лише провінційною складовою «загальноросійської» літератури або літературою «для хатнього вжитку» (до цього в свої пізні роки схилявся навіть М. Костомаров).

На відміну від своїх попередників, зокрема, українських романтиків, які вважали, що Україна уже віджила своє і намагалися лише максимально зафіксувати її духовні надбання, щоб урятувати їх від повного знищення й людського забуття, Т. Шевченко своєю самопожертвою, всеохоплюючою любов'ю до України зумів залучити усі скарби народного духу, всю героїку української історії до процесу національного відродження. Уже перша його книжка «Кобзар» (1840) засвідчила воскресіння нації у драматичний період національної історії. Так! Нація відчула, що у неї є духовна сила, з якою можна і варто йти в майбутнє. Ця духовна сила сконденсована в Шевченкових творах.

Шевченків «Кобзар» поклав початок новому етапу в історії українського письменства. І. Франко писав: «Ся маленька книжечка відразу відкрила немов новий світ поезії, вибухла, мов джерело чистої холодної води, заясніла невідомою досі в українськiм письменстві ясністю, простотою і поетичною грацією вислову».

Вчені Шевченкову добу української літератури окреслюють часовими рамками 1840 – 1860 рр. Саме в цей період у центрі літературно-громадського руху стояв Т. Шевченко, його палке поетичне слово, його авторитет борця-подвижника. В умовах української бездержавності правдивому Слову поет надавав особливого значення. Він писав: «...возвеличу малих отих рабів німих! Я на сторожі коло них поставлю слово...» І поезія для Т. Шевченка стала формою національного служіння, історичним покликанням, вогнищем Словом народної правди і народної волі до боротьби за свободу.

Творчість Т. Шевченка нерозривно пов'язана з народною творчістю. Він виріс з українського фольклору, сміливо черпав з усної творчості ідеї, образи, сюжети, ритміку. Т. Шевченко не просто «використовував» елементи народної творчості, що було властиве його попередникам і сучасникам-романтикам, а вплітав їх у власні думи й слова. Поезія автора «Кобзаря» була надзвичайно близькою до народної пісні і водночас відмінною від неї, що відзначав І. Франко.

Виходець із кріпацької сім'ї, Т. Шевченко ніколи не розривав зв'язку з народом, до кінця життя залишався йому вірним. Він з гордістю писав: «...я по плоті і духу син і рідний брат нашого безталанного народу». У своїй творчості поет висвітлював почуття, думи і прагнення народу. І кожне слово поета горіло полум'яною любов'ю до скривдженого народу, сподіванням на те, що він врешті зміг би ожити, отямитися, згадати «свою славу і волю».

Гнітюча дійсність спонукала Т. Шевченка звернутися думкою до минулого України, до історичних тем. І цим самим своєю літературно-художньою творчістю поет повернув українському народу пам'ять його історії, адже жодні наукові дослідження (про це можна говорити з усією упевненістю) не мали такого впливу, як його історичні поеми, драми, вірші, живописні картини тощо. У них автор «Кобзаря» говорив про буття народу, славу гетьманського правління, минулу козацьку вольницю, оспівував народних месників, їх боротьбу проти феодально-кріпосницького і національного гніту, показував етнічну і культурну самобутність українського народу, його невід'ємне право на вільний, суверенний державний розвиток.

Ідеї національно-визвольної боротьби, державної незалежності, заклик до рішучих дій проти насильства червоною ниткою пронизують більшість творів Шевченка. Він розвивав ілюзії кріпаків щодо «доброго царя», гнівно картав Петра I, Катерину II і свого сучасника Миколу I. До повалення самодержавно-кріпосницького ладу закликали його «Сон», «Кавказ», «І мертвим, і живим...» та інші твори. Із шкільної парти всім українцям відомий знаменитий «Заповіт», де поет закликає: «...вставайте, кайдани порвіть і вражою злою кров'ю волю окропите».

Т. Шевченко був революційним демократом. Як революціонер він виступав проти самодержавства: «Бодай кати їх постинали отих царів, катів людських». Як демократ Шевченко засуджував колоніальну політику царизму. Характеризуючи національний гніт у Російській імперії, він писав: «од молдованина до фінна на всіх языках все мовчить». Поет був викривачем і суддею «темного царства», борцем за вільну людину, провісником нових і світлих «братолюбних» стосунків між людьми. Іван Огієнко в маловідомій монографії «Перші революційні вірші Тараса Шевченка» писав, що Росія не мала такого природного огненного революціонера, яким був для України Тарас Шевченко.

Плоть від плоті, кров від крові син свого народу, Тарас Шевченко безмежно любив його і належав йому усім своїм єством. Як палкий патріот України він страждав від того, що над нею російський самодержавний «Орел Чорний сторожем літає». Академік В. Смолій прогнозує: «Немає і не

буде більше в світі Поста, який би так самозречено рвав свою душу не лише тоді, коли сповідувався у любові до своєї Вітчизни, а й тоді, коли просто вимовляв ім'я її». Але Шевченкова любов до України не була сліпою, ніколи не затьмарювалася неприязню до інших народів. Шевченко особисто спілкувався з діями різних національностей і релігій. Згадаймо його заклик: «Учітесь, читайте, і чужому научайтесь, й свого не цурайтесь».

Шевченкові національні ідеї були далекими від будь-якої вузькості і самозасліпленості. Ще задовго до створення Кирило-Мефодіївського товариства у передмові до поеми «Гайдамаки» (1841) Шевченко уперше висловив демократичну ідею єднання слов'янських народів: «Нехай житом-пшеницею, як золотом, покрита, нерозмежованою останеться навіки од моря і до моря – слов'янська земля». У 1845 р. у посьвяті «Шафарикові» до поеми «Єретик» він пропагував, «щоб усі слав'яне стали добрими братами, і синами сонця правди...»

Тарас Шевченко – людина високої гуманності. Його творчість пройнята глибокою людяністю, добротою, милосердям, щирою людською солідарністю навіть і тоді, коли змальовуються криваві картини покарання, зокрема шляхти гайдамаками. «Болить серце, – писав поет, – як згадаєш: старих слов'ян діти впились кров'ю...».

В історію української думки Т. Шевченко увійшов як мислитель, що заклав демократичні основи проникливого розуміння національного минулого свого народу, його великих і сумних сторінок. Поет був людиною широких духовних обріїв. Він перебував на висотах передової суспільної думки свого часу.

Така висота його творчості змогла запліднити українську культуру передовими ідеями, які були підхоплені генерацією молодих українських інтелектуалів. Це були загальнолюдські норми життя, національна, державницька ідеї. Ними просякнута вся Шевченкова творчість. Проте національно-державницька ідея є панівною в його творчості. Українську ідею Т. Шевченко бачив як «активну, дієву волю до національної свободи, як самоусвідомлення і самоствердження народу-будівничого, як спільноту пролегла крізь віки – через «живих, і мертвих, і ненарождених». Ця ідея знаходить напрочуд просту і водночас геніальну формулу. «В своїй хаті своя й правда, і сила, і воля».

Т. Шевченко був відданий національно-державницькій ідеї і сам робив усе можливе для її утвердження, спонукав до цього інших як словом, так і власним прикладом. Українська ідея ширилася та міцніла, давала натхнення мужнім. Є. Маланюк слушно відзначив, що дух козацької доби, дух «козацької шаблі», дух нескореної Нації вперше був підхоплений Шевченком у його творчості і переданий через бездоріжжя і тьму ночі бездержавності не лише поколінню «живих», а й поколінню «ненарождених».

Творчість Т. Шевченка уже в 1860-х роках позитивно вплинула на частину молодшої інтелігенції, врятувала її від денаціоналізації, збудила її до активних дій. На Правобережжі в лоно українського національно-культурного середовища повернулися представники раніше сполонізованого дворянства. Серед них згадаємо найвизначніших – економіста і публіциста Т. Рильського, історика В. Антоновича, мовознавця К. Михальчука, етнографа Б. Познанського, лікаря Й. Юркевича та ін.

З поширенням у 1860-х роках творів Т. Шевченка в Галичині його поезія, за висловом І. Франка, «перевернула свідомість» багатьох молодих галичан, вразила їх душі «як щось зовсім нове і нечуване», відкрила для них «новий світ».

Духовна спадщина поета мала і нині має велику етноконсолідуючу силу, позитивно впливала і впливає на формування психології соборності української нації. Можна з упевненістю стверджувати, що печать Шевченкового духу лежала і лежить на всіх ділах і діях, на всіх сторонах суспільного і культурного розвитку українського народу.

Великий поетичний доробок Т. Шевченка як за змістом, так і за формою свідчить про геніальність поета. Вона проявилася уже з виходом у світ «Кобзаря», а також при написанні таких ліричних шедеврів, як «Дівичії ночі», «Маленькій Мар'яні», «Зацвіла в долині», «У нашій раї на землі», балад «Лілея», «Русалка», поеми «Наймичка» та ін. Надрукувавши в «Записках о Южной Руси» поему «Наймичка», П. Куліш першим у пресі назвав Т. Шевченка генієм. «У його віршах мова наша зробила той великий крок, – писав П. Куліш, – який робиться тільки спільними зусиллями цілого народу протягом тривалого часу або чарами генія, що в своїй особі втілює вроджену художність рідного племені». Т. Шевченко так визначив самобутність і рівноправність російського і українського народів у сфері мови і літератури: «... на москалів не вважайте, нехай вони собі пишуть по-своєму, а ми по-своєму. У їх народ і слово, і у нас народ і слово. А чиє краще, нехай судять люди».

Отже, мовою своїх творів Шевченко завершив процес формування загальноукраїнського літературного мовлення на національній основі. Мова творів Т. Шевченка як художнє явище стала родоначальною мовою нової української літератури. Виступаючи прекрасним зразком, мова «Кобзаря» сприяла міжрегіональній етномовній консолідації українців Наддніпрянщини, Галичини, Буковини і Закарпаття.

Велетенський внесок творчості Т. Шевченка і в тому, що мова відбивала національний менталітет українців, впливала на їх національну свідомість у XIX – XX ст. І сьогодні, на початку XXI ст., роль творчості поета в цьому на-

прямі зростає. Образами-ідеями Т. Шевченка психологічно наснажене українське національне буття і, зокрема, такі його реалії, як «Україна», «Дніпро», «мати», «сім'я», і такі моральні опозиції, що визначають ціннісні орієнтації народів, як добро і зло, любов і ненависть, правда і кривда тощо.

Шевченкова наука любові до України у поєднанні з повагою до інших народів увійшла в свідомість наступних поколінь. Братолюб'є, благоденствіє людей, їх порозуміння і помиріння – це головна ідея Шевченка. І нині для України немає більш важливої мети, як об'єднати і консолідувати націю і дати їй духовну енергію на майбутнє. І тут звернення до творчості Шевченка, до його милосердного вміння пробачити іншого, усвідомити свій гріх, спокутувати його тільки добротою і добротворенням мають неабияке значення.

З-поміж усіх сторін творчості Т. Шевченка досі залишається найсуперечливішим питання релігійності Шевченка, його ставлення до проблем Бога і Зла, до християнства. Ще свого часу М. Драгоманов вів суперечки з деякими галицькими літературознавцями і публіцистами з цієї проблеми. У XX ст. тривалі дискусії розгорілися між представниками різних ідеологічних таборів. За радянських часів були й такі шевченкознавці, які на підставі старанно підібраних цитат твердили не лише про атеїзм поета, а й приписували йому відкрите богохульство. Слід сказати, що в поезії Шевченка можна знайти мотиви, де він палко заперечує саму ідею Бога. У поемі «Сон», яку він називає «комедією», читаємо: «...бо немає Господа на небі! А ви в ярмо падаєте та якогось раю на тім світі благаєте? Немає! Немає!»

Інші дослідники відрізняли Шевченкове «євангелічне християнство» від ортодоксального московського православ'я, яке, за давньою візантійською традицією, віддано служило державі та цареві, занедбавши духовні запити простої людини.

Питанню релігійності Т. Шевченка присвятили окремі розділи, параграфи, статті і навіть окремі книги і вчені української еміграції. Так, І.Огієнко це питання розглядає в спеціальній монографії «Релігійність Тараса Шевченка». Він конкретними фактами з творчої спадщини поета обґрунтовує положення, що Т. Шевченко був віруючим християнином – православним.

Неоднозначно тлумачить релігійність Шевченка М. Попович. Посилаючись на листи, щоденник та твори Т. Шевченка, він доводить, що поет був і залишався християнином. Водночас вчений наводить ряд текстів із творів поета з протилежними ідеями, показує ставлення Т. Шевченка до Бога як до рівні. Твори Т. Шевченка, його листи, щоденник переконують, що він був релігійною людиною. Проте тема «Шевченко і релігія» потребує глибокого вивчення.

Отже, аналіз творчого шляху Шевченка свідчить, що це була видатна

постать. Навіть невеличка за обсягом книжечка «Кобзар» вже заявила про нього як національного поета, поета великої Нації. Творчість Шевченка за широтою охоплення життя свого народу і загальнонаціональної значущості була художнім феноменом (явищем), який відповідав рівню поезії, скажімо, Пушкіна в російській, Міцкевича в польській, або Петефі в угорській літературі. Зокрема, ще П. Куліш, відзначаючи світове значення Шевченка, називав його ім'я поруч із Шекспіром, Шіллером, Міцкевичем, Пушкіним і Гоголем. Світова велич Т. Шевченка визначається його місцем у світовому літературному процесі, внеском у загальнолюдську скарбницю культури.

Шевченка не можна було заборонити, хоч офіційна влада забороняла його твори. Він став відомим за межами Росії уже в 1840-х роках, передусім в Австрії, до складу якої входила Галичина. Сюди, в Галичину, потрапили його твори і поширилася інформація про арешт членів Кирило-Мефодіївського товариства. У 1859 р. в Лейпцігу російські емігранти видали збірку «Новые стихотворения Пушкина и Шевченка», де вони сховали позацензурні твори Шевченка у віршах Пушкіна, щоб відразу не кидались у вічі Шевченкові революційні вірші. Вихід у світ цієї збірки, за І. Огієнком, було визначною подією в історії української безцензурної преси.

У другій половині XIX ст. український поет став відомим як у слов'янських, так і в неслов'янських європейських країнах. У прогресивної інтелігенції Росії Шевченко здобув визнання ще за життя. Високо оцінили його творчість і заслуги перед народом три Миколи – Чернишевський, Добролюбов і Некрасов. Зокрема, М. Чернишевський писав: «Имея теперь такого поэта, как Шевченко, малорусская литература также не нуждается ни в чьей благосклонности». Визнавши Т. Шевченка за великого поета, російські демократи тим самим визнали й право української нації на окрему літературу.

Творчістю Т. Шевченка зацікавилися і європейські літератори та вчені. З'явилися критичні і науково-інформаційні праці про Шевченка і його поезію в Австрії, Німеччині, в Англії та англомовних країнах, у Румунії.

На початку XX ст. Західна Європа та Америка мали можливість ширше ознайомитися з творчістю автора «Кобзаря». У зв'язку з відзначенням у 1911 і 1914 рр. його ювілеїв з'являються ґрунтовні праці про творчість поета, західноєвропейськими мовами виходять перші високохудожні переклади його творів, зокрема німецькою (збірка Ю. Віргінії, 1911) і англійською (збірка Е. Л. Войнич, 1911), активно пропагували його поезію зарубіжні журнали.

У 20 – 80-ті роки XX ст. географічний діапазон обізнаності з Шевченко-

вою спадщиною розширюється. Зростає кількість публікацій про поета та перекладів його творів у Польщі, Чехословаччині, Болгарії, Німеччині, Англії, Франції, Італії, США, Канаді. Виявився інтерес до творчості Шевченка в країнах Азії (зокрема Японії, Китаї, Кореї) та Латинської Америки, Африки та Австралії. Твори Т.Шевченка перекладені більш як 130 іноземними мовами. Наш великий Кобзар посідає друге місце за кількістю поставлених йому пам'ятників у світі. Шевченка шанують. Пам'ятники йому відкриті в Петербурзі, Москві, Вашингтоні, Нью-Йорку, Парижі, Буенос-Айресі, Тулузі, Палермо, Братиславі, Варшаві, Ашгабаті – власне на всіх материках.

Підсумовуючи значення творчості Т. Шевченка для української й світової культури, використаємо висновок, зроблений І. Франком у «Присвяті»: «Він був сином мужика – і став володарем у царстві духу. Він був кріпаком – і став велетнем у царстві людської культури».

Про визнання провідного місця Т. Шевченка в українській культурі, високої оцінки його заслуг перед Україною свідчить те, що його ім'ям названо Національну премію України в галузі культури, літератури і мистецтва – найвищу творчу відзнаку в незалежній Україні. Шевченківська премія увінчує найвидатніші твори літератури та мистецтва. За 40 років її існування (1961-2001) лауреатами цієї високої і престижної нагороди стали 525 персоналій та колективів. Першими лауреатами Шевченківської премії були Олесь Гончар, Павло Тичина і Платон Майборода.

Про значимість творчості Т. Шевченка, її неослабного впливу на духовне життя нашої нації свідчить написання за його віршами і поемами вокальних, симфонічних та оперних творів, інсценізація та екранізація багатьох творів Кобзаря. Визнанням великих заслуг Т. Шевченка перед Україною є щорічне відзначення роковин народження і смерті поета (9-10 березня). Творча спадщина поета спонукала і спонукає до вшанування його пам'яті, посилення уваги до національно-громадських проблем, що особливо проявилось в умовах незалежності України.

Тарас Григорович зробив велетенський внесок у пробудження і формування національної свідомості українського народу, в розвиток української та світової культури. Ідеї, думки, вся творчість Шевченкового генія стала тим живим феноменом, який далі розвивається вже в свідомості українського суспільства. Як актуально сьогодні звучать безсмертні Шевченкові слова:

*Свою Україну любіть,
Любіть її... во время лете,
В останню тяжкую минуту
За неї Господа моліть.*

ШЕВЧЕНКО – ПОЕТ УСЬОГО СВІТУ

Нині світ дедалі більше пізнає Україну, намагається духовно підтримати нас у такий непростий час. У Київському національному університеті імені Тараса Шевченка у рамках Міжнародного круглого столу «Всесвіт Тараса Шевченка» 12 березня відбулася презентація книжки «Taras Ševčenko: dalecarcerizaristealPantheonucraino» («Тарас Шевченко: від царських тюрем до українського Пантеону»). Її уклали професор-славіст та україніст Міланського університету Джованна Броджі та письменниця і культуролог Оксана Пахльовська. Книжка є збіркою монографій і перекладів поезій «Кобзаря». Коментар до неї написано італійською, а розділ із перекладами є двомовним – подається італійський варіант та вірш мовою оригіналу.

Задум написати таку працю виник через те, що за останні 10 років в Європі не було жодного перекладу «Кобзаря». До того ж, на думку укладачів, презентована книга є свідченням того, що постать Шевченка має бути знама в європейському колі, адже це світовий феномен та інтернаціональний поет. Зауважимо, що рік тому світ ознайомився із життєписом Кобзаря у німецькомовній монографії «Тарас Шевченко: забутий український поет-ікона», написаній Вольтером Кошмалем. Це було перше дослідження творчості українського пророка, що вийшло німецькою мовою за останні сто років.

Під час презентації пані Броджі розповіла, яким вона хотіла подати Шевченка. Його феномен має два основні аспекти – всесвітність та актуальність. «Він – поет цілого світу», – наголосила Джованна Броджі. Екзистенціальні ідеї, етика віри в Бога, викриття зла та зображення простого народу Тарасом Шевченком – це об'єднує всіх людей світу. Бог Шевченка захищає всіх незалежно від національності. Вірші письменника мають невичерпну актуальність. Джованна Броджі також зауважила, що Тараса Шевченка в Італії вважають українським Данте, тому вона прагнула відкрити це в європейському контексті.

Надзвичайний і Повноважний посол Італії в Україні пан Фабріціо Романо, який відвідав презентацію, наголосив, що переклад українського генія на італійському відображає духовне зближення українського та італійського народів. Високо оцінив видання також присутній на презентації академік НАНУ, директор Інституту літератури імені Т. Г. Шевченка Микола Жулинський. Він зазначив про синтетичність книжки, адже це не суто переклад поезій із «Кобзаря», а ще й дослідження феномену Шевченка.

Олександра КАСЬЯНОВА

ШЕВЧЕНКІВСЬКІ ЧИТАННЯ У ШКОЛАХ КИЇВЩИНИ

Днями учасники марафону «Борітеся-поборете! Тарас Шевченко мобілізує» письменники Петро Засенко та Валентина Козак відвідали Старобезрадичівську та Великодмитровицьку загальноосвітні школи Обухівського району на Київщині.

У заходах взяли участь учні 4-9 класів, які підготували конкурсні читання творів Тараса Шевченка та пісні на слова Кобзаря. Твори Тараса Григоровича та свої присвяти поетові прочитали і присутні письменники.

Валентина Козак наголосила, що творчість поета-земляка Андрія Малишка виросла із «Кобзаря». Письменниця подарувала школі книжку «Барвінок на три голоси», присвячену 200-річчю поета. А лауреат премії імені А. Малишка Петро Засенко розповів, як у дитинстві читав «Кобзар» своїм сусідам. Заступник директора Великодмитровицької школи Галина Петрушенко та школярі розповіли про картини відомого художника-односельчанина Данила Бідношеї, який свого часу проїхав по місцях заслання Тараса Шевченка і, надихнувшись, написав серію картин, з-поміж яких – «Шевченкова верба», «Криниця», «Землянка», «Байгуші». Варто зазначити, що казахи нині шанують Тараса Шевченка не лише як поета, а й як одного з родоначальників казахської художньої школи. Він першим в історії краю змалював народні типи у картинах «Казашка Катя», «Державний кулак» та ін.. Петро Засенко впізнав на картинах місця, які побачив під час проведення «Днів української літератури» у Казахстані, та подарував шкільній бібліотеці журнал зі своїми поезіями казахською мовою. По закінченні заходу директор Старобезрадичевської школи Валентина Єцкало та вчителька української літератури Софія Калашник вручили гостям сувеніри – янголят, виготовлених руками школярів.

ДО ПИТАННЯ ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ ЗА ПОРУШЕННЯ ОБ'ЄКТІВ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

В будь-якій сфері людської діяльності, у тому числі й у боротьбі із правопорушеннями у сфері інтелектуальної власності, принципове значення приділяється пізнанню юридичної відповідальності, особливо питанню відповідальності юридичних осіб.

У зарубіжних країнах контроль за діяльністю організацій по колективному управлінню майновими авторськими і суміжними правами реалізується відповідно до норм цивільного та адміністративного права.

За порушення вимог законодавства України у сфері авторського права і (або) суміжних прав та відповідно до Порядку обліку організацій колективного управління та здійснення нагляду за їх діяльністю Державною службою інтелектуальної власності України до організацій колективного управління можуть бути застосовані санкції у вигляді: попередження, тимчасової заборони (зупинення) права організацій колективного управління на укладання договорів про отримання винагороди чи договорів з надання дозволу на використання об'єктів авторського права і (або) суміжних прав на строк до трьох місяців, або зняття із обліку.

Метою цієї статті є дослідження теоретико-правових питань встановлення відповідальності юридичних осіб нормами адміністративного та кримінального законодавства за порушення прав інтелектуальної власності.

Загальні питання юридичної відповідальності за порушення прав інтелектуальної власності досліджувались науковцями різних галузей права, зокрема: П.П. Андрушко, О.Д. Святоцький, Р.Б. Шишка, А.М. Коваль, Г.В. Корчевний та ін. Проте більшість авторів, як правило, розглядали загальні питання юридичної відповідальності за порушення об'єктів права інтелектуальної власності, а не адміністративну або кримінальну відповідальність юридичної особи.

Виклад основного матеріалу. Науковці зазначають, що за останні роки діяльність організацій колективного управління авторськими та суміжними правами є досить активною, а матеріали судової практики свідчать про чис-

ленню кількість позовів пов'язаних із не відрахуванням коштів за використання об'єктів авторських чи суміжних прав [1, с.156].

Зважаючи, що при здійсненні управління авторськими та суміжними правами, а також у інших випадках бувають випадки вчинення пов'язаних з кримінальною, цивільно-правовою або адміністративною відповідальністю, що вчиняють юридичні особи. Вважаємо за доцільне зупинитися на цьому питанні.

На проблему пов'язану з кримінальною відповідальністю юридичних осіб звертається увагу в Конвенції про кіберзлочинність [2], в ст. 8 якої зазначається, що кожна із сторін Конвенції вживає такі законодавчі та інші заходи, які можуть бути необхідними для встановлення кримінальної відповідальності відповідно до її внутрішнього законодавства за навмисне вчинення, без права на це, дій, що призводять до втрати майна іншої особи шляхом: будь-якого введення, зміни, знищення чи приховування комп'ютерних даних; будь-якого втручання у функціонування комп'ютерної системи; з шахрайською або нечесною метою набуття, без права на це, економічних переваг для себе чи іншої особи.

Крім того, Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності, яка ратифікована Україною [3] в ст. 10 «Відповідальність юридичних осіб», в якій зазначено, що кожна Держава-учасник приймає такі міри, які, з урахуванням його правових принципів, можуть зажадати для встановлення відповідальності юридичних осіб за участь в серйозних злочинах («серйозний злочин» означає злочин, який карається позбавленням волі на максимальний строк не менше чотирьох років або більш суворою мірою покарання (п. b, ст. 2 Конвенції) до яких причетна організована злочинна група. В цій статті зазначається, що Держави-учасниці повинні дотримуватися правових принципів при встановленні відповідальності юридичних осіб, яка може бути кримінальною, цивільно-правовою або адміністративною. При цьому, покладання такої відповідальності не повинно завдавати шкоди кримінальній відповідальності фізичних осіб, які вчинили злочини. Рекомендації щодо встановлення кримінальної або іншої відповідальності юридичних осіб – є внутрішнім правом Держави-учасниці.

Відповідно до українського законодавства юридичні особи не можуть нести адміністративну та кримінальну відповідальність. Наукові дискусії щодо встановлення адміністративної або кримінальної відповідальності юридичних осіб не є новими, вони неодноразово піднімаються на сторінках спеціальної літературі. Спектр наукових думок різний: від можливості заперечення до можливості визнання суб'єктами кримінальної та адміністративної відповідальності юридичних осіб.

Прийнятий Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо виконання Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України стосовно відповідальності юридичних осіб» від 23 травня 2013 р., набрав чинності з 1 вересня 2014 р. [4]

На відміну від Закону України «Про відповідальність юридичних осіб за вчинення корупційних правопорушень» від 11 червня 2009 р. [5], який повинен був бути введеним у дію з 1 січня 2011 р., але втратив чинність на підставі Закону України «Про визнання такими, що втратили чинність, деяких законів України щодо запобігання та протидії корупції» від 21 грудня 2010 р. [6], породив нові дискусійні питання стосовно кримінальної відповідальності юридичних осіб. Проте і в Проекті Кримінального кодексу Російської Федерації 1994 р., також передбачалось застосування кримінальної відповідальності юридичних осіб у таких випадках: юридична особа винна у невикористанні або неналежному виконанні прямого припису закону, який встановлює обов'язки або заборону на здійснення конкретної діяльності, юридична особа винна у здійсненні діяльності яка не відповідає її статутним документам або заявленим цілям. При цьому кримінальна відповідальність юридичної особи не виключала відповідальності за вчинений злочин фізичної особи [7].

На відміну від КУпАП, Кодексом про адміністративні правопорушення Російської Федерації передбачено, що юридичні особи є суб'єктами адміністративної відповідальності. З цього приводу Л.О. Іванов пише, що інститут публічно-правової відповідальності юридичної особи застосовується у багатьох зарубіжних країнах, які встали перед проблемою росту порушень закону, вчинених корпораціями або іншими колективними суб'єктами, ці країни пішли по шляху введення відповідальності юридичних осіб не тільки за адміністративні (Італія, Португалія, Німеччина), але й за кримінальні правопорушення (Франція, США, Японія, та ін.) [8, с.21].

Б.В. Волженкін, аналізуючи законодавчі акти різних країн, наводить ряд аргументів на користь як прихильників, так і для противників такого виду відповідальності. Також він зазначає про те, що треба виділити умови, за яких юридична особа буде нести відповідальність за злочин, вчинений фізичною особою. У той же час він зазначає, що в більшості випадків на корпорацію має бути накладена цивільна відповідальність, а на службовця, що прийняв злочинне рішення – кримінальна [9].

Питання кримінальної відповідальності юридичної особи в нормативно-правових актах зарубіжних країн вирішується по-різному. В британській системі права діє принцип ототожнення керуючого органом з керуючою ним

корпорацією, коли під виною юридичної особи розуміють вину керівника або керуючого органу цієї організації. У США сама ідея покладання на корпорацію кримінальної відповідальності виникла із розуміння прагматизму і доцільності. Корпорація несе кримінальну відповідальність і у тих випадках коли вона ставить свого працівника у таку ситуацію, при якій він отримує можливість займатися «неналежною діяльністю». Ще у 1909 році Верховний Суд США визнав аналогію між цивільно-правовою і кримінально-правовою відповідальністю корпорацій в частині доказування вини [10, с.106–118].

Підхід американського законодавця погоджується із теорією соціального розуміння вини, як відповідальності юридичної особи перед суспільством і державою за ці негативні наслідки вчинені юридичною особою і яка несе відповідальність неналежну організацію своєї діяльності, спричинивши вчинення злочину. Законом Великої Британії «Про авторські, дизайнерські і патентні права» [11] передбачена відповідальність юридичних осіб і їх службовців за незаконне виготовлення і оборот об'єктів авторського права. Згідно ст. 110 цього Закону, у разі, якщо при скоєнні злочину передбаченого ст. 107 Закону, юридичною особою буде доказано, що такий злочин скоєний з дозволу або потурання директора, менеджера, секретаря, іншої подібної особи, або особи яка тимчасово займає вказані посади, то вони, також як і юридичні особи, винні в скоєнні злочину, підлягають кримінальному переслідуванню і відповідному покаранню. Також аналогічна відповідальність передбачена ст. 198 Закону за виготовлення, оборот і використання незаконного звукозапису.

Ті, хто виступає проти інституту кримінальної відповідальності юридичних осіб, вказують перш за все на те, що вони не узгоджуються із принципом особистої відповідальності особи за вчинені діяння та наявності вини. На відміну від цивільного законодавства, кримінальним законодавством обмежене коло можливих суб'єктів злочину. Це означає, що суб'єктом злочину може бути лише фізична осудна особа, суб'єктами злочину за українським кримінальним законодавством не можуть бути юридичні особи. Як зазначає А.А. Музика, визнання останніх суб'єктами кримінальної відповідальності не відповідає принципам кримінального права – особистої (індивідуальної) відповідальності особи за вчинений злочин та наявності вини. За злочинні діяння, що мали місце у процесі діяльності юридичної особи, відповідає винна фізична особа, яка вчинила такі діяння. Відповідальність юридичних осіб визначається засобами адміністративного чи цивільного права (застосування до установ, підприємств, організацій штрафних санкцій, заборона їхньої діяльності тощо) [12, с. 62].

Поняття «юридична особа» надається у ст. 80 ЦК України, згідно якої юридичною особою є організація, створена і зареєстрована у встановленому законом порядку, наділяється цивільною правоздатністю і дієздатністю, може бути позивачем та відповідачем у суді. Згідно ч. 2 ст. 81 ЦК України юридична особа публічного права також може створюватися розпорядчим актом Президента України, органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим або органу місцевого самоврядування[13].

Аналіз норм цивільного законодавства дозволяє говорити про наявність традиційних ознак, які характеризують юридичну особу:

- а) організаційна єдність;
- б) наявність відокремленого майна;
- в) самостійна майнова відповідальність;
- г) здатність виступати в цивільному обігу від свого імені.

За загальним правилом ст. 82 ЦК України, на юридичних осіб публічного права у цивільних відносинах поширюються положення ЦК України. Однак і передбачається можливість регулювання цивільних правовідносин за участю юридичних осіб публічного права і іншими, ніж ЦК України, актами законодавства. Такими актами можуть бути лише закони, а не акти Президента України чи постанови КМУ. Це можуть бути закони, що регулюють правове становище органів публічної влади, місцевих адміністрацій тощо, які встановлюють певні особливості участі цих організацій у цивільних правовідносинах. Положення таких законів поширюються лише на юридичних осіб публічного права.

Отже, юридичні особи є повноправними суб'єктами багатьох видів правовідносин, вони можуть вчиняти різні протиправні діяння. Відповідно виникає питання, чи повинні нести кримінальну відповідальність за порушення прав інтелектуальної власності юридичні особи. Дослідження підстав притягнення юридичних осіб до кримінальної або адміністративної відповідальності, у тому числі, й за порушення прав інтелектуальної власності, дозволяє визначити певні особливості відповідальності юридичних осіб.

По-перше, юридична особа може бути притягнута до відповідальності у разі набуття нею правосуб'єктності. Правосуб'єктність юридичної особи – це складна система, кожен елемент якої визначає правосуб'єктність юридичної особи у певній сфері суспільних відносин [14, с. 59].

По-друге, визначення вини юридичної особи повинно враховувати зв'язок між діяннями фізичних осіб, що входять до складу юридичної особи, і протиправними діяннями юридичної особи.

По-третє, в національному законодавстві існують норми які передбачають відповідальність юридичної особи.

Ст. 238 ГК України за порушення встановлених законодавчими актами правил здійснення господарської діяльності де передбачена відповідальність юридичної особи можуть бути застосовані уповноваженими органами державної влади або органами місцевого самоврядування адміністративно-господарські санкції, тобто заходи організаційно-правового або майнового характеру, спрямовані на припинення правопорушення суб'єкта господарювання та ліквідацію його наслідків. До юридичної особи можуть бути застосовані такі види санкцій: вилучення прибутку (доходу); адміністративно-господарський штраф; стягнення зборів (обов'язкових платежів); застосування антидемпінгових заходів; припинення експортно-імпортних операцій; застосування індивідуального режиму ліцензування; зупинення дії ліцензії (патенту) на здійснення суб'єктом господарювання певних видів господарської діяльності; анулювання ліцензії (патенту) на здійснення суб'єктом господарювання окремих видів господарської діяльності; обмеження або зупинення діяльності суб'єкта господарювання; скасування державної реєстрації та ліквідація суб'єкта господарювання [15].

Юридична природа такої відповідальності полягає у негативній оцінці поведінки правопорушника з боку держави і в прямій вимозі або санкції закону застосувати до нього заходи майнового впливу у вигляді відшкодування збитків, сплати неустойки, штрафу, пені або інших несприятливих для правопорушника правових наслідків. Загальним принципом такої відповідальності є державна забезпеченість щодо застосування передбачених договором чи законом майнових та інших господарських санкцій. Держава гарантує застосування їх завдяки системі спеціальних і загальних правозахисних державних органів, функцією яких є саме застосування господарських санкцій[16, с.277].

Наведене, говорить про недоцільність встановлення адміністративної та кримінальної відповідальності юридичної особи за порушення прав інтелектуальної власності. На сьогодні чинне вітчизняне законодавство має достатньо норм якими встановлена адміністративна відповідальність юридичної особи. Якщо говорити про кримінальну відповідальність юридичної особи, слід зазначити, що юридична особа є абстрактною правовою конструкцією, а кримінальне покарання має особистий репресивний характер спрямований на волю та психологічне ставлення до вчиненого злочину. На відміну від фізичної особи, юридична особа не відповідає ні розумом, ні волею, по-

рядок порушення кримінальної справи юридичної особи не узгоджується з процесуальними порядком порушення кримінальної справи фізичної особи, давати показання з пред'явленого йому обвинувачення або відмовитися давати показання і відповідати на запитання тощо. Відповідно вина юридичної особи не може бути встановлена по тим же правилам, що і вина фізичної особи. Тому, на думку автора, на сьогодні питання встановлення адміністративної або кримінальної відповідальності юридичної особи є передчасним.

О.П. СВІТЛИЧНИЙ

АКТИВІЗАЦІЯ ГРОМАДСЬКОЇ ДУМКИ У ВИЩІЙ ШКОЛІ УКРАЇНИ

**або Створення міжвузівського об'єднання кафедр,
(ліги кафедр) одного навчального спрямування може
сприяти вирішенню багатьох проблем МОНУ**

У контексті останніх подій в нашій державі та освітніх реформ, суттєво змінюються погляди на функції і покликання наших міністерств і відомств, а особливо міністерств соціогуманітарного, світоглядного напрямку, які, крім безпосередніх функцій визначених Конституцією України, повинні розширити діапазон свого впливу на суспільство включивши в перелік функцій виховання з пересічного громадянина в світлу людину майбутнього України. В цих процесах особлива, можливо, навіть провідна роль належить Міністерству освіти та науки України. Актуальність цієї тези, Академія соціального управління, використавши соціологічні методи дослідження обґрунтовує наступними тестовими запитаннями і відповідями на них.

1. Чому при такому великому числі ВНЗ та науковців, високих показниках наукової діяльності, високих творчих результатах... є неефективною регіональна, галузева та національна економіка? Чому немає відродження національної культури, поступу у розвитку мистецтва? Чому? Тому, що поки що деструктивні сили в нашій державі, які до даного часу в окремих випадках перебувають в управлінських органах, не рідко ігнорують власне науку, культуру, мистецтво, які є інтелектуальним обличчям нації. Хтось є не дуже зацікавленим, а може навпаки, дуже зацікавленим в тому, щоб це обличчя не було гуманним та високоінтелектуальним, а може навіть навпаки – потворним, бездіяльним, не продуктивним. Підтвердженням цього висно-

вку є початок гібридної війни під час якої відбувається «гірке» з присмаком «смерті» самочинне прозріння.

2. Чому нині наше високоосвічене суспільство не хоче щоб вищу освіту отримали всі члени суспільства? Освіту за потребами, тобто, відповідно до плану, давала тільки тоталітарна система. Демократична держава повинна бути зацікавлена в формуванні високоінтелектуальних, гуманних людей. Чому? Тому, що тільки деспот та експлуататор, загарбник чи чужинець для досягнення своєї амбіційної мети ігнорує національні інтереси, традиції і, в силу своїх переконань, не створює творче гуманістичне середовище, а потребує лише число людей (вважай рабів) за спеціальностями для забезпечення виробничих потреб. Безграмотними легше керувати...

3. Ми нині розчулюємося до сліз коли спостерігаємо чийсь публічний добродійний, жертвний поступок. Чому? Тому, що це стало настільки рідкісним явищем, що від цього в доброї людини виникають хвилювання. Людина, як свідомо істота, покликана творити добро, чому ж вона його не творить? Чому? Відповідь до гіркоти зрозуміла. Тому, що держава не створює сприятливого ґрунту для розвитку добра як свідомісної категорії у контекстах: життя одне, з собою нічого не візьмеш, а після себе залишаєш... добру пам'ять і добрі справи, бо про покійників кажуть тільки добре або нічого. В конструктивному суспільстві є місце для науки і творчості, є впровадження і результати. У добрі добро розквітає і множитья. У злі добро гине!

Правити чи виправляти згадані спотворення в нашому житті повинні державні міністерства та відомства і в першу чергу міністерства соціогуманітарного спрямування серед яких провідна роль, знову ж таки, належить Міністерству освіти та науки України.

Необхідно сказати, що на даний час функціональні підрозділи Міністерства науки та освіти України виконують надзвичайно велике число функцій та обов'язків. Їх перелік можна починати від експертизи якості наукових робіт, ліцензування і кредитування спеціальностей до методичного забезпечення навчальних процесів, підготовки та перепідготовки наукових кадрів, організації науково-дослідної роботи, видавничої діяльності і т.д., і т.п.... Тим часом цей перелік є далеко, далеко неповним. Треба відверто сказати, використання в цих процесах громадської компоненти є дуже мізерною. В окремих випадках, за рекомендаціями ВУЗів, має місце участь учених з місць в роботі окремих експертних комісій при атестації кадрів та інше. Між тим, окремі моменти цієї проблематики нами розкрито у фахових статтях: «Маргіналізація і глобальні небезпеки економіки» / Б. Андрушків, І. Романська //

Матеріали тези 15-ої наукової конференції Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя, 14-15 грудня 2011 р. – Тернопіль: ТНТУ, 2011. – С., «До методики написання дисертаційних робіт або Досвід формалізації програмування науково-економічних досліджень» ін. [5]. Тим часом проблеми посилення взаємозв'язків та взаємодії функціонування МОНУ та громадськості, розвитку освіти, науки та виробництва у контексті адаптації національної економіки (держави) до європейських стандартів залишилися за полем зору вітчизняних учених.

Аналіз досліджень в означеній сфері. Необхідно зауважити, що вивченню, наприклад, проблем системності досліджень присвячено наукові праці таких науковців та практиків як В. Андрущенко, Є. Бистрицький, О. Веретенникова, В. Войтов, В. Гельман, Г. Касьянов, В. Кремень., О.Кузьмін, О. Кійко, О. Локшина, А. Ніценко, О. Овчарук, Т. Фінніков, Н. Яркова, ін.. На даний час цій проблемі немало уваги приділяли і приділяють науковці як колишнього ВАКу так і нинішнього департаменту атестації кадрів МОН України. Попри те, актуальність проблем розвитку взаємозв'язків та взаємовідносин науки та освіти з науковою громадськістю, виробництвом та національною економікою загалом не зменшується, а навпаки – зростає. Як зростає з проголошенням незалежності України число вищих навчальних закладів, так зростає і число науковців. Наприклад, число ВУЗів зросло у декілька разів і на даний час становить близько 850, в тому числі – 250 вузів III і IV рівнів акредитації [5]. Ці обставини інерційно обумовлюють необґрунтоване зростання числа науковців. Щорічно число кандидатів наук зростає на 5-7 тис.чол. та більш ніж на пів тисячі докторів наук, значна частина з яких працює у виробничій сфері, органах місцевого самоврядування, державної влади і т.п. [10].

Ріст числа наукових праць і розробок в розмаїтих галузях науки, їх ефективність, в силу зрозумілих причин і обставин (затяжна економічна, фінансова криза, виробничий застій, відсутність механізмів зацікавленості в активізації впровадження інновацій у виробничу практику ін.) залишається невисокою (за попередніми розрахунками понад 50 відс. має, так званий, ілюзорний, а не реальний ефект. В цих обставинах громадська компонента, може активізуватися при створенні міжвузівських об'єднань кафедр, (ліги кафедр) одного навчального спрямування та ефективно сприяти вирішенню багатьох проблем МОНУ серед них: визначення пріоритетів у розвитку господарської діяльності, удосконалення організації навчальних процесів і т.п.

Впровадження інноваційних підходів у науково-освітню сферу значно полегшило б реалізацію контрольних функцій МОНУ на місцях, реалізацію своїх функцій наукових керівників, експертів, опонентів та ін.

Згадані обставини не лише актуалізують проблему, а й активізують її розробки, роблять їх своєчасними та перспективними.

Будівництво нашої держави є спільною справою нашого народу, політиків, науки, інтелігенції, широкої громадськості.

Справді в нинішніх нестабільних умовах доцільно ширше використовувати як громадську думку, так і громадську дію. У цій справі могли б певну роль виконувати громадські міжвузівські об'єднання кафедр одного навчального спрямування, які можуть ефективно сприяти вирішенню проблем функціонування МОНУ. В умовах МОНУ такі громадські об'єднання (умовно їх можна було б іменувати, наприклад, міжвузівська ліга кафедр з управління та менеджменту), могли б функціонувати під опікою Міністерства.

Метою створення громадських міжвузівських об'єднань кафедр одного навчального спрямування – управління та менеджменту могло б слугувати :

- удосконалення організації навчальних процесів.
 - сприяння визначенню пріоритетів, векторів та напрямів розвитку національної економіки на різних рівнях в регіональному та галузевому розрізах;
 - концентрація критичних зауважень з проблем ліцензування акредитації ін. визначення їх раціональності;
 - експертиза економічних проектів, комплексних науково-технічних програм, планів та прогнозів;
 - консультуюча функція при органах державної влади та місцевого самоврядування, підприємствах, установах та організація;
 - сприяння видавничій діяльності;
 - захист прав галузевих, регіональних науковців та молодих учених.
- Власне мета і завдання що витікають з неї формують перелік можливих покликань серед яких:

- внесення пропозицій з обґрунтування економічних проектів, комплексних науково-технічних програм, планів та прогнозів;
- формування організаційно-економічних механізмів реалізації пріоритетів розвитку в залежності від їх регіональних та галузевих особливостей;
- участь в роботі розмаїтих експертних рад і комісій серед яких:
- внесення пропозицій з нагородження провідних учених України державними нагородами;
- внесення пропозицій з присвоєння Державних премій в галузі науки і техніки України;

- сприяння у реалізації та імплементації законодавчих та нормативних актів у освітньо-науково-виробничі процеси господарську практику.

Як розуміємо, така асоціація (ліга, громадська рада) могла б на дорадчих умовах функціонувати при міністрові науки і освіти України і бути дорадчим голосом в колегії Міністерства, складатись з найавторитетніших представників означених кафедр ВУЗів України. Діяти за затвердженим положенням терміном на три роки. Збиратись раз у квартал, а при потребі і частіше. Порядок денний формується за актуальністю з ініціативи Міністра (його заступників) чи громадськості. Схема організації функціонування ліги кафедр управління та менеджменту міжвузівського громадського об'єднання економічного спрямування див. рис. 1.

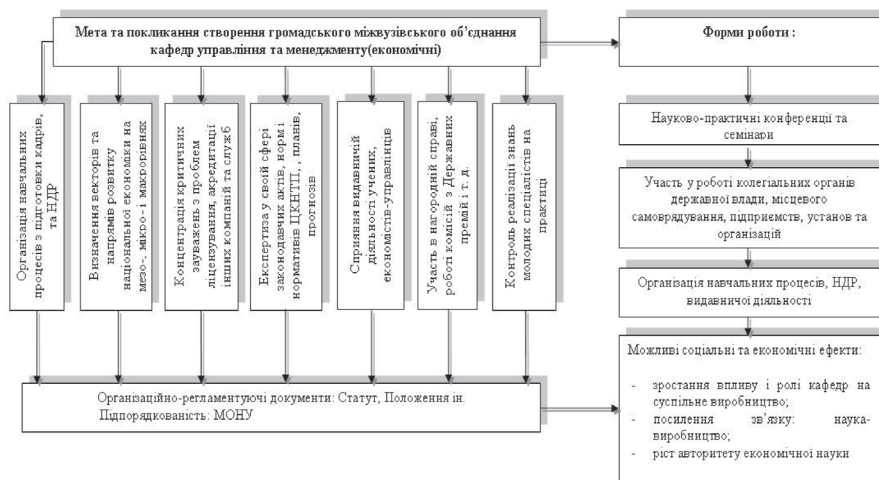

Рис. 1. Схема організації функціонування міжвузівського громадського об'єднання (ліги кафедр) управління та менеджменту.

Для того, щоб громадське об'єднання в своїй роботі враховувало галузеві чи регіональні особливості функціонування економічних структур, пропонується їх формування здійснювати за регіональним чи галузевим принципом. Наприклад, у провідному університеті регіону створюється об'єднання (асоціація) всіх кафедр з управління, менеджменту регіону, яке у майбутньому за рішенням місцевого правління входить до ліги кафедр України. (Див. схему правління рис. 2.)

Такі нововведення піднімуть роль і значення вузівської освіти і науки та розширять діапазон дії не лише кафедри, як законодавця в своїй

науковій сфері діяльності в умовах галузі чи регіону, а й Міністерства освіти і науки загалом.

Хочеться думати, що демократичні засади розвитку національної освіти та науки отримують впровадження (чи реалізацію...) за всією ієрархічною драбиною від ВНЗ до МОНУ.

Скажімо, українські вузи втрачають авторитет в очах студентів та аспірантів, які прагнуть у міру можливостей стажуватися за кордоном та отримувати західну освіту. У єдиноборстві вітчизняних академічних знань і закордонних практичних навичок перемагає розумний прагматизм.

Наявна статистика не дивує українських науковців. Вивчення думки кафедр показує, що вони визнають: система західного взірця функціонування системи вищої освіти не ідеальна, і в деяких моментах поступається українській, але в цілому більш ефективна. Адже українські ВУЗи виконують винятково академічну функцію, наповнюючи голови студентів знаннями, а західні – виховують характер і формують практичний підхід до життя, в тому числі і завдяки тому, що тісно співпрацюють з великими компаніями-роботодавцями, зацікавленими в кваліфікованих кадрах. Така практика в Україні носить у більшій мірі формальний характер. Встановлено при цьому, що викладачі-американці всі без винятку є спеціалістами-практиками у своїй галузі. Залучення до викладання вчених-практиків навіть у суто теоретичних дисциплінах – майже повсюдне правило для західних ВУЗів. Наприклад, економіку можуть викладати аналітики Світового банку, а математику – експерти з NASA.

В Україні все з точністю до навпаки – нерідко лекції читають фахівці хоч і з науковим ступенем, але такі, які займаються іншим напрямком. На кафедрах управління та менеджменту вважають за доцільне рекомендувати МОН України прийняти, наприклад, директивний документ, яким рекомендувати у технічних та інших неекономічних ВУЗах, загально-економічні дисципліни читати ученим-фахівцям з економіки. Впевнені, що в цих випадках економічні реформи мали б вищу ефективність ніж вони мають її на даний час.

Водночас не слід недооцінювати позитивні сторони вітчизняної освіти. Нашою вищою школою багато уваги приділялося і приділяється фундаментальній частині освіти, що дуже розвиває мислення.

Плюс української системи освіти – сильна базова підготовка. Саме своїми великими і глибокими науковими знаннями українські студенти, які продовжують навчання за кордоном, приємно радують західних викладачів.

Дипломи провідних українських вузів котируються і будуть котируватися на міжнародному ринку праці саме через сильну теоретичну підготовку,

яка подекуди більша, ніж у зарубіжних колег. А практичні навички швидко набуваються протягом короткого періоду роботи в компанії. Так, за кордоном цінуються вітчизняні програмісти, на ринку IT-замовлень Україна входить у першу десятку світових гравців.

Як відомо, організаційно-економічний механізм впровадження досягнень науково-технічного прогресу, і використання наукових розробок у сферах суспільного життя у ланцюзі держава – освіта – наука – виробництво передбачає певний алгоритм, який представлений на розробленій нами схемі. Українські вчені мало публікуються у високореєтингових міжнародних наукових журналах, причина найчастіше дуже банальна – незнання іноземних мов і пов'язаний з цим психологічний бар'єр.

Престижними вважаються публікації у фахових виданнях, що мають реєстрацію в міжнародних інформаційних структурах типу «Скопус», «Ульріх» і т.п. У перспективі вважається, що вітчизняні фахові видання, які зареєстровані у згаданих інформаційних структурах, будуть вноситися в зарубіжні наукометричні бази та вважатися рівносильними зарубіжним публікаціям.

Дивним вважається плата зарубіжним виданням за... опублікування наших наукових вітчизняних розробок...

Вивчення думки наукової громадськості показало, що гальмом у розвитку вітчизняної освітньої системи є залежність роботи ВНЗ від Міністерства освіти, зокрема, неможливість самостійно приймати рішення про внутрішнє управління та фінансування, визначати власну стратегію у сфері науково-дослідної роботи, а також форми і методи навчання.

Відсутність належного фінансування як з боку держави, так і з боку окремих галузей і підприємств, призвела до зменшення чисельності наукових співробітників, погіршення матеріально-технічної бази досліджень, зниження зацікавленості у їх розвитку.

Вчені не мають можливості працювати над удосконаленням дослідницького інструментарію, розв'язанням актуальних для національного господарства і суспільства проблем. Знизився престиж наукової праці. В силу низької оплати праці відбувається відтік перспективної творчої молоді за межі України.

Тому, вважаємо, що назріла гостра потреба у підвищенні ролі громадської компоненти не лише в регіонально-галузевому розвитку науки, а і прийнятті загальнодержавної програми стратегічного розвитку та конкретної підтримки науково-дослідної діяльності України.

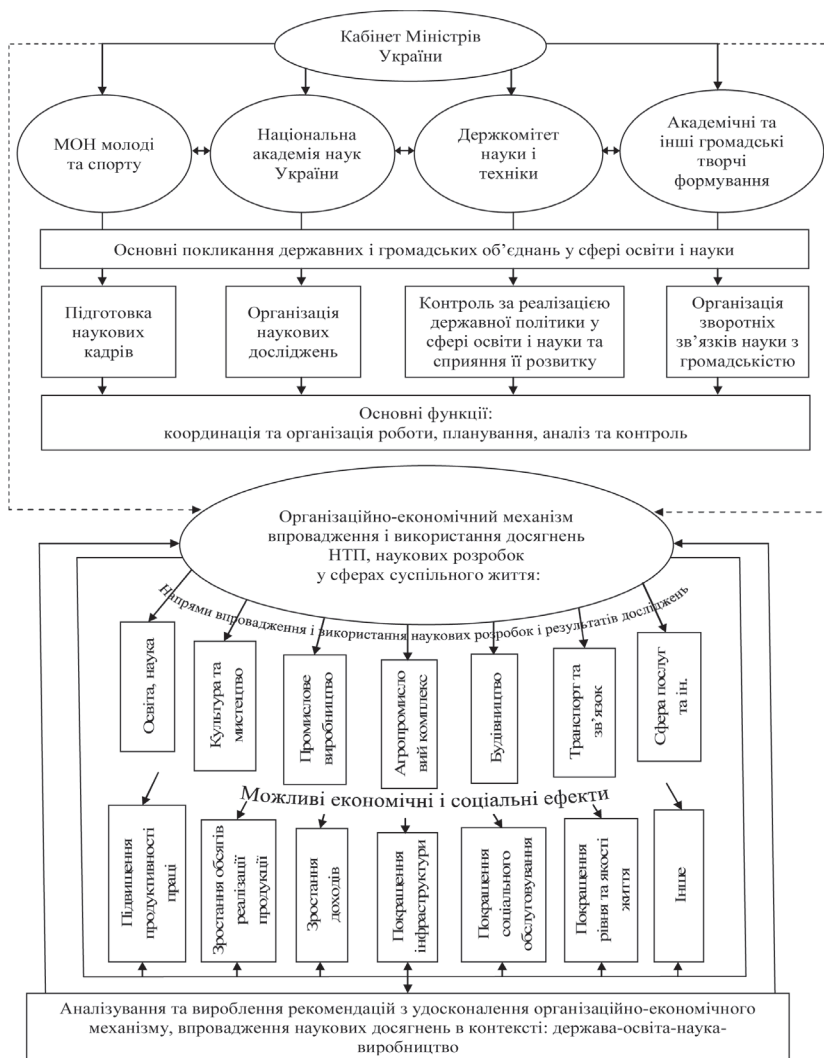

Рис. Організаційно-економічний механізм функціонування інноваційного ланцюга: держава-освіта-наука-виробництво.

Очевидним є те, що в Україні основними проблемами розвитку науки є відсутність цілісної інноваційної інфраструктури, мізерне фінансування на-

уково-дослідної діяльності, практично відсутня винагорода за цікаві, вдалі і конструктивні рішення, пропозиції та винаходи.

Сьогодні для України досить важливою є проблема зацікавленості національної економіки у виході вже існуючих наукових розробок на ринок, у реальний сектор економіки. Відсутні законодавчі та організаційно-економічні механізми вирішення цієї проблематики. Без інфраструктурної ланки, яка б забезпечувала такий вихід, фінансування науки ніколи не перетвориться на перспективні інвестиції й залишиться чистими витратами. В інноваційній системі України фактично не має венчурного фінансування, відсутні моделі дослідницьких університетів, низький рівень захисту прав інтелектуальної власності, тоб-то, ключових елементів комерціалізації наукових розробок.

В силу згаданих обставин головне, що ми маємо зробити сьогодні, це актуалізувати та активізувати потужний потенціал розвитку, який сконцентрований у науці, створити економічну систему, запрограмовану на постійне впровадження інновацій та споживання новітніх технологій на період найближчих 5-10 років.

Висновок. Таким чином, попереднє вивчення ситуації в сфері освіти та науки дослідження взаємозв'язків та взаємозалежностей освіти і науки з громадськістю, виробництвом та національною економікою показало, що наукова громадськість, творча інтелігенція, в силу згаданих обставин, працює не на науку, не на практику і не на суспільство, а на досягнення статусу, в якому легше вижити в умовах перманентної кризи, нестабільності, а якість наукових робіт, в силу вище згаданих обставин, не є пріоритетом ученого.

Керівництво держави, що відповідає за згадану ділянку роботи, не зацікавлене, а можливо черстве і байдуже до процесів соціально-економічного розвитку держави, його соціогуманітарних моментів.

Зруйнований зворотній зв'язок, відсутній контакт в інноваційному ланцюзі держава-освіта-наука-виробництво не передбачають умов для висхідного розвитку перспектив національної економіки.

Виходячи з вище викладеного, враховуючи досвід впровадження в Японії загальної вищої освіти, попри всі тимчасові економічні негаразди, вважаємо за своєчасне МОН України підняти клопотання перед законодавчими та іншими державними інстанціями про сприяння вдосконаленню в Україні вищої освіти. Першим кроком у цьому процесі повинно послужити надання дозволу університетам з розширення за участі громадськості самоврядних функцій, самостійного визначення обсягів прийому студентів відповідно до кадрових можливостей, забезпечення матеріальної та навчально-методичної бази закладу.

Вважаємо що така ініціатива підніме статус не лише, вузівської науки загалом, але й дозволить визначити та посилити її роль у розвитку нашого молодого суспільства.

Необхідно сказати, що ученими України систематично вносяться пропозиції у контексті роботи творчих груп при облдержадміністраціях. Зокрема, Тернопільським національним технічним університетом ім. Івана Пулюя запропоновано впровадження повного регіонального господарського розрахунку (у протигагу федералізації України), який може розв'язати руки для прояву творчої ініціативи регіональним бізнесменам, підприємцям; запропоновано інноваційно-логістичні шляхи активізації промислового виробництва та організаційний механізм впровадження інституційних засад економічної конституції України, створення сприятливого інвестиційного клімату для розвитку пріоритетних галузей в т.ч. переробної промисловості, туристично-рекреаційної галузі, виробництва будівельних матеріалів, інноваційних шляхів раціонального ресурсокристування, ін.

Загалом, врахування МОНОм України конструктивних пропозицій з боку громадськості засобами, так званої ліги кафедр управління та менеджменту, за державного сприяння, могло б збурити не лише творчу ініціативу, але й національне виробництво, оживити національну економіку, а наукові дослідження зробити гнучкішими, зрозумілішими і доступнішими.

КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ОСОБИСТОСТІ ЗЛОЧИНЦЯ.

Демократичні трансформації вітчизняної політичної і правової системи, які мають за мету забезпечення умов реалізації прав і свобод людини і громадянина, є одним із найважливіших завдань, що стоять перед державою і суспільством на сучасному етапі його розвитку. Вирішення цього завдання стримується багатьма обставинами, серед яких занепад економіки, корупція, злочинність, недосконале законодавство, неефективна діяльність правоохоронних органів, низький рівень правосвідомості населення. Кожне правопорушення, неповага до права, прояв формалізму і бюрократизму посадовими і службовими особами органів державної влади і управління негативно позначається на правосвідомості населення. Поведінка окремо взятої людини нерідко віддзеркалює проблеми всього соціуму. Кризовий стан суспільства, зміна пріоритетів населення і занепад моральності призвели до того, що люди стали сприймати як закономірність не

правомірну поведінку, а протиправну, звикли до корупції та хабарництва, не сподіваються на захист своїх законних інтересів у судах і, як наслідок, інертно існують згадуючи минуле, або ж намагаються вирішувати проблеми самотужки всіма доступними способами, у тому числі не лише законними.

Поведінка окремо взятої людини значною мірою визначається її правосвідомістю, у випадку деформації якої людина стає схильною до правопорушень, насилля, агресії. Але чи кожна людина, правосвідомість якої деформована, здатна вчинити злочин, тобто стати суб'єктом злочину? Відповісти на це запитання можна визначивши характерні риси особистості злочинця, оскільки саме особистість є носієм причин здійснення злочину.

Поняття «суб'єкт злочину» і «особистість злочинця» не є тотожними, вони навіть мають різний обсяг. «Суб'єкт злочину» - це поняття більш вузьке, ніж «особистість злочинця», воно відображає лише передбачені в кримінальному законі ознаки особи, яка вчинила суспільно небезпечне діяння, не зачіпаючи всі її характеристики. Вказаний термін є кримінально-правовим, він акумулює юридичну характеристику особи, яка вчинила злочин. «Особистість злочинця» як більш об'ємне поняття розкривається через визначення соціальної сутності особи, а також через складний комплекс ознак, зв'язків, відносин, які її характеризують, моральний і духовний світ, взяті у взаємодії з індивідуальними особливостями людини і обставинами навколишнього середовища, що лежать в основі злочинної поведінки. Слід погодитись з В.Г.Павловим, що уникнути методологічних і теоретичних помилок у процесі розмежування понять «суб'єкт злочину» і «особистість злочинця» допоможуть початкові передумови, які полягають у тому, що суб'єкт злочину - правове поняття, а особистість злочинця - кримінологічне [1, с.269, 280].

У широкому психологічному значенні суб'єкт визначається як істота, що самореалізується, вирішує суперечності у взаємодії зі світом. Суб'єкт - це істота, що здатна до психічного самоуправління в ситуації з елементами невизначеності. Особистість – це соціальна істота. Особистість як цілісне утворення об'єднує соціальні характеристики людини. Вказані характеристики формуються в процесі суспільних відносин. Вони є продуктом соціалізації людини. Якщо мова йде про особистість суб'єкта, то вона визначається як соціальний суб'єкт, який здатний ефективно здійснювати управління своєю соціальною життєдіяльністю.

Кримінологія розглядає проблеми особистості злочинця лише в контексті його суспільно небезпечного, винного і протиправного діяння, а не поза ним. Про особу злочинця можна говорити лише у зв'язку з вчиненням злочину, оскільки аналіз цієї проблеми будується на кримінально-правовій концепції суб'єкта зло-

чину. Кримінологія вивчає соціально значимі риси і властивості осіб, які вчинили злочини, простежує типологічні особливості злочинця, характеризуючи його як особливий соціальний тип, що об'єднує типові, такі, що розкривають складний механізм злочинної поведінки, соціально-правові ознаки всіх осіб, які вчинили злочини в даний період часу [2]. Вказані ознаки впливають в певних ситуаціях на формування механізму злочинної поведінки.

Головною відмінною ознакою особистості злочинця є його деформована моральна і правова свідомість. За цією ознакою і вчиненим конкретним злочином особистість злочинця відрізняють від особистості інших людей. Для більш повної характеристики особистості злочинця кримінологія розглядає її структуру як систему соціально-демографічних, психологічних, моральних і правових властивостей особи, в яких проявляється її соціальна сутність [1, с.270].

За допомогою соціально-демографічних ознак – віку, статі, соціального положення, освіти і т.п. з'ясовується злочинна активність різних соціальних верств населення, простежуються вікові, освітні, професійні та інші особливості осіб, що вчинили злочини. Це дає можливість визначити криміногенні обставини, під впливом яких формується особистість конкретного злочинця.

Психологічні характеристики сприяють вивченню механізмів взаємодії особистості і середовища. Зокрема аналіз емоційної, вольової та інтелектуальної сфер дає можливість зробити висновки про процеси мотивації індивідуальної злочинної поведінки, розкрити конкретні мотиви і мету злочину. Соціально-психологічний аналіз у кінцевому підсумку дозволяє зрозуміти механізм дії безпосередніх причин і умов, що впливають на злочинну поведінку особистості. Він допомагає розкрити зміст антисоціальної спрямованості особистості злочинця, його деформованих поглядів, збочених потреб та інтересів. Все це у свою чергу сприяє визначенню мотивації злочину.

Неабияке значення мають моральні якості особи, які завжди позначаються на її поведінці. Моральна характеристика охоплює всі етичні якості людини, в основі яких лежать уявлення про добро і зло, совість, обов'язок, честь, гідність. Особистість злочинця характеризується такими негативними моральними якостями, як заздрість, жадібність, малодушність, підлість, нескромність, авантюризм, нігілізм, духовна порожнеча і цинічне ставлення до моральних цінностей суспільства і т.п. Але у неї, на думку Е.Алауханова, зберігаються і позитивні моральні якості, на які спирається процес перевиховання злочинців, їх ресоціалізації [2]. Це твердження, звісно, є дискусійним. Стосується воно не всіх осіб.

Для більш повного уявлення про особу, що вчинила злочин, необхідно вивчити також інформацію кримінально-правового характеру. Це відомості

про спрямованість злочинної поведінки, мотиви і цілі злочину, попередні судимості даної особи і т. п. Встановлення кримінально-правових ознак особистості злочинця має важливе значення для правильної кваліфікації злочину, для визначення міри покарання, а також для виправлення і перевиховання засуджених. Відповідно кримінологічне поняття «особистість злочинця» слід розглядати не лише з позицій юридичної науки, а ще й з позицій філософії, психології, психіатрії, антропології, соціології.

Кримінологічне поняття «особистість злочинця» ґрунтується на філософській концепції особистості людини. Ця концепція виділяє у змістовному плані особистості сукупність її властивостей і сторін, фізичних, духовних, психічних і соціальних рис, що виявляються у взаємовідносинах з суспільством. Зміст особистості – конкретизація суспільних відносин у внутрішньому світі конкретного індивіда, у його свідомості, світогляді, соціальних якостях. Адже особистість завжди визначається системою суспільних відносин, пов'язаних із суспільними цінностями. Особисті якості людини залежать від умов її життя, навколишнього середовища. На розвиток особистості впливають і біологічні, психологічні особливості людини.

Вивчення з позицій психологічної науки суб'єкта злочинної поведінки передбачає наявність базисної категорії «особистості», використання якої дозволяє системно розкрити соціальну якість людини, яка вчинила винне кримінально каране діяння, включаючи особливості її психічного складу, що виражають внутрішні передумови цього діяння, фактори їх формування та шляхи виправлення [3]. В юридичній літературі утвердилась думка, що особистість злочинця являє собою сукупність інтегрованих у ній соціально значимих негативних якостей, що сформувались в процесі багатоманітних та систематичних взаємодій з іншими людьми [4, с. 12]. Так, наприклад, на злочинну поведінку особи впливають обставини, які вона сприймає як загрозу для себе. Страх і тривога у криміногенної особистості виражені сильніше, ніж у звичайної людини. Тому намагаючись захиститися навіть від уявних загроз така особа нерідко вчиняє злочин. Високий рівень тривоги викликаний відчуженням, відсутністю уваги і турботи, недостатнім єднанням з іншими людьми. Отже, соціальне середовище впливає на формування особистості злочинця [5].

Разом з тим з цього прикладу видно, що злочинці відрізняються від законотримачів громадян значно більшим рівнем імпульсивності, тобто схильністю діяти за першим спонуканням, а також агресивністю, що поєднується у них з високою вразливістю в міжособистісних взаємовідносинах. Такі особи часто вдаються до насилля, вони не засвоїли вимоги правових і мораль-

них норм, більше відчужені від суспільства та його цінностей. За словами Е.М.Шура, злочинні тенденції розглядаються як головні у людському характері. Навіть ті вчені, які роблять основний наголос не на інстинктах, а на соціальних процесах, пов'язаних з вихованням і освітою зазвичай визнають велике значення агресивних імпульсів в людині і розглядають конфлікт між людьми як рушійний фактор суспільного життя [6].

Таким чином, злочинна поведінка не є лише результатом негативних впливів зовнішнього середовища на людину. У злочинній поведінці відображені і генетично зумовлені задатки і схильності, темперамент, характер і т.п. Зовнішні умови не прямо породжують злочинну поведінку. Вони зумовлюють внутрішній духовний світ, психологію особистості, що, у свою чергу, стає самостійним і активним фактором, який опосередковує наступні впливи соціального середовища на неї.

Існує думка, що людина завдяки своїй духовності являє собою не лише істоту одиничну, вона також є індивідуальним втіленням загального. Звідси, на думку Л.В.Кондратюка, випливає, що все людство виявляється злочинним навіть тоді, коли злочин вчинив лише один його представник [7, с.63]. Л.В.Кондратюк виходячи із того, що людина є істотою не лише соціальною, але й духовною, дійшов висновку, що підстави злочинної поведінки приховані в природі людини і не можуть бути зведені до суми зовнішніх умов.

Цікавими є роздуми Л.В.Кондратюка щодо причин людської недосконалості. Однією з причин він називає гріховність людини. В душі екзистенціалістських теорій гріх розглядає як незібраність, несерйозність, розслабленість, нездатність координувати життя. Наслідком такого гріха є нездатність людини володіти собою. Гріх робить безглуздим її життя, перешкоджає формуванню особистості. Людина переживає свою недосконалість у формі страху, тривожності, тиску власних пристрастей, тобто свого «падіння» [7, с.72]. За словами Л.В.Кондратюка, сутністю людської духовності як активного начала є її полярність. Поряд з конструктивними якостями особистість характеризують також якості деструктивні. У структурі цих якостей важливу роль відіграють такі комплекси «пристрастей», як агресія, експансія та облудність, що є онтичними підставами кримінальної поведінки [7, с.184]. Деструктивні пристрасті, що є основою злочинної поведінки, можна знайти в кожній людині. У зв'язку з цим він дійшов висновку, що поняття «особистість злочинця» не є конструктивним вже хоча б тому, що передбачає апріорне існування «особистості не злочинця».

Особистість зазвичай розглядається як інтегрована система внутрішніх психічних процесів, як певна визначена пізнана і прогнозована цілісність, що діє на

основі механізму індивідуальної саморегуляції. До психологічних властивостей особистості, що підвищує її криміногенність, відносять деформацію самоконтролю, підвищений ступінь імпульсивності, чутливості у міжособистісних відносинах, агресивність, низьку соціальну пристосованість, психологічне відчуження від оточуючих; підвищений рівень тривожності, що переходить у страх за своє соціальне і біологічне існування. Поступово накопичуючись, негативні, витіснені в несвідоме переживання, створюють певний криміногенний потенціал [8].

Соціальні умови впливають на ідеологічні явища через соціальний характер, але цей характер не є результатом пасивного пристосування до соціальних умов; соціальний характер – це результат динамічної адаптації на основі невід’ємних властивостей людської природи, закладених біологічно або таких, що виникли в ході історії [9, с.247]. На думку Е.Фромма, витоки моральності, так само як і деструктивності, слід шукати у людській свободі. Свободу ж слід розуміти як міру відповідальності людини. Свобода не абсолютна. Якщо індивіду надати можливість розпоряджатись власним життя – настане хаос. Адже в людині сильні інстинкти свавілля, егоїзму, руйнації. Більшість людей нездатні на особистісний вчинок. Вони вважають за краще керуватися духовними стандартами, що склалися у суспільстві. Людина не бажає слідувати свободі. Е.Фромм аналізує особливий феномен – втечу від свободи. Підставами такого феномену є неспроможність людини критично поставитись до себе, правильно оцінити свою поведінку, усвідомити внутрішні потреби власної природи. У результаті споконвічне людське прагнення до свободи завдяки тотальності відчуження перетворюється на «свободу від». Раб, конформіст тільки зовні соціально благодійні, однак їхня загублена внутрішня свобода породжує, як стверджує Е.Фромм, синдром насилля. Таким чином, джерелом руйнування є свідома відмова людини від себе, від власної унікальності [10, с. 11, 15]. Виявляється, що не свобода породжує руйнівність, а саме утримання від власної волі, неготовність користуватися результатами людської суб’єктивності парадоксальним чином призводить до деструктивності [11, с.7].

Важливою рисою існування людини у сучасному суспільстві Е.Фромм визнає самотність, ізолюваність та відчуженість. Значна міра автономії та свободи вибору одержані індивідом ціною втрати почуття безпеки та появи відчуття особистої незначущості. Окремо взята особистість втрачає здатність приймати рішення. Її активність поглинається організованими соціальними структурами. Їх активність, спрямована на забезпечення безпеки, сприяє роз’єднанню людей та їх деіндивідуалізації. Наслідком такої ситуації можуть бути три найбільш типові види поведінки, які Е.Фромм назвав

стратегіями втечі від волі. Перш за все індивід може цілком підпорядкувати свою поведінку загальноновизнаним соціальним нормам, намагаючись нічим не відрізнятись від інших. Він також може намагатися подолати відчуття неповноцінності, знищуючи або підкоряючи інших. Нарешті, індивід може об'єднувати себе з кимось або чимось зовнішнім (найчастіше з державою), тобто реалізує стратегію авторитаризму [12, с.40].

Якщо перший механізм втечі не має особливої соціальної значущості, то цього не можна сказати про авторитаризм і деструктивність. Індивід прагне відмовитись від незалежності своєї особистості, поєднати своє «я» з ким-небудь, або чим-небудь зовнішнім, щоб завдяки цьому набути силу, якої йому бракує. Способи функціонування такого механізму Е.Фромм знаходить у прагненні до підпорядкування і до панування, або в мазохістських і садистських тенденціях.

Чіткими формами прояву мазохістських тенденцій є відчуття власної неповноцінності, безпорадності, нікчемності, у результаті чого індивід цілком залежить від зовнішніх сил: від інших людей, від певних організацій тощо. Він прагне не стверджувати себе, а принижувати, завдавати собі болю, підпорядковувати свої вчинки дійсним або уявним владним велінням зовнішніх сил. Мазохістські тенденції нерідко раціоналізуються, і мазохістська залежність виступає під маскою любові і відданості, комплекс неповноцінності видається за усвідомлення дійсних недоліків, а страждання виправдовуються їх неминучістю за даних обставин.

Протилежними мазохістським тенденціям є тенденції садистські. Е.Фромм виділяє три їх типи. Перший тип – це прагнення поставити інших людей у залежність від себе і здобути повну і необмежену владу над ними. Другий тип – прагнення не лише мати необмежену владу над іншими, а й експлуатувати їх. Це може бути пов'язано з прагненням привласнити матеріальні цінності, що належать іншим, або ж може стосуватися моральних та інтелектуальних якостей, властивих іншій людині. Третій тип характеризується прагненням завдати іншим людям страждання, або бачити, як вони страждають. Страждання можуть бути фізичними, але найчастіше це душевні страждання [9, с.124-126]. Можна з впевненістю стверджувати, що виділення таких типів поведінки є умовним. Як правило, всі три садистські тенденції проявляються в діяльності одного і того ж суб'єкта одночасно, або послідовно.

Величезну методологічну цінність має розмежування Е.Фроммом інстинктів і пристрастей людини. Якщо інстинкти є категорією натуралістичною, то пристрасті, що закріпилися в людському характері, є категорією

соціобіологічною та історичною. Пристрасті створюють фундамент людського інтересу до життя, людських поривань. Так, люди, що зазнають мазохістських тенденцій, прагнуть не утверджувати себе, не робити те, що їм хочеться самим, а підкорятися реальним або уявним наказам зовнішніх сил. В авторитарному характері можна знайти і прямо протилежні нахили – садистські. Людина хоче контролювати, мучити, принижувати іншого. Це її сокровенне спонукання. На думку Е.Фромма, у життя своя власна динаміка: людина повинна зростати, проявити себе, повинна прожити своє життя. Якщо ця тенденція пригнічується, енергія, спрямована до життя, піддається розпаду і перетворюється на руйнівну. Е.Фромм був переконаний, що злочинця можна вважати екзистенціальним відступником – людиною, якій не вдалось стати тим, ким вона могла стати відповідно до своїх екзистенціальних потреб [11, с.252]. Агресивна поведінка для неї – це спосіб створення ілюзії задоволення своїх екзистенціальних потреб.

У сучасному світі можна спостерігати, як небезпечні способи захисту від відчуття власної нікчемності проявляються у невротичному прагненні до влади, намаганні все тримати під своїм контролем, безглуздому бажанні наполягати на своєму, у надмірних амбіціях з претензіями на владу, у нехтуванні прав інших осіб і загальновизнаних норм людської поведінки.

Таким чином, можна зробити висновок, що під особистістю злочинця зазвичай розуміють особу, що вчинила злочин, на якому позначилась її анти-суспільна спрямованість, як наслідок негативних соціально значимих властивостей людини, що розвинулись в процесі взаємодії з іншими людьми.

Об'єктивна характеристика особистості злочинця неможлива без дослідження її структури. У структурі особистості злочинця слід акцентувати увагу на її соціально-демографічних, психологічних, моральних і правових властивостях.

Психологічний склад особистості людини, яка є суб'єктом злочину, має певні особливості. Ці особливості проявляються насамперед у світогляді людини, яка допускає протиправну поведінку, у самій поведінці, її кримінальній спрямованості. Психологічні властивості особистості злочинця треба співвідносити з кримінально-карним суспільно-небезпечним способом досягнення мети, задоволення потреби і т.д. Я цілком погоджуюсь з Л.В.Кондратюком, що деструктивні пристрасті можна знайти в кожній людині. Разом з тим не можна не визнати, що психологічний склад особистості злочинця якісно відрізняється від психологічного складу законослухняної людини.

Ймовірність злочинної поведінки визначається багатьма обставинами: установками індивіда, його особистісними рисами характеру, зовнішніми

процесами, впливом інших людей і т.п. Можна стверджувати, що злочинна поведінка є результатом складної взаємодії соціальних і біологічних факторів, дія яких корегується конкретними відносинами, конкретною ситуацією, в яку людина потрапляє.

Правопорушення не завжди вчиняються людьми з патологічними відхиленнями або в стані афекту. Найчастіше правопорушник, що має за мету вирішення економічних і соціальних проблем, діє усвідомлено. Живучість злочинності, тяжкість її наслідків, зумовлена багатьма факторами, серед яких на особливу увагу заслуговує схильність людини до агресивної поведінки, насилля. Егоїзм, заздрість, бажання самоствердження, безпідставні амбіції, корисна мета та інші подібні фактори нерідко підштовхують людину до агресивних дій, за допомогою яких вона прагне досягти бажаного.

Особистість злочинця формується як наслідок незадоволення певних екзистенціальних потреб людини. Причини цих потреб приховані в умовах людського існування.

Суттєвим фактором злочинної поведінки є моральна деградація особистості і суспільства загалом. Відповідь на запитання чому людина вчиняє злочин певною мірою дає вчення Е.Фромма про природу людської деструктивності. Витоки деструктивності безпосередньо пов'язані з вадами культури і образу життя людини.

Віра ТИМОШЕНКО
академік

ФЕНОМЕН ГЕРОЇЗМУ ЯК ПРОБЛЕМА ВІТЧИЗНЯНОЇ ОСВІТНЬОЇ ТА ВІЙСЬКОВОЇ ПРАКТИКИ

Однією з найактуальніших проблем сьогодення, що потребує соціально-філософського осмислення, є феномен героїзму. До сьогодинішнього дня смислове навантаження поняття «героїзм» та похідних від нього залишається невизначеним остаточно і сприймається суспільством неоднозначно: від негативного відхилення до найвищого суспільного піднесення. Зокрема, в деяких державних наукових та навчальних закладах України, нажаль, відсутнє необхідне розуміння значення патріотичного та національно-патріотичного виховання як чинника героїзації нації в умовах агресії.

Останні події в Україні свідчать, що сьогодні героїзм відіграє значну роль, трансформує суспільство, його воєнну організацію і значною мірою трансформується сам, актуалізуючи необхідність дослідження даної проблематики. Дослідження характеру героїв та героїчного є актуальним та своєчасним саме тому, що у сучасному житті гостро відчувається потреба в реабілітації героїзму, як однієї з найвищих моральних цінностей, без якої неможливо досягти перемоги над ворогом.

Аналіз досліджень і публікацій свідчить, що вивчення героїзму як явища суспільного життя в межах європейського контексту, починається ще з античної доби та продовжується в епоху Середньовіччя, Відродження, Нового та Новітнього часу. Специфіка формування феномену героїзму на українських теренах виявляється в працях Г. Сковороди (Священний героїзм), М. Грушевського (народний герой), П. Юркевича (героїзм «сердечного поклику»). Національна складова української героїчної традиції окреслена в працях О. Кульчицького, Д. Донцова, В. Липинського. Філософські аспекти українського літературного дискурсу героїзму з акцентом на національний героїзм та боротьбу за свободу представлені у творчості Т. Шевченка, І. Франка, Л. Українки, П. Куліша тощо. Поєднуючи у собі розуміння національної ідеї та культурних традицій українського народу, В. Стус не лише закликав націю стати на героїчний шлях боротьби за свободу України, а й сам обрав життєвий шлях героя. В осмисленні героїзму рух шістдесятників, як останнього покоління героїчних борців за свободу України, представляє Л. Костенко.

Героїзм сьогодні означає: бути іншим, кращим, патріотичним, чесним, порядним і розважливим в ім'я вищих ідеалів. Саме в такій парадигмі героїчного містяться розмисли В. Табачковського, С. Кримського (героїзм як важлива складова свободи особистості), В. Алещенка та В. Баранівського (патріотизм воїнів як джерело героїзму), В. Микольченко (філософсько-соціологічний аналіз героїзму), О. Хміляра (психологічні засади героїчного вчинку).

Однак, зважаючи на актуальність теми героїзму та її недостатню розробку (військові науковці-гуманітарії не опублікували жодної статті з цієї теми) є потреба продовжити аналіз проблеми. Особливо важливо зрозуміти особливості та роль героїзму в сучасному українському війську, чинники, що впливають на його формування.

Кожний етап розвитку українського суспільства дає приклади героїв, які формувалися під впливом історичних, культурних, ментальних особливостей. Нині масовий героїзм проявляють українські воїни, добровольці, волонтери, прості громадяни, котрі мужньо відстоюють інтереси України на її

кордонах. А тому виняткової актуальності сьогодні набуває виховання дітей, молоді, військовослужбовців на прикладах національного героїзму задля розвитку в них відваги, здатності долати труднощі та досягнення перемоги.

Піднесення героя, позиціонування його як ідеалу для стратегії побудови суспільства завжди тісно пов'язувалася з ідеологією. У ХХІ ст. ідеологічна складова продовжує виконувати важливу роль у створенні образу героя, його піднесенню в очах суспільства (герої Української повстанської армії, герої АТО, герої праці, герої космосу тощо.). В цьому аспекті роль ідеологічної роботи у війську стає ще більш вагомим.

Героїчний поступок в ім'я свого народу, Батьківщини може здійснити тільки свідомо, патріотична особистість. Зауважимо, що «патріотизм – любов до Вітчизни, тобто країни, міста, місця де народився, спільноти індивідів, які мешкають на одній землі, єдині у своїх культурних прив'язаностях і в прагненнях захищати свою цінність». В контексті військової діяльності слід зазначити, що патріотизм як ціннісна моральна якість є запорукою високого морального духу особового складу Збройних Сил України та важливою складовою бойової готовності та боєздатності військ (сил). Унікальність патріотизму полягає в тому, що він “перетворює” громадян від байдужих до державних проблем людей на активних особистостей, для яких служіння своїй Батьківщині є внутрішньою потребою, сенсом життя.

Слід зазначити, що патріотизм воїнів має свої особливості. Насамперед у здатності до швидкої мобілізації всіх своїх фізичних і духовних сил у випадку загрози Батьківщині. Про це свідчать історичний досвід нашої країни, допомога різним регіонам при вирішенні завдань ліквідації техногенних катастроф, стихійних лих, героїчні дії воїнів проти російського агресора. Патріотизм воїнів поєднується з їхньою гордістю за свою країну й гідністю при її захисті. Хоча Україна переживає зараз далеко не кращі часи, але її потенційні можливості, а головне настрої і висока відповідальність громадян, зокрема і воїнів ЗС України за долю Батьківщини дозволять подолати тимчасові труднощі.

У вихованні воїнів на героїчних ідеалах провідна роль покладається на інститут освіти, який повинен формувати їх на прикладах героїзму. В першу чергу це постать педагога, командира, наставника, їх особистий приклад та принципи поведінки. Нажаль, сьогодні не всі з них мають високий рівень патріотичної свідомості та відповідальності за долю України.

Одним з найважливіших факторів формування героїзму є ЗМІ (інтернет, радіо, телебачення, періодичні видання тощо). Особливу увагу ЗМІ мають приді-

ляти просвітницькій роботі, в ході якої воїни мають вчитися патріотизму, повазі до героїв, відповідальності за героїчні діяння, гордості за свою Батьківщину.

Одним з ключових осередків формування героїчних якостей є родина. Саме тут відбувається початкова соціалізація та створюються перші уявлення про героїв і героїзм. Військовослужбовці мають свої родини (батьків, дружин, чоловіків, дітей тощо). Ті пріоритети та цінності, що закладаються в родині, і є підґрунтям для подальшого формування героїчної особистості, поведінки воїнів. А тому мудрі командири, наставники підтримують зв'язки з сім'ями своїх підлеглих, піклуються про них.

Певну роль у формуванні та збереженні героїчних ідеалів відіграє церква. Більшість церков в Україні притримуються проукраїнської позиції, підтримують цілісність та незалежність української держави, вболівають за її майбутнє (УПЦ Київського патріархату, Українська греко-католицька церква, Українська автокефальна церква та ін.). Водночас, окремі церкви займають по-суті антиукраїнську позицію, підтримують антидержавні, сепаратистські сили (УПЦ Московського патріархату). Чимало із священнослужителів цієї церкви підтримують російських агресорів та сепаратистів. **Показовим став відомий факт коли представники УПЦ(МП) на чолі з митрополитом Онуфрієм не вшанували імена героїв України під час урочистого засідання Верховної Ради та виступу Президента України.**

Таким чином, героїко-патріотичне виховання складає одну з важливих основ українського суспільства, сприяє його консолідації та саморозвитку.

Василь БАРАНІВСЬКИЙ
академік

ЗОЛОТЕ ЧЕРЕСЛО

Книга ченця Климентія Зіновіїва, яка є енциклопедією українського життя XVII століття.

Єдиний екземпляр цієї рукописної книжки (власне, авторський оригінал!) без початку й кінця (отже, й без назви) дивом уцілів у катаклізмах історії, і в 50-х роках XIX ст. його знайшов в одному з монастирів південної Черкащини невтомний збирач української старовини О. В. Шишацький-Ілліч та передав Пантелеймонові Кулішу. Лише 1912 року, тобто пробувши в безвісті півтора століття, збірка побачила світ. Знавці нашої середньовічної

культури називають її однією з найцікавіших книжок XVII ст., а Іван Франко зарахував збірку до найкращих надбань українського письменства.

Написав її силабічним віршем талановитий поет, ієромонах (тобто чернець-священик) Климентій, син Зіновія. Він багато мандрував, дуже добре знав народні звичаї, побут, ремесла, любив людей праці, про що й повідав нащадкам. Писав свою працю тогочасною, добре виробленою книжною українською, часом наближаючи її до народної. А ось нещодавно цю унікальну книгу-енциклопедію під назвою «Золоте чересло. Книга народних ремесел, звичаїв та побуту в Україні, писана Климентієм Зіновієвим, поетом кінця XVII – початку XVIII ст.» (назву дав її перекладач та один з упорядників Олександр Шугай) видавництво «Мистецтво» вперше представило сучасною українською мовою – вже не для вузького кола науковців, а для широкого загалу, хоч і занадто малим тиражем (лише 500 примірників). Поет узяв на себе високу місію викривати зло (яке таки вічне?), борючись за людину, за добро у світі – проте у дусі того часу, як це тоді було прийнято в народі. Він не лише ставив перед собою ідеальний образ християнина, а й усяке зло трактував із погляду тодішнього морального кодексу, використовуючи для аргументації народні прислів'я та приказки, і це звучить сьогодні особливо свіжо й цікаво («Бо здається п'яному, що і кози в злоті, але сам валяється, як свиня в болоті»; «Тим-то кажуть: не вино, а пияцтво кляте»; «Доброго не встид вчитись і старому, стид і гріх, як молоді учаться лихому» тощо). Климентій писав не лише для задоволення, він декламував свої вірші перед людьми (може, в такий спосіб заробляючи на прожиття) і відчував себе виховником, котрий навчає народ за допомогою його ж моралі. Одним зі своїх найсуттєвіших завдань як учителя вважав подати науку жінкам, адже саме вони є носіями моральності народу (і водночас створив цикли віршів про них – про добрих і лихих).

Перерахувавши різні людські вади й недоліки, Климентій стає ніби спостерігачем світу і створює унікальний в українській літературі цикл про різних ремісників, подаючи широку панораму суспільного життя тодішньої України. Його не цікавлять царі, королі, гетьмани, духовні владики, – а лише люди трудящі. І ми тепер смакуємо його розповіді про золотарів, ткачів, бондарів, шаповалів, коновалів, теслів, шевців, кожум'яків, мельників, млинарів, гутників і склярів, дзвонників і конвісарів, ситників, винників, мулярів, копачів колодязів, олійників, воскобійників, калачників, токарів, кравців, кушнірів, ковалів, шафарів, шабельників, стрільників, селітряників, порохівників, сидлярів, гребінників, солодовників, пивоварів, смоляників, сагайдачників, будників,

линників, рудників, римарів, рогівників, котлярів, гонтарів, мильників, бердників, колісників, дьогтярів та смолярів, цегельників, вапенників, невідників, кам'яносічців, свічкарів, міндзарів, папірників, писців книг, друкарів, інтролігаторів, різного роду музик та співаків, кухарів, лікарів, човнярів тощо – ось яка широка картина трудящего життя українського народу другої половини XVII ст., ось звідки і багато наших нинішніх прізвищ. Проте «над усі ремесла» в Климентія – таки хліборобство: косарі, гребці сіна, женці, молотники, пастухи, вівчарі, стадники, виноградарі, садівники...

Климентій Зіновійів стає першим у нашій культурі свідомим збирачем прислів'їв та приказок і додає до власної книги чудову (й чималу за обсягом) їх колекцію. Це справді – перлини. Ось як вони звучали тодішньою (без перекладу!!) народною мовою – приймімо хоча б кілька і відчуймо древність нашого Слова, його незнищенну мудрість та колоритність: аби танцювати вмів, а робити і лихо навчить; береться, як п'яний за тин; вовка в плуг, а він у луг; голий, да пишний; добра і бредня, да не щодня; за вашим шепотом нашого крику не чути; і Хома дворянин на безлюддю; коли в кого грош, то всюди завше хорош; лихий доброго не любить; не чини лихого, не бійся нікого; пізнаєш, як чорний віл на ногу наступить; у чужій церкві не поправляй свічок...

Як стверджує Валерій Шевчук, іншої такої книги, щоб сучасний читач міг так виразно і зримо уявити минуле нашого народу, зокрема часи Руїни, – і то уявити не через війни й змагання, а через щоденне буття народу, – в нас нема.

КОМП'ЮТЕРНО-МАТЕМАТИЧНА ОЦІНКА ВИБІРКОВИХ ЕПІДЕМІОЛОГІЧНИХ ПАРАМЕТРІВ З ТУБЕРКУЛЬОЗУ В РІЗНИХ ВІКОВИХ КАТЕГОРІЯХ НАСЕЛЕННЯ

На сучасному етапі в Україні та багатьох країнах світу епідеміологічна ситуація з туберкульозу несприятлива і вказує на зростання основних епідеміологічних показників (захворюваність, розповсюдженість, смертність, інфікованість) цієї недуги та труднощі, що мають місце при діагностиці, лікуванні та її попередженні.

Важливою складовою якісної протидії туберкульозу на сучасному етапі є всесторонній моніторинг епідеміологічних параметрів з використанням не

тільки загальноприйнятих статистичних критеріїв, але й сучасних інформаційних технологій обліку та створення банку даних, що дозволяє максимально об'єктивізувати окремі показники та опрацювати якісні програми протитуберкульозної допомоги населенню.

Мета роботи – дослідити епідеміологічну ситуацію з туберкульозу в різних вікових групах населення з використанням цифрових комп'ютерно-інформаційних технологій в системі “MS EXCEL”.

Вивчення епідеміологічної ситуації з туберкульозу стосовно дітей, підлітків та дорослих передбачало аналітичну оцінку основних показників за період 2000-2009 рр. в Україні та Львівській області з використанням матеріалів офіційної статистики. Зокрема, були опрацьовані щорічні звітні форми протитуберкульозних медичних закладів України, передбачені інструктивними документами МОЗ України, та результати власних спостережень.

Період досліджень складав десять років (2000-2009 рр.), який був розділений на два п'ятирічні етапи: перший етап (2000-2004 рр.) характеризувався невинним погіршенням епідеміологічної ситуації з туберкульозу, другий етап (2005-2009 рр.) визначався відносною стабілізацією основних епідеміологічних показників. Це дозволило виявити певні закономірності зрушень згаданих параметрів та визначити відповідні чинники, що впливали на епідеміологічну картину в умовах сьогодення як на загальнодержавному (Україна), так і регіональному (Львівська область) рівнях. Дослідження такого диференційованого розподілу пов'язано з тим, що за останні десять років спостерігалось деяке сповільнення темпів зростання захворюваності на туберкульоз, певна стабілізація та помірна тенденція до зниження її в окремих вікових групах населення. Необхідно відмітити, що вказані показники вивчалися як в умовах загальної популяції населення, так і в вогнищах туберкульозної інфекції і порівнювалися з врахуванням вікового цензу населення (діти, підлітки, дорослі).

Розрахунки проводились з застосуванням статистичних та математичних функцій програми «MS Excel». Всі отримані дані накопичувалися у опрацьованих базах даних, а їх математична обробка виконувалась із застосуванням програмних продуктів, що входять до пакету Microsoft Office Professional (2007). Обробка та оцінка результатів дослідження виконувалась із застосуванням методів параметричної та непараметричної статистики на персональному комп'ютері з наступними технічними характеристиками: процесор Intel Code Duo з частотою 1,80 ГГц, ОПЗ 1 ГГб, жорсткий диск 200 Гб, операційна система Microsoft Windows XP Professional. Вибір методів

залежав від того, відповідали чи ні досліджувані числові ряди нормальному розподіленню. Перевірка здійснювалась за допомогою спеціальної функції NORMSAMP_1, розробленої для програми Excel.

Для об'єктивізації отриманих результатів дослідження та виявлення певних закономірностей змін захворюваності на туберкульоз в процесі спостереження були використані окремі цифрові характеристики України та Львівської області, що відображали динаміку захворюваності на туберкульоз за вказаний десятирічний період.

Оприлюднені дані досліджень вказували на чітку тенденцію до зростання захворюваності серед підліткового населення в Україні (в 1,2 разу) на першому етапі спостереження з 29,2 до 34,9 стосовно показника 2000 р.. В той же час, захворюваність у Львівській області на протязі першого етапу спостереження свідчила про відносну щорічну стабілізацію показників з наступним суттєвим його зниженням при значно вищому його рівні в 2000 р. (39,1) в порівнянні з аналогічними параметрами в Україні. Зокрема, на кінець 2004 р. спостереження, показник захворюваності підліткового населення вказував на його зниження стосовно 2000 р. з 39,1 до 29,8. Отримані результати на другому етапі спостереження обґрунтовували певну стабілізацію захворюваності підліткового населення в Україні з незначною позитивною динамікою даного показника в останні роки спостереження. При цьому, рівень захворюваності в Україні у 2009 р. незначно знизився з 34,9 до 31,2, а у Львівській області констатували суттєве зменшення (майже в 2 рази) захворюваності на туберкульоз з 27,2 до 14,2.

Подальше дослідження передбачало вивчення захворюваності на туберкульоз серед дітей, підлітків та дорослих в динаміці.

Отримані цифрові параметри засвідчили, що серед дітей захворюваність на туберкульоз в Україні носило стабільний характер і коливалося з 9,0 до 9,3 протягом першого та з 8,9 до 8,8 другого етапу спостереження. При цьому, захворюваність на туберкульоз серед підліткового віку більше ніж у три рази перевищувала аналогічні показники у дітей. Така ж закономірність зберігалася як на першому, так і другому етапах дослідження. За рівнем середніх показників захворюваності отримана вірогідна різниця між захворюваністю на туберкульоз у дітей ($9,1 \pm 0,7$) стосовно осіб підліткового ($31,7 \pm 1,9$) віку ($p < 0,05$).

Динаміка захворюваності на туберкульоз в Україні серед дорослих осіб вказувала на помірне зростання (в 1,3 разу) даного показника протягом першого етапу спостереження з 60,2 до 80,9, в той же час, на другому етапі

мала місце певна стабілізація даного показника з нестійкою тенденцією до його зниження (з 84,1 до 79,7). При цьому, середній показник захворюваності у дорослих ($76,8 \pm 2,2$) був вірогідно вищим у 8,3 разу стосовно дітей ($9,1 \pm 0,7$) та у 3,5 разу вищим стосовно підлітків ($31,7 \pm 1,9$).

Захворюваність на туберкульоз серед різних вікових груп населення Львівської області констатувала аналогічні тенденції в Україні. При цьому, у Львівській області за перший період спостереження мало місце більш виражене зниження в (2,1 разу) захворюваності серед дітей з 9,6 до 4,5 в порівнянні з такими ж показниками в Україні. Така ж закономірність спостерігалася і на другому етапі дослідження, коли констатували подальше зниження (в 1,4 разу) захворюваності у Львівській області з 7,8 до 5,5. Необхідно наголосити, що протягом всього періоду спостереження (2000-2009 рр.) мав місце значний поліморфізм вказаного показника, який свідчив про недостатню результативність протитуберкульозних заходів на місцях. Зокрема, середній показник захворюваності серед дітей ($6,7 \pm 0,5$) був вірогідно нижчим (в 3,9 разу) стосовно аналогічного показника у підлітків ($26,7 \pm 1,8$).

У дорослого контингенту населення Львівської області на першому етапі дослідження мало місце суттєве зростання (в 1,2 разу) захворюваності на туберкульоз з 64,8 до 78,0. На другому етапі спостерігалась нестійка тенденція до стабілізації захворюваності (74,2 та 73,6 у 2006 р. та 2009 р. відповідно). При цьому, середній показник захворюваності у дорослих був вищим ($72,9 \pm 2,3$) стосовно дитячого (в 10,9 разу) та підліткового (в 2,7 разу) населення ($p < 0,05$), але вірогідно не відрізнявся від аналогічного показника ($76,8 \pm 2,2$) в Україні.

Таким чином, захворюваність осіб підліткового віку як в Україні ($31,7 \pm 1,9$), так і у Львівській області ($26,7 \pm 1,8$) переживала період стабілізації з помірною тенденцією до зниження. При цьому, захворюваність у підлітків вірогідно перевищувала цей показник у дітей (у 3,5 та 3,9 разу відповідно), що пов'язано з недостатньою лікувально-профілактичною діяльністю лікарів загальної медичної мережі та фтизіопедіатрів з питань раннього виявлення та попередження туберкульозу в групах дітей з підвищеним ризиком захворювання як на всеукраїнському, так і регіональному рівнях. Крім того, підлітковий показник захворюваності об'єктивно віддзеркалював недостатню ефективність протидії туберкульозу серед дорослого контингенту населення стосовно своєчасної діагностики та результативної антимікобактеріальної терапії пацієнтів вказаного профілю.

Важливою прогностичною складовою в оцінці епідеміологічної ситуації з туберкульозу було вивчення динаміки питомої ваги захворюваності

серед осіб підліткового віку в загальній структурі вперше виявлених хворих на туберкульоз. Отримані результати досліджень засвідчили, що в Україні та Львівській області, спостерігалася чітка тенденція до зниження відсотка туберкульозу підліткового віку стосовно числа хворих серед дорослого контингенту населення. При цьому, темпи зниження складової були однакові як в Україні, так і Львівській області. Зокрема, якщо на першому етапі дослідження частка підлітків, що захворіли на туберкульоз, знизилася з 2,3 % до 1,8 %, то на другому етапі динаміка зниження цього показника вказувала на його стабілізацію, при якій мали місце незначні кількісні коливання (з 1,8 % до 1,7 %). В той же час, у Львівській області констатували більш суттєве зменшення відсоткової складової підліткового туберкульозу відносно загального числа вперше виявлених хворих впродовж всього періоду спостереження. При цьому, якщо у Львівській області на першому етапі мало місце зниження частки підлітків, що захворіли на туберкульоз (з 2,8 % до 1,6 %), то на другому етапі дана тенденція була більш вираженою (з 1,6 % до 0,8 %) як стосовно показника 2005 р., так і показника 2009 р. (0,8 % проти 1,7 % в Україні відповідно).

За даними літератури та результатами власних спостережень, особливої уваги заслуговує контингент населення із груп підвищеного ризику захворювання на туберкульоз, серед яких чільне місце займають особи із вогнищ туберкульозної інфекції та в умовах сьогодення вимагають якісної діагностичної, лікувально-профілактичної та протиепідемічної допомоги.

Опрацьовуючи отримані параметри, необхідно вказати на суттєвий поліморфізм динамічних зрушень в різних вікових групах населення. Зокрема, протягом першого етапу досліджень, в Україні спостерігалася деяке зниження захворюваності підлітків із вогнищ туберкульозної інфекції (з 11,8 до 9,6). Аналогічні результати мали місце серед дітей (з 4,5 до 3,6) та дорослих (з 7,2 до 5,1). В той же час, результати досліджень, одержані на другому етапі, свідчили про вірогідну негативну динаміку захворюваності серед контактних осіб, незалежно від вікового цензу обстежених ($p < 0,05$). Наприклад, серед осіб дитячого віку показник захворюваності збільшився в 1,3 разу (з 5,0 до 6,6), підліткового віку - в 1,2 разу (з 10,2 до 12,8) при незміненому показнику у дорослих (5,6).

Оприлюднені результати досліджень захворюваності на туберкульоз контактних підлітків у Львівській області вказували на постійне зростання даного показника протягом всього десятирічного періоду спостереження. Так, на першому етапі реєстрували підвищення (в 1,2 разу) захворюваності

з 12,7 до 15,3, на другому етапі з 15,3 до 25,9 (в 1,7 разу). Необхідно підкреслити, що за весь період спостереження (2000-2009 рр.) захворюваність контактних підлітків зросла майже у два рази (з 12,7 до 25,9). На відміну від підлітків, захворюваність контактних осіб дитячого віку на першому етапі досліджень знизилася з 6,7 до 1,8 (в 3,7 разу), в той час, як на другому етапі спостерігалось значне зростання (в 3,5 разу) даного показника (з 1,7 до 5,9).

Захворюваність дорослих осіб, контактних по туберкульозу, мала тенденцію до зниження як на першому (з 4,6 до 3,3), так і другому (з 6,7 до 3,2) етапах проведених досліджень ($p < 0,05$). В той же час, це зниження носило різнонаправлений характер, що свідчило про недостатню діяльність фтизіатричної мережі в протидії туберкульозу профільних медичних закладів. При цьому, рівень середнього показника захворюваності підлітків із вогнищ туберкульозної інфекції як в Україні, так і Львівській області вірогідно був вищим відносно дітей та дорослих осіб. Зокрема, в Україні середній показник захворюваності підліткового населення становив ($10,3 \pm 0,3$), в той час як у дітей і дорослих - ($4,9 \pm 0,2$) та ($5,9 \pm 0,1$) відповідно ($p < 0,05$). Вірогідна різниця захворюваності на туберкульоз серед контактних підлітків також спостерігалася у Львівській області, де середній показник захворюваності у них був суттєво вищий ($17,9 \pm 0,4$) стосовно дитячого ($3,1 \pm 0,1$) та дорослого ($4,3 \pm 0,1$) населення ($p < 0,05$).

Отже, ретроспективна оцінка отриманих даних свідчила про доцільність проведення протиепідемічних, організаційно-методичних та лікувально-профілактичних заходів на більш якісному рівні, який би дозволив досягнути всі контингенти населення незалежно від вікового цензу.

Ільницький Іван Григорович
академік
Ільницький Ярослав Миколайович
доктор фіз.-мат. наук.

* 20 березня 2015 року у Будинку письменників України відбулося вручення дипломів рейтингової акції «Книжка року – 2014».

Ініціатори й організатори акції – Національна спілка письменників України та Асоціація українських письменників.

За результатами конкурсу відзнаки вручили за найкращі українські видання 2014 року в номінаціях: «Поезія», «Проза», «Драматургія», «Публіцистика, есеїстика», «Науково-популярна література», «Дитяча література», «Антологія».

Експертами рейтингової акції творчих спілок виступили Тарас Федюк, Віктор Неборак, Олександр Вільчинський, Віктор Шило, Людмила Дьяченко, Василь Портяк, Станіслав Шевченко, Василь Трубай, Наталка Лисенко, Валерій Герасимчук.

* 12 березня у Національному музеї Тараса Шевченка відбулася презентація книжки Євгена Сверстюка «Шевченко понад часом», яка побачила світ у видавництві «Кліо». Вів захід громадський діяч, релігієзнавець Мирослав Маринович. Про Євгена Сверстюка та його книжку, до якої увійшли есеї письменника про Шевченка, писані протягом багатьох років у різні періоди життя, говорили упорядник видання, кандидат філологічних наук Олексій Сінченко, завідувач відділу шевченкознавства Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАНУ Олександр Боронь, мовознавець Лариса Масенко, літературознавці Володимир Панченко та Елеонора Соловей, правозахисник Василь Овсієнко, директор видавництва «Кліо» Віра Соловійова. Презентацію доповнило мистецьке дійство за участю, зокрема, народної актриси, лауреатки премії імені Василя Стуса Галини Стефанової.

* 28 лютого відбулась науково-практична конференція АППУ «Психотерапія і психоаналіз: надбання та перспективи розвитку в ХХІ столітті». Конференцію було проведено за підтримки Академії Наук Вищої Освіти України та Науково-практичного Товариства Неврологів, Психіатрів та Наркологів України.

Роботу конференції відкрив Президент АППУ акад. проф. Табачников С.І., який привітав учасників конференції, окреслив у своїй вступній промові сучасний стан галузі охорони психічного здоров'я, перспективу її реформування та звернув увагу на важливість підготовки кваліфікованих кадрів,

які мають відповідати сучасним європейським вимогам психотерапевтичної освіти. Президент АППУ наголосив на значенні громадських професійних об'єднань у здійсненні реформ та їх пріоритеті у підготовці кадрів.

Розмову було продовжено під час круглого столу на конференції, де обговорювався сучасний стан психотерапевтичної спільноти. Резюмуючи обговорення, президент АППУ підкреслив значення активності членів АППУ, спрямованої на проведення освітніх заходів, розвиток та поширення сучасних напрямків психотерапії, і наголосив на необхідності подальшого розвитку організаційної структури АППУ, налагодження внутрішньо-організаційної взаємодії та міжорганізаційних зв'язків, залучення до цієї роботи широкого кола ініціативних членів АППУ.

Під час пленарного засідання на конференції було прослуховано доповіді провідних українських фахівців у галузі психотерапії з актуальних питань психічного та соматичного здоров'я населення, особливостей застосування різних методів психотерапії.

Секційна робота на конференції була представлена напрямками групового аналізу, психодрами, гештальттерапії та інтегративного аналізу. Також, були присутні керівники секцій піскової юнгіанської терапії, дитячої та підліткової психоаналітичної психотерапії, представники секцій системної сімейної та сімейної психоаналітичної психотерапії. Під час секційної роботи було прослуховано низку доповідей за окремими напрямками психотерапії, відбулась насичена дискусія та обмін практичним досвідом.

ПРЕЗИДЕНТ УКРАЇНИ У ХАРКІВСЬКОМУ УНІВЕРСИТЕТІ

Петро ПОРОШЕНКО відвідав минулого тижня Харківський Каразінський університет. В актовій залі головного корпусу відбулася його зустріч зі студентами та викладачами. Президент відзначив: «Для мене честь бути присутнім в одному із найстаріших та найзаслуженіших університетів України, який за міжнародними рейтингами входить до 500 кращих вищих навчальних закладів світу. Я переконаний, що спільними зусиллями нам вдасться увійти до сотні кращих університетів. Адже для цього маємо всі підстави». Президент підкреслив важливість для вищої школи нового закону про вищу освіту України, який вступить у дію з першого вересня. За

словами Президента, попереду шлях глибокого переформатування університетської освіти, не лише навчального процесу, а й наукової діяльності. Президент відвідав Музей історії університету.

СТАЛИ ПРИЗЕРАМИ

**Всеукраїнського XIII студентського турніру фізиків команда
фізико-технічного факультету «Федір Конюхов»!**

У фіналі вони виграли першість у фіналістів – команд «Whaat?» (фізико-технічного факультету університету) та «Каноніри Політехнічного Інституту» (фізико-технічний Інститут Національного технічного університету України «Київський Політехнічний Інститут»). У конкурсі капітанів переміг студент 5 курсу фізико-технічного факультету Харківського університету Віталій Лісовський. Оригінальні завдання для цього конкурсу були підготовлені професором нашого фізичного факультету В. І. Єгоренковим.

«Я ЩАСЛИВИЙ, ЩО НАРОДИВСЯ В САМЕ ТОЙ ЧАС!»

доц. В. Б. ТЮТЮННИК

ВІД РЕДАКЦІЇ. Діти, які з'явилися на світ після закінчення Великої Вітчизняної війни, діти ПЕРЕМОГИ. Вони прийшли до нас у час, коли держава-переможець фашизму піднімалася із розрухи, відбудовувалася. Яким

було їхнє дитинство та як склалося життя... Віталій Борисович ТЮТЮННИК, доцент кафедри квантової радіофізики радіофізичного факультету, кандидат фізико-математичних наук.

– *Віталію Борисовичу, яким було ваше дитинство?*

– Я народився 23 вересня 1945 р. у Москві. І все життя наголошую на тому, що я ровесник ПЕРЕМОГИ! Звісно така історична подія зобов'язує тебе все життя. У 1957 р. я пішов у перший клас школи №607, у якій навчався і поет Євгеній Євтушенко. Перший та другий роки мого навчання школа була виключно чоловічою. Була шкільна форма: пам'ятаю свою сіру гімнастерку, ремінь, кашкет. Була дисципліна, без щоденника до школи нікого не пускали. Мій тато був військовим, у 1957 р. його перевели служити до Харкова. З того часу я – харків'янин. Закінчив школу №1. Дружимо з однокласниками і понині. Пам'ятаю урочисте посвячення у жовтенята та піонери! Пам'ятаю, як їздив відпочивати у дитячий табір «Артек» – незабутні спогади. Але пам'ятаю і черги за продуктами. То був тяжкий час, але він таким оптимістичним, радісним, гарним, сповненим доброти і людської щедрості. Я щасливий, що народився саме в такий час!

– *А сторінка Вашого життя, пов'язана із Харківським університетом?*

– У 1963 р. я вступив на радіофізичний факультет. А у 1967 р. мене залишили працювати на кафедрі електроніки. У 1975 р. – захистив кандидатську дисертацію. У 1986 р. – отримав наукове звання доцента. Дружимо і зустрічаємося із однокурсниками сьогодні щорічно! Час летить, деяких з нас вже немає серед живих. Слід насолоджуватися спілкуванням.

– *Чим пишаєтесь у своїй науковій діяльності?*

– Це прибор ІДКС-1000, який ми розробили та впровадили разом з коле-

гами. Він був зроблений на замовлення Зеленоградського Науково-дослідного інституту КБ «ІВІС». Цей прибор дозволив контролювати тиск у лампах накачування лазерів, при цьому не знищуючи їх. Ми отримали на нього два авторських свідоцтва на винахід: перше – на спосіб вимірювання тиску, а друге – на сам прибор для контролю тиску. Мене нагородили бронзовою медаллю ВДНГ СРСР та вручили відзнаку «Винахідник СРСР». 80-ті роки були розквітом науково-дослідної роботи в університеті. Обладнання, придбане у той час, і досі працює на університет.

– Хто в житті найбільше вплинув на Ваше становлення як особистості?

– Мої батьки, бабуся, дядько, моя перша вчителька Надія Євгеніївна Бутіна, мій викладач Володимир Маркович Ткаченко, доцент кафедри електроніки радіофізичного факультету. У нас з ним різниця у віці лише 5 років і ми залишилися друзями і досі. Глибоко шаную ще одного нині покійного мого університетського викладача – професора Стефана Анатолійовича Песковацького, вимогливого, але дуже справедливого! Я всім їм дуже вдячний!

– А в чому Ви бачите різницю між Вашим та сучасним поколінням студентів?

– Сучасна молодь не гірша та не краща, вона просто інша! Зараз молоді люди мають значно більше можливостей, ніж ми у нашому босоному дитинстві. Змінилися інтереси та захоплення, ставлення до навчання. Ми були більш захищені – нам держава надавала перше місце роботи. Зараз студенти раніше починають заробляти гроші, багато хто працює. Наприклад, я пишаюся тим, що у мене один запис у трудовій книжці – «університет». А сучасна молодь постійно міняє місця роботи, весь час у пошуку чогось нового. Мене дивують завищені запити у людей. Ще нічого не досяг, а вже вимагає заохочення! Наше покоління мені здається дружнішим. Сьогодні менше читають, нижчий рівень політичної та соціальної обізнаності.

– Що особисто для Вас означає Перемога 1945 року?

– Мої батько та дядько були військовими, закінчили службу генералами. Перемога для мене завжди була, є і буде святою. Так мене виховували – патріотично! Я високо оцінюю, в першу чергу, роль радянського народу у цій війні, незалежно від керівництва та влади. Велетенська заслуга нашого народу ще й в тому, що за такий короткий час вдалося відновити всю інфраструктуру, незважаючи на значний брак робочих рук. Я глибоко поважаю радянський народ та його досягнення! Перший супутник у космосі. Перша людина у космосі... Мені пощастило поспілкуватися з нашими космонавтами В.А.Ляховим та О.П.Александровим під час їх польоту у космос! Взагалі

дуже важливо пам'ятати свою історію, своє коріння! Велика Вітчизняна війна та перемога в ній радянського народу – це дуже важлива сторінка нашої історії. Ми повинні пам'ятати її та в жодному разі не принижувати її важливість!

Розмовляла Л. ЩЕРБАК, наш кор.

ТРАДИЦІЇ ТА НОВОВВЕДЕННЯ

Відвідуючи факультет іноземних мов, щоразу помічаю дружність та згуртованість студентів, викладацького колективу та адміністрації. Про них дійсно можна сказати «родина», адже традиції факультету та університету студентам прищеплюють ще з першого курсу. Тут розуміють, як важливо заохочувати природний потяг до науки, обміну знаннями, виховувати майбутніх вчених.

Саме тому до XIV Міжнародної студентської наукової конференції «Каразінські читання: Іноземна філологія. Пошук молодих», що відбудеться у квітні, готуються вже зараз. Як завжди – старанно та відповідально. Планами та цьогорічними нововведеннями зі мною поділилася Світлана ТАРАСОВА, голова Правління Наукового товариства студентів, аспірантів, докторантів та молодих вчених.

«Кістяк» конференції складуть 6-7 секцій, на яких виступить близько дев'яноста студентів із університетів Харкова, Сум, Запоріжжя, Львова, Донецька та інших міст України та закордону. Дуже зручно, що конференція передбачає не тільки очну, а й заочну участь: якомога більше учасників зможуть долучитися до цієї події.

Цьогорічні читання також будуть присвячені ювілею Каразінського, і університетська тематика знайде відображення у студентських доповідях. Світлана: «На пленарному засіданні зачитають доповіді з історії університету. Під час круглого столу, що став минулорічним нововведенням, обговорюватимуть лінгвістичні питання, в тому числі й різні погляди на семантику слова «університет».

Крім того, Світлана поділилася секретом: запланована презентація англомовної дебатової секції. Її особливість в тому, що тему оголосять безпосередньо на пленарному засіданні. «Тож часу на ретельне продумування та підготовку у студентів не буде. Такий «експромт» дозволить учасникам проявити свою загальну ерудованість, вміння застосовувати набуті знання», –

зазначила Світлана.

Те, що «Каразінські читання» на факультеті іноземних мов проходять на високому рівні, – результат тривалої підготовки студентів, колективу факультету та організаторів.

О. ЯКОВЧЕНКО

ЯК «РУХАЮТЬ» НАУКУ НА ІСТОРИЧНОМУ

ВІД РЕДАКЦІЇ. Каразінський університет традиційно виховує майбутніх науковців. Студентів, які бачать своє покликання в науці, можна знайти і у СНТ на історичному факультеті. Наукове товариство історичного факультету з грудня 2013 року очолює Владислав ВОЛИНСЬКИЙ:

– Головна турбота в першому семестрі – це збільшення кількості членів товариства, інформування студентів факультету про наукові заходи в університеті та за його межами. Завдяки цьому, наші студенти – активні учасники різних конференцій, наукових конкурсів.

За перший семестр СНТ історичного факультету спільно з Центром краєзнавства ім. П. Тронька організували та провели 32-у міжнародну Краєзнавчу конференцію «Наука і освіта в краєзнавчому вимірі», присвячена 210-річчю Харківського університету. Цей захід пройшов на високому рівні. СНТ може пишатися проведенням факультетського етапу Всеукраїнського конкурсу студентських наукових робіт. Презентовані учасниками дослідження високо оцінені членами журі. Усе, до що організовувалося студентами історичного факультету, проходило з успіхом, адже молоді науковці роблять свою справу, результатом якої можна пишатися.

– Міжнародна конференція «Каразінські читання», що збирає сотні молодих істориків, повинна відповідати статусу, тому підготовка до форуму розпочалася ще в першому семестрі. Зараз подані учасниками тези вже знаходяться в обробці редакційної колегії. «Каразінські читання» – це пріоритетний напрямок діяльності на найближчий час. Конференція (а 24 квітня відбудуться вже 68-е читання) об'єднує роботу секцій найширшої тематики (історія України, Західної Європи, Азії, аспекти історіографії та СІД, міжнародних відносин і т.д.), хронології (від стародавніх часів до новітнього часу). Тези доповідей публікуються у спеціальному збірнику. Учасники, чії доповіді були визначені як кращі в рамках секційних засідань, отримують рекомендації до публікації в фаховий збірник «Актуальні проблеми вітчиз-

няної та світової історії». Сценарій проведення конференції намагаємося постійно покращувати, щоб незмінно виконувалося завдання форуму – наукове спілкування та обмін думками в дружній і комфортній атмосфері. «Каразінські читання» – данина глибоким традиціям факультету, підкріплена тенденціями розвитку сучасного світу!» – розказує голова СНТ.

СНТ істфаку також бере участь в організації конференції «Кирило-Мефодіївське читання». Другий семестр для юних істориків буде досить ритмічним, адже їх чекають конференції за межами Каразінського. З упевненістю хочемо сказати, що СНТ на історичному дуже плідно працює, а найголовніше – працює на результат. Це не може не радувати, адже в науку вдихають життя.

«На історичному факультеті підтримують традиції СНТ. Для мене ж СНТ – це коло активних студентів, бажаючих постійно розвиватися, отримувати знання! Це коло друзів, з якими разом готові подолати гори (в плані реалізації завдань, що стоять перед СНТ, так точно)! Зараз, в кінці 5-го курсу, розумію, що разом з ними я, що називається, «виріс». Діяльність займає багато часу, іноді не залишається вільної хвилини на те, щоб займатися наукою самому. Але, тим не менш, радий, що доторкнувся до важеля, що рухає роботу СНТ нашого факультету... – ділиться з нами Владислав. – СНТ – це той підрозділ, який виховує із студента справжнього науковця, відданого своїй справі».

Е. ГОРДЄЄВА

АСОРТИМЕНТ ОНОВЛЕНО

Університетські публікації, як і завжди, викликають інтерес! Наразі частину стенду прикрашає напис «Ювілейні видання», адже університет святкує 210-річний ювілей.

Стенд можна поділити на дві тематично обумовлені частини: «Ліву половину займають публікації, присвячені ювілею університету, у правій частині – роботи науковців нашого університету, в тому числі й кращі підручники за результатами 15 виставки-конкурсу навчальної літератури», – пояснює принцип розташування видань Світлана Данилівна ОРЛОВА, працівник навчально-методичного центру. Пропонує детальніше ознайомитися з тематикою університетських публікацій.

У секції ювілейних видань – 14 книг. Життєпису засновника універси-

тету присвячені книга «Василь Назарович Каразін (1773-1842)» (А. Г. Белебрух, С. М. Куделко, А. В. Хрідочкін), «В. Н. Каразін: діалоги у часі й просторі». Різні аспекти історії альма матер висвітлено у виданнях «Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна за 200 років», «Харківський національний університет на початку свого існування (1805-1820)» (Людвік Яновський), «Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна: хроніка подій (1991-2014 рр.)», бібліографічному покажчику «Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна за 200 років», монографії «Економічна наука в Харківському університеті», «Свято-Антоніївська університетська церква».

Детальніше про відомих вихованців університету можна дізнатися з біобібліографічного довідника «Професори Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна», а також з книг «Вихованці Харківського університету» та «Нобелівські лауреати Слобожанщини».

Про внесок нашого університету у наукову та культурну скарбницю України йдеться у працях «Харківський університет і українська культура», «Харківський університет – рідному місту». Про розвиток однієї з кращих книгозбірень України – у виданні «Бібліотека Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна за 200 років».

Що знаходиться у правій частині стенду? 18 книг, що вдовольняють інтерес шанувальників як гуманітарних, так і технічних та природничих наук. Зокрема, вашій увазі представлені монографії «Усвідомлена незалежність: як/чи реалізована етнополітична свобода? Українські реалії» (О. М. Куць), «Кадрове забезпечення державного управління в Україні» (Т. Є. Кагановська), «Криміналістика ХХІ століття: місце у системі наукового знання» (М. В. Даньшин), «Традиції та новації у процесі підготовки науково-педагогічних кадрів Харківського університету у ХІХ – на початку ХХ століття» (С. М. Куліш), «Функціональні матеріали і покриття» (М. О. Азаренков, В. М. Береснєв, С. В. Литовченко та ін.), а також колективна монографія «Сучасні фундаментальні теорії та інноваційні практики навчання іноземної мови у ВНЗ».

Навчальні посібники теж вражають різноманіттям: «Аналітична хімія. Загальні положення. Рівноваги. Якісний та кількісний аналіз» (О. І. Юрченко, О. А. Бугаєвський, А. В. Дрозд та ін.), «Європейська теоретична соціологія ХХ – ХХІ століття» (М. Д. Култаєва, О. І. Навроцький, І. І. Шеремет), «Фізіологія людини» (В. Є. Шех), «Державний фінансовий контроль» (А. В. Хмельков), «Теорія держави і права» (А. М. Шульга, Л. В. Новікова, В. І. Сі-

доров), «Держава у правовому вимірі» (Т. Є. Кагановська, Я. О. Григоренко), «Безпека інформаційних систем і технологій» (В. І. Єсін, О. О. Кузнецов, Л. С. Сорока), «Фізичні принципи молекулярної організації і структурної динаміки біополімерів» (Ю. П. Благой, О. Н. Веселков та ін.), «Фінансовий потенціал суб'єктів господарювання як чинник сталого розвитку ринкової економіки» (за матеріалами Всеукраїнської науково-практичної конференції).

Серед підручників – «Лекції з квантової механіки» (Ю. А. Бережной) та базовий підручник для студентів вищих навчальних закладів «Вища математика».

Працівники навчально-методичного центру нашого університету регулярно оновлюють виставку університетських видань, тож завжди можна очікувати на щось нове та цікаве! Бажаєте ознайомитися з представленими на стенді книгами? Зверніться до авторів, що працюють у Харківському національному університеті імені В. Н. Каразіна.

СИСТЕМА ОСВІТИ У ФРАНЦІЇ

Сучасна система французької освіти складалася протягом останніх двох століть і вважається однією з найпередових і кращих у світі.

Основні особливості – перевага державних навчальних закладів і безкоштовність навчання для всіх, включаючи іноземців. Ще одна особливість – це практично однакова якість навчання як у столиці, так і в провінції. Французька освітня система має яскраво виражену національну специфіку. У цій країні своя система дипломів і учених ступенів, особливий розподіл на цикли. І особливе ставлення до дипломів державних навчальних закладів: вони, як правило, котируються набагато вище, ніж дипломи приватних університетів.

Французька система вищої освіти досить складна за структурою. В основному вищу освіту можна отримати або в університетах, або в так званих «Grandes Ecoles» (вищих школах). В даний час у Франції існує 300 вищих навчальних закладів, у яких навчається 1,5 мільйони студентів. Більшість вузів перебуває у віданні Міністерства національної освіти.

Безпосередньо університетська освіта у Франції складається з трьох циклів, що дають можливість немов би нанизувати один диплом на іншій:

Перший цикл (тривалість – 2 роки) веде до одержання диплома про загальну університетську освіту (DEUG), що у роботодавців котирується невисоко. Більш престижний диплом про науково-технічну університетську освіту DEUST одержати складніше;

Для переходу до другого циклу необхідно мати DEUG, DEUST або прирівнюваний до них диплом. Навчання по другому циклі підрозділяється на ряд етапів, перший з яких продовжується (після першого циклу) усього 1 рік і завершується одержанням ступеня ліценціата (Licence). Ліценціат – це еквівалент українського поняття “неповна вища освіта”; ще 1 рік навчання після цього дозволяє одержати ступінь майстра Maitrise (“диплом майстерності”). У розумінні французів, Maitrise – це закінчена вища освіта (три роки навчання після одержання DEUG).

Третій цикл навчання (тривалість 5 років) – це цикл спеціальної підготовки після закінчення школи (baccalaureat), що дозволяє одержати диплом про спеціальну вищу освіту. Отримана в ліцеї ступінь бакалавра вважається першим етапом уже вищої освіти (присуджується журі і тільки зі ступенем бакалавра можна вступити до університету).

Інший варіант третього циклу навчання протягом 5 років (після бакалаврата) – це цикл заглибленої підготовки, що завершується одержанням спеціального диплома і є еквівалентним одному року навчання перед вступом у докторантуру.

Вищі школи Франції (Grandes Ecoles) – це державні, рідше приватні навчальні заклади з обмеженим числом викладачів і терміном навчання не менше 3-х років. Набір студентів проводиться на конкурсній основі. Вищі школи забезпечують професійну висококласну підготовку інженерів, комерсантів, менеджерів, педагогів і інших фахівців.

Багато студентів навчаються за дворічною програмою з яскраво вираженою професійною орієнтацією в секціях старших техніків і технологічних інститутів. Випускники цих навчальних закладів одержують дипломи BTS (диплом про спеціальну середню технічну освіту) і DUT (Diplome Universitaire de Technologie), що дозволяють відразу по закінченні навчального закладу працювати в області сервісу по 24 спеціальностям або продовжити навчання.

Крім класичної магістратури, у Франції існують магістратури з професійною орієнтацією: прикладна інформатика, математика, прикладні іноземної мови і багато чого іншого. Студентам подібних магістратур, які успішно склали іспити, видаються три типи дипломів: MIAGE (прикладна інформатика в керуванні підприємством), MSG (магістр менеджменту) і MST магістр науки і техніки.

Післядипломна або післяуніверситетська освіта у Франції – це навчання на 3-му циклі для дорослих, працюючих людей. Для них цей “п’ятий уні-

верситетський рік” звичайно розтягнуть на два календарних: Таких “дорослих” студентів у навчальних закладах приблизно стільки ж, скільки і молодих студентів. Зміст курсу в тих і інших однаковий, різниця – у дипломній роботі: ті, хто прийшов на 3-й цикл зі студентської лави, пишуть “звіт про стажування”, а працюючі – “звіт про діяльність”. При вступі на економічні спеціальності 3-го циклу проводиться вступний тест-співбесіда. Нерідко конкурс 4-5 чоловік на місце.

Кандидатів на отримання вищої фахової освіти відбирають на основі співбесіди і досьє, у котрі входять опис попереднього навчання і супровідний лист із пропозицією теми майбутньої наукової праці. Саме на цьому етапі навчання студент вибирає один із двох напрямків свого навчання: а професійно-орієнтоване навчання, що завершується одержанням Диплома про спеціальну вищу освіту (DESS, Diplome d'Etudes Superieures Specialisees) зі спеціалізацією в області економіки, права й ін., або дослідне теоретико-дослідницьке навчання, що завершується одержанням DEA (дослідницького диплома).

Навчання в докторантурі Франції займає ще три-чотири роки. У ході навчання кращі студенти одержують можливість приступити до написання дисертації на одержання ступеня кандидата наук. Ставши кандидатом наук, одержуєте право читати лекції в університеті. А щоб стати професором і керувати роботами інших, кандидат наук повинен представити Національному

журі свої наукові праці. У випадку позитивного рішення, він здобуває звання викладача університету. Свої особливості має прийнята у Франції система підготовки медиків і фармакологів. Тут навчаються довше – від 6 до 8 років, і до студентів висуваються більш жорсткі вимоги.

Таким чином, одержати вищу освіту можна в навчальних закладах трьох типів: в Університетах, у державних інститутах і вищих школах, і в приватних інститутах і вищих школах. В Франції нараховується 80 державних університетів, до цієї ж групи можна віднести 3 національних політехнічних інститути і близько 300 вищих шкіл: 99% вищих шкіл – приватні. Принципової різниці між університетами і вищими школами не існує. Диплом випускника однієї з вищих шкіл за престижем іноді цінується вище, ніж диплом університету. Навчання у вищих школах дорожче, ніж в університетах, зате – вони більш престижні. До цієї групи відносяться популярні IUT – університетські технологічні інститути.

До другої групи відносяться елітні селективні Grandes Ecoles з викладанням дисциплін, пов'язаних з науками, різноманітні Школи за різними

спеціальностями (військові, сільськогосподарські, наукові, мистецтвознавчі). Третя група складається з відомих Grandes Ecoles, що спеціалізуються на підготовці по бізнесу і комерції (їх 23), і п'яти Католицьких Інститутів.

Французькі вузи відрізняються розмірами, але в цілому, незалежно від місця розташування, гарантують високу якість освіти. Для невеликих університетів характерне різноманіття дисциплін і велика кількість студентів першого циклу навчання. Університети великих провінційних міст – Лілля, Тулузи, Ліона, Бордо, Гренобля – як правило, відрізняються більш вузькою спеціалізацією, у них більше студентів другого і третього циклів. Нарешті, у Парижі (Паризький регіон) можна знайти практично усе, що завгодно – будь-який факультет, будь-яку програму, будь-яку спеціалізацію.

Викладання у вузах зазвичай ведеться французькою мовою, хоча в окремих бізнес-школах навчання може бути і англійською мовою. Вони орієнтовані на іноземців і пропонують 1-2 роки навчання. На них приймаються випускники українських вузів, що володіють англійською мовою. Навчання на таких програмах платне. У цілому, у французьких навчальних закладах іноземців – близько 10% від загального числа студентів, що складає 170 тисяч осіб.

О.О. Лазуренко
(Фото надано з власного архіву)

МАКСИМОВИЧ МИХАЙЛО

Перший Ректор Київського університету Максимович Михайло народився 15 вересня 1804 року на хуторі Тимківщині біля Золотоноші на Полтавщині (нині область Черкаська) в родині службовця Шосткинського порохового заводу. У 1812 році вступив до Новгород-Сіверської гімназії, а в 1819 – на філософський факультет Московського університету, який закінчив у 1823 р. Тоді ж опублікував свою першу наукову працю – «О системе растительного царства».

В 1827 р. Максимович захищає магістерську дисертацію і починає читати в Московськiм університеті лекції з ботаніки. 1833 р. він тут став ординарним професором і посів кафедру ботаніки. В 1834-1835 рр. був ректором, а до 1841 р. – і професором російської словесності Київського університету.

Незважаючи на те, що М. Максимовичу належить більше ста наукових і науково-популярних праць з біології (ботаніки та зоології), а також розвідка про Петра Конашевича-Сагайдачного, переклад «Слова о полку Ігоревім» українською мовою, все ж найбільшу популярність принесли йому фольклористичні праці. 1827 р. виходить збірник «Малороссийские песни, изданные М. Максимовичем», який і поклав початок української фольклористики як науки, 1834 – упорядковує і видає в Москві «Украинские народные песни», в 1849 – «Сборник украинских песен»

Максимович був не лише піонером української науки, він заклав перші камені у фундамент нашої національної журналістики. В 1830-1831 рр. видавав альманах «Денница», а в 1840-1850 рр. – альманах «Киевлянин», в 1859-1864 рр. – журнал «Українець», де друкував свої праці з історії, філології, археології та етнографії.

Незадовго до смерті Максимович був обраний членом-кореспондентом Петербурзької Академії наук. Підтримував дружні зв'язки з Шевченком, Гоголем, Пушкіним... Останні роки жив у Прохорівці, що на Полтавщині, де й помер 22 листопада 1873 року. Поховали його на Михайловій горі. Про нього, крім інших, писали наші земляки Яків Головацький, Михайло Драгоманов, Іван Франко, Володимир Гнатюк, Іван Крип'якевич, його пісні дуже вплинули на поетичну стихію Юліуша Словацького. У наш час найкращими творами про Людину, яка відкрила Світові українську пісню, є біографічна повість Глухенького «Михайло Максимович» (К., вид-во «Молодь», серія «Життя славетних», 1969) та роман Олександра Волкова «Михайлова гора» (Жовтень, 1987. – №№6-7).

Оскільки «Українські пісні», упорядковані М. Максимовичем, перевидані фотографічним способом в 1962 році, давно стали бібліографічним раритетом і оскільки до цього збірника було введено кілька західноукраїнських пісенних текстів, переданих укладачеві професором Віленського університету І. Лобойком, і які, як значиться в примітках, «співають біля Теревовля в Галичині», співають у Галичині, «співають біля Дубна», а нині їх взагалі ніхто не знає, ми й репрезентуємо їх читачам відповідно до сучасного правопису.

Михайло ОНИСЬКІВ

ОЛЕНА ТЕЛІГА

Її ім'я в наш час послідовно займає належне місце в українській літературі. Вона повертається своїм набутком – віршами, публіцистикою, повертається прозою, в спогадах її сучасників, фотографіях, починаючи з пражського періоду життя. Завдяки публікаціям Олега Штуля (Ждановича) її друга, біографа і першого публікатора, що зберіг підготовлену нею збірку поезій, яка складалася з 32 творів, під назвою «Душа» в 1945 році заходами Олега Лашенка у видавництві «Культура» видав.

Олег Лашенко – син професора Українського Вільного університету в Празі та діяч Галицької армії в Подєбрадах, близького соратника Олега Кандиби (Ольжича). У зв'язку зі складними умовами він лише в 1946 році закінчив роботи над її збіркою і написав спогади про її авторку під назвою «На київських верхах». Вірші О. Теліги він друкував у періодичних виданнях протягом 30-40-рр. Про історію їх зберігання і публікацію О. Жданович в нарисі «На зов Києва» писав: «Поезії, вміщені тут, мають свою історію. 32 з них були свого часу (в 1940) вибрані самою поетесою і призначені для видання окремою збіркою, яка вийшла завдяки, так би мовити, солідності авторки, що хотіла дати більше віршів недрукованих, аніж їх мала.»

Як і кожний молодий поет Олена Теліга починала з любовної лірики. У віршах Теліги, що їх невідомий доброзичливець передав до літературно-наукового вісника «Весняне», «Тільки вечір злітає на місто», «Радість» читач

полюбується любов'ю дівчини, з якою кохання і вдень і вночі. І цей настій переповнює її груди, вона засинає, бо знає, що він поцілує її губи, і «щось ніжне-ніжне їй». Вона клянеться в любові до нього, і вона його ніколи не забуде, те «словесне намисто» з його слів, думок, загадок, вона заховає глибоко в душі «і ніколи його не забуде», його автор для неї буде «єдиним» і те, що він пише до «останніх малесеньких літер, обережно і ніжно» збереже дівчина в своєму серці, бо воно є найдорожчим тим, що вона має.

Юна героїня зустрічає на багатолюдній вулиці хлопця, який не дає їй спокою, і вона теж не байдужа до нього, бо таке вже життя, такі людські стосунки. Вона бажає «зілбати щастя» серед білого снігу, переживає за свого героя, душа «падає на дно»: вона наказує йому жити і її ловити, не дати впасти, бо певне, що незнане щось обов'язково настане і зустріне радісно героя, і все промовлятиме до нього і проситиме – «Живи». В подальшій творчості (віршах «Життя», «За кордоном», «Мужчинам», «Чужа весна» поетеса засвідчила мистецьке своє життєве кредо, як поета.

Рукопис її загинув у київському гестапо, а цей вибір, що випадково в час арешту був при впорядникові, пройшов довгий шлях: з Києва поамандрував на Волинь, тут був переданий А. Баранівському, що мав його видати, але течки (сумки) з його паперами не було при ньому. Селяни її зберегли і передали командувачеві УПАлт. Т. Буявбі, а той в 1943 р. передав їх знову впорядникові Збірника. Він то і став основою збірника «Душа на сторожі». Найповніше твори О. Теліги представлені у збірнику упорядкованому Ждановичем «Олена Теліга. Збірник», перевиданого в 1992 р. видавництвом її імені. В книгу увійшло 36 поетичних творів та ряд прозових творів, багато фотографій та спогадів.

У новому виданні (1999) упорядник Н. Миронець поетичні твори, подані за останніми публікаціями авторки. У поезіях, що друкувалися у «Літературно-науковому віснику», О. Теліга радіє від зустрічі з юнаком, що буде її другом на все життя. Вона співає гімн життю, силі, мужності. Для неї чоловік – це той, хто не любить «зітхань даремних», хто радий піти на смерть за людей своїх, покинутих там десь на полянах, чи на подільських зелених лонах. Поетеса вперше (і що цікаво – на все життя) ставить питання про роль жінки в тогочасній польській займанщині – і ти, в одних-то ваших же слідах підемо хоч на смерть». Ці твори випромінюють незнищенний оптимізм, вони захоплюють вірою в життєстверджуючу місію активної особистості. О. Жданович називав О. Телігу «модерністом» у тому сенсі, що вони оздоровлюють атмосферу життя, випромінюють незнищенний оптимізм, за-

хоплюють поезією бадьорості, активно протестують проти «скиглення окремих людей і їх патріотичного ханжества». Поетесу приваблює життєва позиція тих, яких «кожний крок – сліпуча блискавиця» («Козачок»), «обіймає вітер весняний» («Чужа весна»), на устах яких «радість життя». Ці вірші нав'язні, як справедливо відзначилося в пресі, відгомоном козацьких дум, які виконував М. Теліга, будучи землеміром в селі Желязна Жандова. Вірші ці написані в 1932 році. З листа до Н. Левицької дізнаємося, що вірші авторка сама надіслала до ЛНВ. Про його публіцистичність авторка говорила жартома, як про першу «патріотичну спробу». До ЛНВ ці вірші відіслала в числі «Чужа весна», «Сонний день». О. Жданович в примітках відзначив, що йому не вдалося встановити де були вперше надруковані ці вірші, а професор Ю. Бойко знайшов їх в брошурці «Сучасні українські поети» (Чернівці 1939). Поетеса захоплюється «козацькими степами і станицями», на жаль, це тільки в снах і спогадах, а поетеса мріє, щоб доклати це на яву на рідній землі, щей Чорне море заграло не тільки в снах, але щоб з казки зі «слів яскравих», і щоб сон захлиснуло море. Чорне море захлиснуло і напоїло все вороже людям, що «води забурлили водоспадом» і тоді хай і поетесу несуть вони «до самого чину». Її гнітить, що люди не хочуть боротись за України, бо на «шляхах великих» за неї борються «рідні і охочі», вона мріє, коли «закрутить негода», розгоняться «бурхливі води», тоді і вона своїм голосом буде допомагати людям у їхній боротьбі, «пориву і чину».

Як видно з наведеного, Олена Теліга починала з поезії класичних форм. Їй до душі чотирирядкові строфи, вона любить хореєм і ямбом, жіночої і чоловічої римою.

Народилася Олена Теліга 21 липня 1906 р. в Ілліському під Москвою в родині інженера-гідротехніка Івана Опанасовича Шовгенова. Походив він зі Слобожанщини – с. Кам'янка Куп'янського району Харківської області. В анкеті про майно І. Шовгенов відповідав, що має нерухоме майно – як спадок в 4 десятини на Харківщині і хату.

В 1893 закінчив Ізюмське реактивне училище і поступив до Санкт-Петербурзький інститут інженерів шляхів сполучення. В 1899 році закінчив повний курс цього інституту. Працює помічником начальника регуляційних споруд, начальником Московської технічної дільниці та інспектором.

СЛАВНИЙ ЮВІЛЕЙ

(До 75-річчя з дня народження С. К. Рудика)

Свій 75-й ювілей доктор ветеринарних наук, професор Станіслав Костянтинович Рудик зустрічає по особливому – 75 книгами.

Наукові напрямки професора різноманітні: анатомія, історія ветеринарної медицини, фольклор, релігієзнавство, журналістика.

Як член Всесвітньої та Європейської асоціацій ветеринарних анатомів доносить до світової спільноти свої здобутки з вивчення переднього відділу органів травлення хребетних тварин.

Успіхи з української історії ветеринарної медицини (відкриття підкови, перші навчальні заклади в Європі) С. К. Рудик друкує у міжнародному журналі «*Historia medicine veterinariae*» (Данія), як член Всесвітньої асоціації істориків ветеринарної медицини та виступає на різних форумах (Бразилія, Болгарія, Велика Британія, Італія, Мексика, Німеччина, Норвегія, Румунія, США, Угорщина, Японія, пострадянські країни).

С. К. Рудик уперше в Україні видав десятки монографій та статей з питань започаткування вищої лікарської (ветеринарної) освіти (Праукраїнська культура, Київська Русь) та показав роль Києво-Могилянської академії в становленні ветеринарної освіти й науки у Східній Європі.

Становлення ветеринарної служби у Київській Русі та у державі Запорозька Січ викладено професором у монографіях «Історія становлення ветеринарної служби в Україні» (1995) та «Тваринництво, лікувальна справа та освіта у державі Запорозька Січ» (2006).

У 1972-1975 рр. С. К. Рудик був направлений в Алжирську народно-демократичну республіку для організації вищого ветеринарного закладу у

франкомовних країнах Африки. Там він проявив себе не лише здібним викладачем, а й політиком, працюючи з арабами, французами, німцями, бельгійцями. Його було визнано студентами кращим викладачем.

У Алжирі С.К. Рудик знайомився з різноманітною культурою, відвідавши пам'ятки римської (Джеміля, Шершель, Тіпаза), арабської (Тлемсен, Константіна, Оран) та культури пустелі Сахара (Гордая, Лагуат, Туггурт), що знайшло відображення на сторінках українських газет та в монографії «Алжирія» (Країна сирого та блакитного неба) (2005).

Як декан С. К. Рудик ввів термін «ветеринарна медицина», приймав участь у підготовці Закону України «Про ветеринарну медицину» (1992) та ввів факультет до Європейської асоціації закладів ветеринарної медицини.

Постать С. К. Рудика була б не повною без визнання його величезної науково-популяризаторської роботи. Як член Національної Спілки журналістів України, він постійно виступає на сторінках газет, майстерно володіючи пером, прискіпливістю спостерігача, логікою відбору фактів і мислення.

Його книга «Світ очима анатома» (2002), ряд журнальних і газетних статей стали для молодих журналістів взірцем періодичних матеріалів. Не без чулих емоцій читається, наприклад, стаття «Розгнівана Латориця» в яку вклав автор і своє розуміння краси природи, людської краси і даної сили нездоланої стихії.

Сприйняття культури різних країн (їх більше 30) професор С. К. Рудик вклав у книзі «Мій доробок на ниві журналістики» (2011).

Станіслав Костянтинівич прекрасний лектор, талановитий педагог, його виступи емоційні, він роздумує і імпровізує, доводить і стверджує. Він майстер своєї справи, любить свій фак, оригінально мислить, що дозволяє професору С. К. Рудіку швидко завоювати симпатії і увагу студентської аудиторії. За роки педагогічної діяльності С. К. Рудик підготував тисячі висококваліфікованих ветеринарних фахівців, які працюють далеко за межами України (Азія, Африка, Європа, Америка). Під його керівництвом захищено 7 докторських дисертацій та 17 пошукачів захистили та готують до захисту кандидатські дисертації. Професор С. К. Рудик є автором 6 патентів та 750 публікацій, серед яких 75 книг.

У діяльності заслуженого працівника народної освіти України, академіка АН ВО України С. К. Рудика, яка з неослабленою енергією продовжується, чітко знайшли свій вияв риси талановитого українського вченого, чудового педагога та організатора науки.

Держава, вітчизняні та зарубіжні громадські організації високо оціни-

ли його працю (більше 40 нагород). С. К. Рудик – заслужений професор Національного університету біоресурсів і природокористування України, почесний професор Харківської державної зооветеринарної академії, Дніпропетровського державного аграрного університету, почесний доктор Львівського університету ветеринарної медицини і біотехнології ім. С. З. Гжицького, президентський стипендіат.

А до того ж Станіслав Костянтинович Рудик, якому 25 травня цього року виповниться 75 років з дня народження, – людина надзвичайна, дружелюбна, щира в поведінці з друзями, викладачами, студентами. Він уміє підтримати, розрадити, підставити своє плече, запалити серце, пробуджене його прикладом і словом. І в цьому його неповторність і великий дар божий.

Слід зазначити, що професор С. К. Рудик випадково обрав спеціальність ветеринарію, вірніше, ветеринарія обрала його, в обіймах якої він багато зробив.

**Олег Мельник, доктор ветеринарних наук, професор,
академік АН ВО України
Микола Стегней, кандидат ветеринарних наук,
доцент Національного університету біоресурсів
і природокористування України**

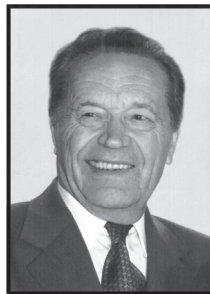
МИКОЛА ПОПОВ

28 березня 2015 року після важкої хвороби пішов з життя академік Академії наук вищої освіти України, доктор філософських наук, професор ПОПОВ МИКОЛА ВАСИЛЬОВИЧ

Попов Микола Васильович народився 11 квітня 1930 року в с. Борівське Лисичанського району Луганської області. У 1949 році вступив на філософський факультет Московського державного університету ім. М.В.Ломоносова, який закінчив 1957 року за спеціальністю «Філософія». Спочатку Микола Васильович викладав у вузах Києва, а з 1973 року почав працювати в Національному медичному університеті імені О.О. Богомольця, де 35 років очолював кафедру філософії, з серпня 2008 року – по лютий 2015 р. працював професором кафедри філософії та соціології. Упродовж двадцяти років М.В. Попов здійснював керівництво роботою Методологічної ради професорів медичного університету, яка обговорювала актуальні питання розвитку медицини та вищої медичної школи, був членом Президії та академік-секретарем Відділення філософії Академії наук вищої освіти України та членом ряду вчених та спеціалізованих рад. Широко відомі науковій спільноті філософсько-методологічні праці М.В.Попова з медичної аксіології, науково-медичної і філософської гносеології, філософії медицини, біоетики та ін. Лише за останні роки свого життя М.В.Попов видав монографії та підручники: «Аксіологія і медицина», «Біоетика: філософсько-методологічні та соціально-медичні проблеми», «Філософія релігії», «Філософія» тощо.

За роки своєї плідної науково-педагогічної діяльності професор М.В. Попов виховав великий загін лікарів і працівників охорони здоров'я України та зарубіжних країн. Вагомим внеском у розвиток вітчизняної культури та освіти міжнародних зв'язків стали переклади М.В. Поповим українською мовою творів О. Хайама, Гафіза, Сааді, Румі, Ібн Сіні, В.Висоцького, Р.Гамзатова. Його неодноразово відзначали багатьма нагородами та грамотами, зокрема, нагородою Володимира Великого Академії наук вищої освіти України; медаллю «За успіхи в науково-педагогічній діяльності» Академії наук вищої освіти (2006 р.); орденом від УПЦ(КП) Михаїла Архистратига (2005 р.); медаллю Івана Крип'якевича Академії наук вищої освіти (2010 р.); дипломом Міністерства охорони здоров'я України та ін.

Світла пам'ять про видатного вченого та педагога Попова Миколу Васильовича назавжди залишиться в наших серцях.

Президія АН ВО України

Науково-інформаційне видання

Науково-інформаційний вісник АН ВО України
№ 2(95)
квітень- червень

Відповідальний за випуск – акад. Зозуля І.С.

Редактор – Шевчук С.В.

Набір – Кацан А.О.

Верстка – Ребрик Л.В.

Технічний редактор – Ковтун М.

Матеріали надсилати в електронному вигляді
на адресу Президії АН ВО України:
01054, м. Київ-54, вул. Тургенєвська, 11
тел./факс: (044) 486-89-16

Підписано до друку 18 червня 2015 р. Формат 60×84/6.
Папір офсетний. Гарнітура Times.
Наклад 450 прим. Зам. № 247

Видавництво Національного педагогічного університету
імені М.П.Драгоманова. 01601, м.Київ-30, вул. Пирогова, 9
Свідоцтво про реєстрацію № 1101 від 29.10.2002.
(044) 239-30-26.